

Τομέας Οικονομικής Πολιτικής

Δελτίο Οικονομικών Εξελίξεων (Τεύχος 2)

ΑΘΗΝΑ-ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2018

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	3
1. ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	4
1.1. Μακροοικονομικές εξελίξεις	4
1.2. Εξελίξεις στην Ευρωζώνη: Ανάκαμψη κερδών - αναβολή τομών - πολιτικοί συμβιβασμοί.....	11
1.3. Οι αστικές πολιτικές διαχείρισης της κρίσης. Οι επιτυχίες και οι αντιφάσεις τους.	14
2. ΕΛΛΑΔΑ: ΤΟ ΑΦΗΓΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΕΞΟΔΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΕΙΝΑΙ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ ΑΒΑΣΙΜΟ	16
2.1. Μακροοικονομικές εξελίξεις	16
2.2. Οι επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας σε σχέση με άλλες χώρες της Ο.Ν.Ε.	28
2.3. Οι καπιταλιστικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα σε διαδικασία ανάκαμψης κερδών σε βάρος της εργατικής τάξης.....	31
2.4. Προϋπολογισμός 2018: «Δίκοπο μαχαίρι» για τα λαϊκά εισοδήματα	33
2.5. Η εξέλιξη του χρέους και η επίδραση του στην ελληνική οικονομία	37
2.6. Τα πρωτογενή πλεονάσματα θηλιά στις λαϊκές τάξεις – φραγμός στην όποια ανάπτυξη.....	42
2.7. Μια άλλη πολιτική είναι απαραίτητη και εφικτή.....	45
3. ΕΠΙΛΟΓΟΣ	46

Πρόλογος

Η έκδοση του «Δελτίου Οικονομικών Εξελίξεων» (Δ.Ο.Ε.), γίνεται με ευθύνη της Γραμματείας του Τομέα Οικονομικής Πολιτικής της «Λαϊκής Ενότητας» και έχει στόχο να καλύψει ένα μεγάλο κενό που υπάρχει στην ουσιαστική ενημέρωση των μελών και στελεχών της ΛΑΕ, για τις διεθνείς και εσωτερικές οικονομικές εξελίξεις. Τα στατιστικά στοιχεία που παρατίθενται, στηρίζονται στις επίσημες στατιστικές πηγές, ελληνικές και ξένες, ενώ η ερμηνεία και τα σχόλια αποσκοπούν στη βαθύτερη κατανόηση των οικονομικών δεικτών και στην συναγωγή αξιόπιστων πολιτικών συμπερασμάτων.

Φιλοδοξίας μας είναι η έκδοση του «Δελτίου» να γίνεται τουλάχιστον δύο φορές το χρόνο, βασικά σε ηλεκτρονική μορφή, ενώ η κυκλοφορία του σε έντυπη μορφή θα είναι περιορισμένη, για καθαρά οικονομικούς λόγους. Το δεύτερο τεύχος του «Δελτίου», επιχειρεί: πρώτον, να αποτυπώσει τις διεθνείς και εσωτερικές εξελίξεις, καθώς και τις προεκτάσεις των εφαρμοζόμενων μέτρων στην ελληνική οικονομία και κοινωνία στο 2018 και δεύτερον, να αναδείξει - έμμεσα και άμεσα - τα αναγκαία μέτρα μιας εναλλακτικής πολιτικής, ικανής να βγάλει τη χώρα από την κρίση σε όφελος των εργαζόμενων, του ελληνικού λαού και συνολικά της χώρας.

Στις επόμενες εκδόσεις θα γίνει προσπάθεια, εκτός από στοιχεία και σχόλια για τις τρέχουσες οικονομικές εξελίξεις, να υπάρχουν και «ειδικά αφιερώματα» σε διάφορα επίκαιρα θέματα. Προτάσεις και παρατηρήσεις, με στόχο τη βελτίωση του «Δελτίου Οικονομικών Εξελίξεων», μπορείτε να τις στέλνετε στον σύντροφο: Γιάννη Τόλιο (ytolios@gmail.com).

Στο πρώτο μέρος του «Δελτίου» εξετάζονται οι διεθνείς οικονομικές εξελίξεις με βάση τους κυριότερους οικονομικούς δείκτες (Α.Ε.Π. και ρυθμοί ανάπτυξης, αλλαγές στους συσχετισμούς δύναμης μεταξύ καπιταλιστικών κέντρων, εξέλιξη παραγωγικότητας και αμοιβών εργασίας, ανισοκατανομή εισοδήματος και πλούτου μεταξύ - υπέρ των κυρίαρχων ελίτ κά). Επίσης αναλύονται οι οικονομικές εξελίξεις στην Ευρωζώνη και ιδιαίτερα το πρόβλημα του χρέους (δημόσιου και ιδιωτικού) και οι αντιφατικές συνέπειες των νεοφιλελεύθερων πολιτικών εξόδου από την κρίση καθώς και οι προεκτάσεις τους ιδιαίτερα στις χώρες της περιφέρειας.

Στο δεύτερο μέρος του «Δελτίου», καλύπτονται οι εγχώριες μακροοικονομικές εξελίξεις (Α.Ε.Π., απασχόληση, ανεργία, επενδύσεις, παραγωγικότητα εργασίας, μισθοί, κερδοφορία κεφαλαίου, κά). Επίσης δίνονται αναλυτικά στοιχεία για τις συνέπειες εφαρμογής των Μνημονίων στους εργαζόμενους και τα λαϊκά στρώματα, και περιγράφονται αναλυτικά η εικόνα του δημόσιου και ιδιωτικού χρέους, καθώς και οι τραγικές οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες της πολιτικής της λιτότητας, ως μοχλό «εξόδου» από την κρίση που αναπόφευκτα διαιωνίζει τα αναπτυξιακά και κοινωνικά αδιέξοδα της χώρας.

Τέλος γίνεται σύντομη αναφορά για τους κυριότερους άξονες εναλλακτικής οικονομικής πολιτικής για την έξοδο από την κρίση, στα πλαίσια των προγραμματικών κατευθύνσεων της ΛΑΕ.

Η Συντακτική Επιτροπή

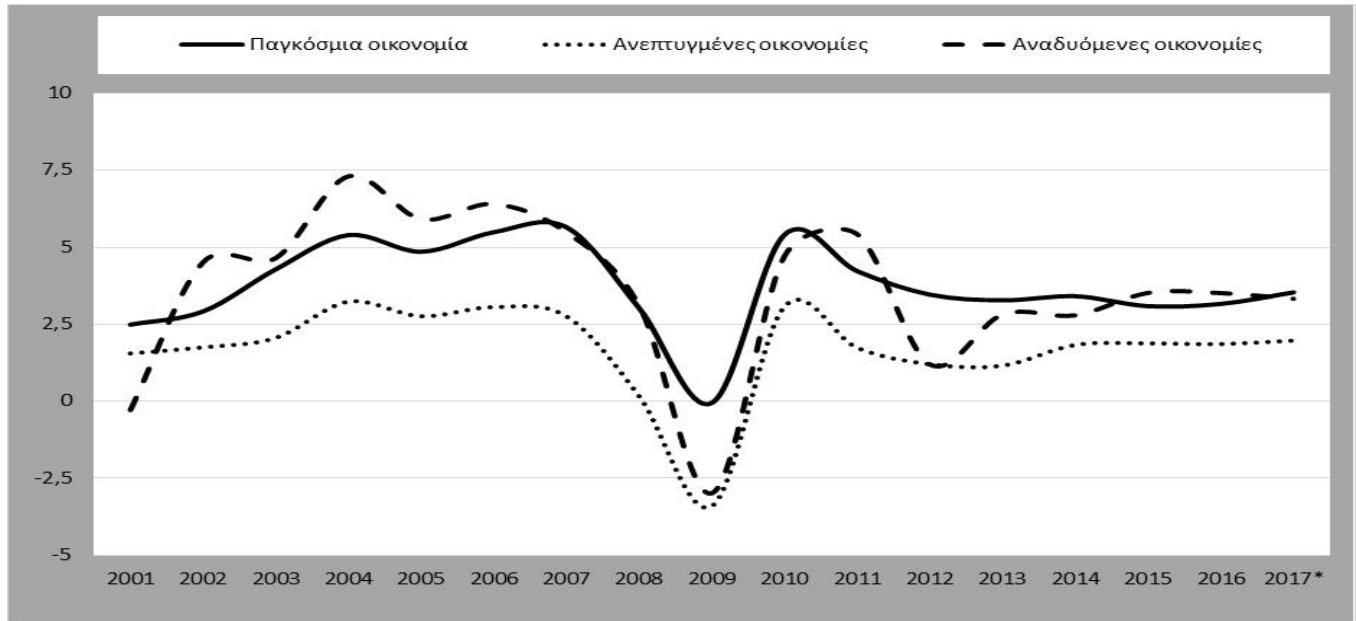
Ιανουάριος 2018

1. ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

1.1. Μακροοικονομικές εξελίξεις

Από τα μέσα του 2016, η παγκόσμια οικονομία παρουσιάζει σημάδια ανάκαμψης, η οποία συνεχίστηκε το 2017 και εκτιμάται ότι θα διατηρηθεί και το 2018. Ωστόσο οι ρυθμοί ανάπτυξης, αν και αυξημένοι σε σχέση με την περίοδο μετά την κρίση, παραμένουν χαμηλότεροι από ότι στις αρχές της δεκαετίας του 2000.

Διάγραμμα 1: Εξέλιξη πραγματικού Α.Ε.Π. ανά οικονομική ζώνη (% μεταβολές κατ έτος)

*Εκτίμηση

Πηγή: UNCTAD. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

Πίνακας 1: Εξέλιξη πραγματικού Α.Ε.Π. σε επιλεγμένες οικονομικές ζώνες (σε δις. δολάρια Η.Π.Α.)

	2001	2004	2008	2012	2015	2016	2017*
Ευρωζώνη	6.589,05	10.151,35	14.178,82	12.644,60	11.649,07	11.922,52	12.525,98
Η.Π.Α.	10.621,83	12.274,93	14.718,58	16.155,25	18.120,70	18.624,45	19.362,13
Προηγμένες οικονομίες	26.528,19	34.463,04	43.877,86	46.163,04	44.998,33	46.184,60	47.977,18
Αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες	7.051,01	9.424,76	19.772,11	28.325,46	29.313,12	29.183,15	31.303,75
Παγκόσμιο Α.Ε.Π.	33.579,21	43.887,80	63.649,97	74.488,50	74.311,45	75.367,75	79.280,93

*Εκτίμηση

Πηγή: IMF, World Economic Outlook Database (Οκτώβριος 2017)

Πίνακας 2: Βασικά μεγέθη της παγκόσμιας οικονομίας (% ετήσιες μεταβολές, σταθερές τιμές)

	2015	2016	2017*	2018*
Παγκόσμιο ΑΕΠ	3,4%	3,2%	3,6%	3,7%
A.Ε.Π. Ευρωζώνης	2,0%	1,8%	2,1%	1,9%
A.Ε.Π. Η.Π.Α.	2,9%	1,5%	2,2%	2,3%
Όγκος παγκόσμιου εμπορίου (αγαθά και υπηρεσίες)	2,8%	2,4%	4,2%	4,0%
Πληθωρισμός				
α. Προηγμένες οικονομίες	0,3%	0,8%	1,7%	1,7%
β. Αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες	4,7%	4,3%	4,2%	4,4%
Τιμή πετρελαίου (δολάρια ΗΠΑ, μέση τιμή UK Brent, Dubai Fateh και West Texas Intermediate)	50,8	42,8	50,3	50,2

*Εκτίμηση

Πηγή: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2018, Υπουργείο Οικονομικών

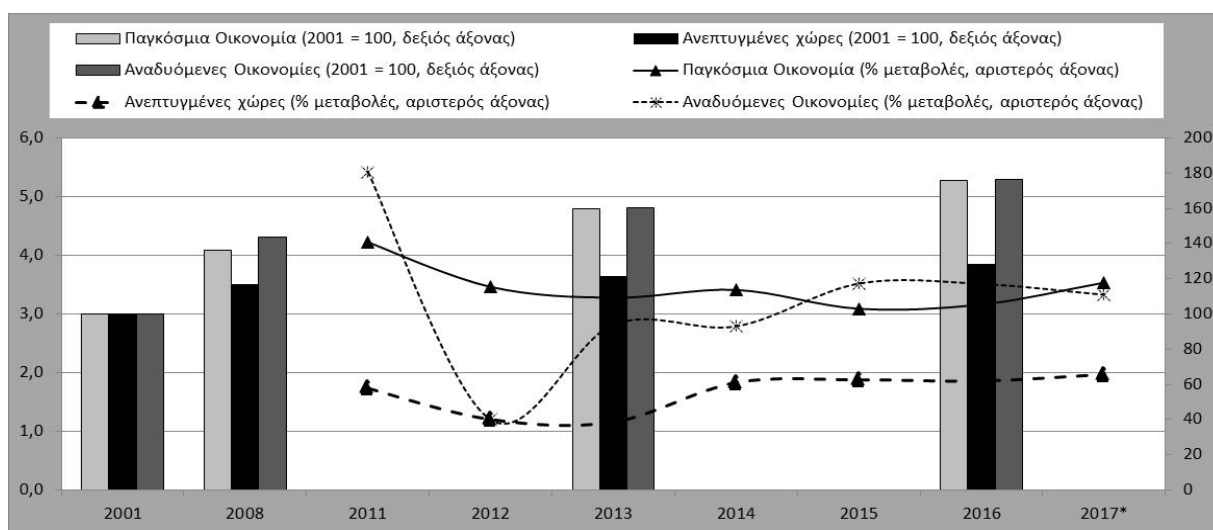
Στις κυριότερες οικονομικές περιοχές η κατάσταση αποτυπώνεται ως εξής:

1. Στις **Η.Π.Α.**, μετά από 8 χρόνια διαρκούς ανάπτυξης, η οικονομία είναι πιθανόν να μπει σε τροχιά επιβράδυνσης. Ορισμένα δεδομένα προοιωνίζουν μία τέτοια εξέλιξη, ένα εκ των οποίων είναι ότι η πραγματική ανάπτυξη βρίσκεται εδώ και χρόνια σε υψηλότερα επίπεδα, από ότι η δυνητική μεγέθυνση του Α.Ε.Π., στοιχείο που δείχνει την κάμψη της εσωτερικής δυναμικής του συστήματος.
2. Στην **Ευρωζώνη**, οι περισσότερες χώρες, με εξαίρεση λίγες μεταξύ των οποίων κυρίως η Ελλάδα, βραχυπρόθεσμα ευνοούνται από την ανοδική τροχιά της διεθνούς οικονομίας και το συγκυριακό περιορισμό των οικονομικών και πολιτικών κινδύνων.
3. Στην **Ιαπωνία**, το 2017 εκτιμάται ανάπτυξη της τάξης του 1,4% που είναι η μεγαλύτερη των τελευταίων χρόνων. Αποτέλεσε μία σχετική έκπληξη – και συγκυριακή επιτυχία των abenomics - ωστόσο προβλέπεται ότι θα επιβραδυνθεί κατά το έτος 2018.
4. Οι **αναπτυσσόμενες χώρες** μέσα στο 2017, είχαν την σημαντικότερη συμμετοχή στους παγκόσμιους αναπτυξιακούς ρυθμούς. Οι χώρες της Ν. Ασίας και του Ειρηνικού (Κίνα, Ινδία, Ν. Κορέα, Ιαπωνία, Αυστραλία, Πακιστάν, Ινδονησία κ.λ.π.), την τρέχουσα περίοδο συμβάλλουν:
 - στο 70% της παγκόσμιας ανάπτυξης,
 - στο 45% της αύξησης του παγκόσμιου εμπορίου,
 - στην έκδοση του 25% των νέων προϊόντων χαρτοφυλακίου (ομολόγων, μετοχών κ.λ.π.),
 - στην κατανάλωση του 40% της παγκόσμιας καταναλισκόμενης ενέργειας, του 40% των αγροτοδιατροφικών προϊόντων και του 70% των μετάλλων.
5. Η **Κίνα**, αντιμετωπίζει επιτυχημένα τον μετασχηματισμό του καθεστώτος συσσώρευσης, από εξαγωγικά προσανατολισμένο, σε προσανατολισμένο στην εσωτερική κατανάλωση. Οι έλεγχοι κεφαλαίων περιόρισαν τις εκροές κεφαλαίων, ενώ η κρατική πολιτική προς το παρόν αντιμετωπίζει την αύξηση του χρέους και συμβάλλει στην ανάκαμψη του ποσοστού κέρδους.
6. Στη **Λατινική Αμερική**, υπάρχει αύξηση του Α.Ε.Π. στις περισσότερες χώρες. Αυτή καθορίζεται από παράγοντες, όπως η περιορισμένη ανάκαμψη του παγκόσμιου εμπορίου μετά από μία πενταετία στασιμότητας. Το κυριότερο όμως είναι ότι συνδέεται με την νέα ώθηση που έχει δοθεί στις ιδιωτικοποιήσεις και στις ευρύτερες καπιταλιστικές αναδιαρθρώσεις, μετά την υποχώρηση των σοσιαλδημοκρατικών ή κεντροαριστερών κυβερνήσεων και την άνοδο των καθαρόαιμων νεοφιλελεύθερων κυβερνήσεων σε μια σειρά χώρες (Αργεντινή, Βραζιλία, Χιλή κ.λ.π.).
7. Στις περισσότερες από τις αναπτυσσόμενες χώρες, της **ανατολικής και νότιας Ευρώπης (Βαλκάνια)**, παρουσιάζεται ισχυρή ανάπτυξη, παρά τις πληθωριστικές πιέσεις, την ανάγκη για περιορισμό της νομισματικής πολιτικής, αλλά και των δυσκολιών των κυβερνήσεων να διατηρήσουν μεσοπρόθεσμα επεκτατική δημοσιονομική πολιτική.
8. Όπως φαίνεται από το διάγραμμα 2, οι ρυθμοί ανάπτυξης του παγκόσμιου Α.Ε.Π. σε διεθνές επίπεδο, είναι

ελαφρά θετικοί την τελευταία πενταετία, ενώ το παγκόσμιο προϊόν διαμορφώνεται σε υψηλότερα επίπεδα το 2016 (δείκτης = 176), έναντι του 2001 (100) και του 2008 (136). Οι ρυθμοί ανάπτυξης είναι αισθητά υψηλότεροι στις αναδυόμενες οικονομίες (κατά μέσο όρο 3,3% την τελευταία πενταετία), έναντι των αναπτυγμένων χωρών (μέσος όρος πενταετίας 1,7%). Το εγχώριο προϊόν στις αναπτυγμένες οικονομίες διαμορφώνεται σε ελαφρώς υψηλότερα από του 2008 επίπεδα την τελευταία πενταετία.

9. Οι ανεπτυγμένες καπιταλιστικές οικονομίες, το μόνο που επέτυχαν μέσα στην επταετία, ήταν να επανέλθουν στα επίπεδα Α.Ε.Π. που βρίσκονταν το 2008, ενώ αντίθετα οι αναδυόμενες οικονομίες την ίδια περίοδο επέτυχαν μία μεγέθυνση περίπου 40 εκατοστιαίων μονάδων.
10. Οι εξελίξεις αυτές σηματοδοτούν και την αλλαγή του οικονομικού βάρους των διαφορετικών κρατών στην παγκόσμια οικονομία, μία εξέλιξη που επιταχύνθηκε μετά την κρίση του 2009.

Διάγραμμα 2: Εξέλιξη παγκόσμιου Α.Ε.Π. (ανά κύρια οικονομική περιοχή, 2011 – 2017 και επιλεγμένες χρονιές, πραγματικά μεγέθη)

*Εκτίμηση

Πηγή: IMF, World Economic Outlook Database (Οκτώβριος 2017)

Η άνοδος της παγκόσμιας ανάπτυξης από τα μέσα του 2016 και μετά, μπορεί να αποδοθεί σε μια σειρά λόγους, οι οποίοι σε μεγάλο βαθμό μπορούν να χαρακτηριστούν συγκυριακοί ή μη διατηρήσιμοι μακροπρόθεσμα και αυτοί είναι:

- η διατήρηση των επιτοκίων σε πολύ χαμηλά επίπεδα, λόγω των κρατικών πολιτικών νομισματικής επέκτασης η οποία α) ενισχύει την κατανάλωση με την αύξηση του δανεισμού και β) διευκολύνει την διατήρηση του δημόσιου χρέους σε υψηλά επίπεδα,
- η αύξηση στις περισσότερες χώρες της κερδοφορίας του κεφαλαίου, που οδηγεί σε άνοδο των επιχειρηματικών επενδύσεων,
- η επαναφορά των εισροών κεφαλαίων προς τις αναπτυσσόμενες οικονομίες,
- η διατήρηση των τιμών πετρελαίου σε χαμηλά επίπεδα.

Μέσα στη συγκυρία, τα περισσότερα καπιταλιστικά κράτη, έχουν αντιμετωπίσει πλευρές της κρίσης του 2008 – 2009. Ταυτόχρονα έχουν λάβει μέτρα αντιμετώπισης και διαχείρισης ορισμένων εκ των στοιχείων που την ενεργοποίησαν, όπως ήταν η υπερχρέωση νοικοκυριών που δεν μπορούσαν να εξυπηρετήσουν τα δάνεια τους, η χωρίς έλεγχο διασύνδεση των τραπεζικών συστημάτων, η έλλειψη μηχανισμών αντιμετώπισης των τραπεζικών κρίσεων και τα ελλείμματα στην κεφαλαιακή επάρκεια των πιστωτικών ιδρυμάτων.

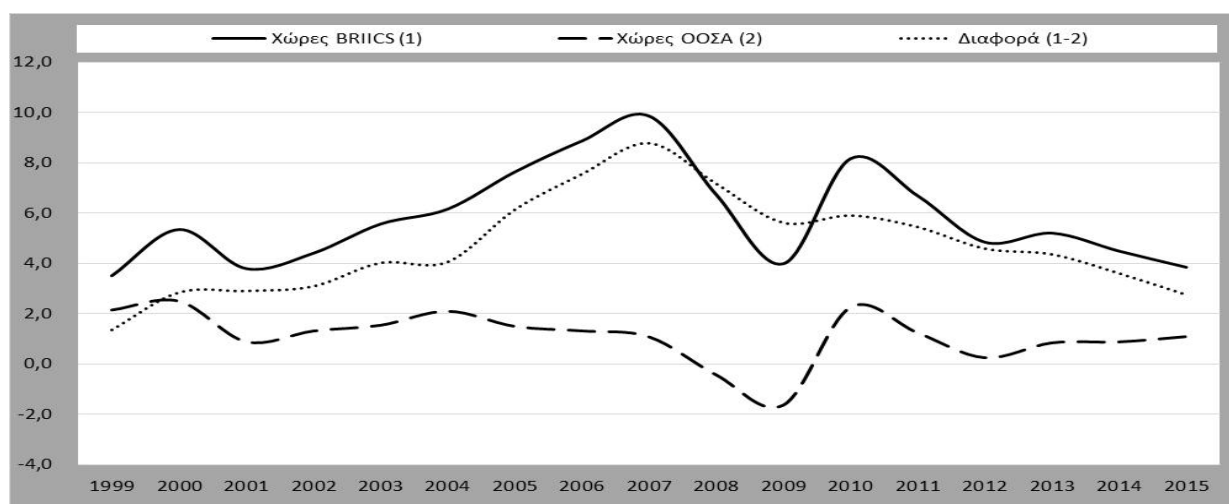
Ωστόσο η αναπτυξιακή τροχιά του νεοφιλελεύθερου καπιταλισμού, εξακολουθεί να είναι φθίνουσα, ενώ η διαχείριση των αιτιών της κρίσης δεν είναι ριζική, συνιστά επιμέρους τομές σε μία συνέχεια του καθεστώτος συσσώρευσης, το οποίο εξακολουθεί να διαπερνάται από αντιφάσεις. Η δομική αστάθεια του νεοφιλελευθερισμού διατηρείται και οι αστικές τάξεις δεν μπορούν να διαμορφώσουν και να επιβάλλουν ένα νέο στρατηγικό σχέδιο για οριστική υπέρβαση της δομικής κρίσης.

Η εξάντληση του αναπτυξιακού υποδείγματος του νεοφιλελευθερισμού, και μεταξύ άλλων η ωρίμανση και η

φθίνουσα απόδοση των τεχνολογικών καινοτομιών (κυρίως στις τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, στο χρηματοοικονομικό τομέα, στον ενεργειακό τομέα, κ.ά), έχουν σαν αποτέλεσμα τους φθίνοντες ρυθμούς αύξησης της παραγωγικότητας της εργασίας. Ταυτόχρονα η όλο και μεγαλύτερη μετατόπιση του οικονομικού βάρους στις περισσότερες αναπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες, από την βιομηχανία στις υπηρεσίες, έχει οικονομικές και πολιτικές επιπτώσεις. Η αναπτυξιακή τροχιά βαίνει φθίνουσα και οι παράγοντες της πτώσης είναι δομικοί και όχι κυκλικοί. Στις περισσότερες αναπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες υπάρχει στασιμότητα της αύξησης της συνολικής παραγωγικότητας των συντελεστών της παραγωγής, η οποία καθορίζεται: α) είτε από την φθίνουσα αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας, β) είτε από την φθίνουσα συσσώρευση του κεφαλαίου, γ) είτε από συνδυασμό των δύο παραπάνω παραγόντων.

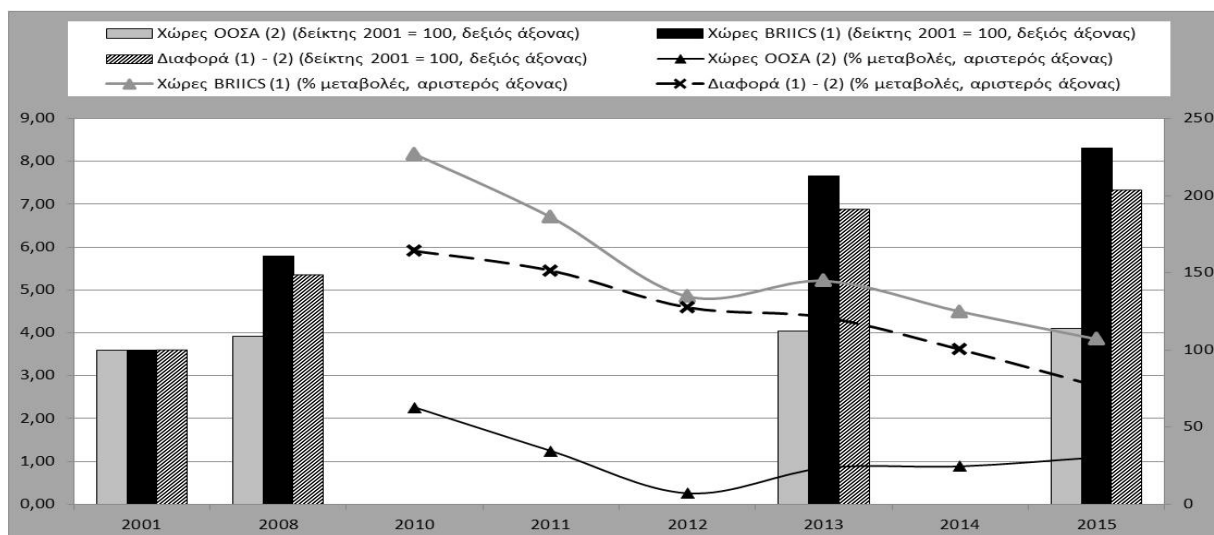
Στα παρακάτω διαγράμματα, αποτυπώνεται η εξέλιξη της παραγωγικότητας της εργασίας, ως προς τις ετήσιες μεταβολές, αλλά και τη σωρευτική αύξηση σε σχέση με το έτος 2001. Σε όλες τις εξεταζόμενες ομάδες χωρών, η κατά κεφαλή παραγωγικότητα εργασίας, κινείται την τελευταία εξαετία με θετικούς αλλά φθίνοντες ετήσιους ρυθμούς. Υψηλότερες μεταβολές διαχρονικά σημειώνονται στις χώρες BRICS. Ο δείκτης της κατά κεφαλή παραγωγικότητας παρουσιάζεται σημαντικά αυξημένος την τελευταία τετραετία για τις χώρες BRICS, όπως και για την ομάδα χωρών (BRICS – ΟΟΣΑ), διαμορφούμενος το 2015, σε 231 και 203, έναντι 161 και 141 αντίστοιχα το 2008. Μικρή είναι η αντίστοιχη μεταβολή στον σχετικό δείκτη για την ομάδα των χωρών του ΟΟΣΑ (2015 = 114 έναντι 2008 = 109).

Διάγραμμα 3: Κατά κεφαλή παραγωγικότητα της εργασίας (% μεταβολές κατ έτος)

Πηγή: ΟΟΣΑ. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

Διάγραμμα 4: Κατά κεφαλή παραγωγικότητα εργασίας (πραγματικά μεγέθη, 2010 – 2015 και επιλεγμένες χρονιές)

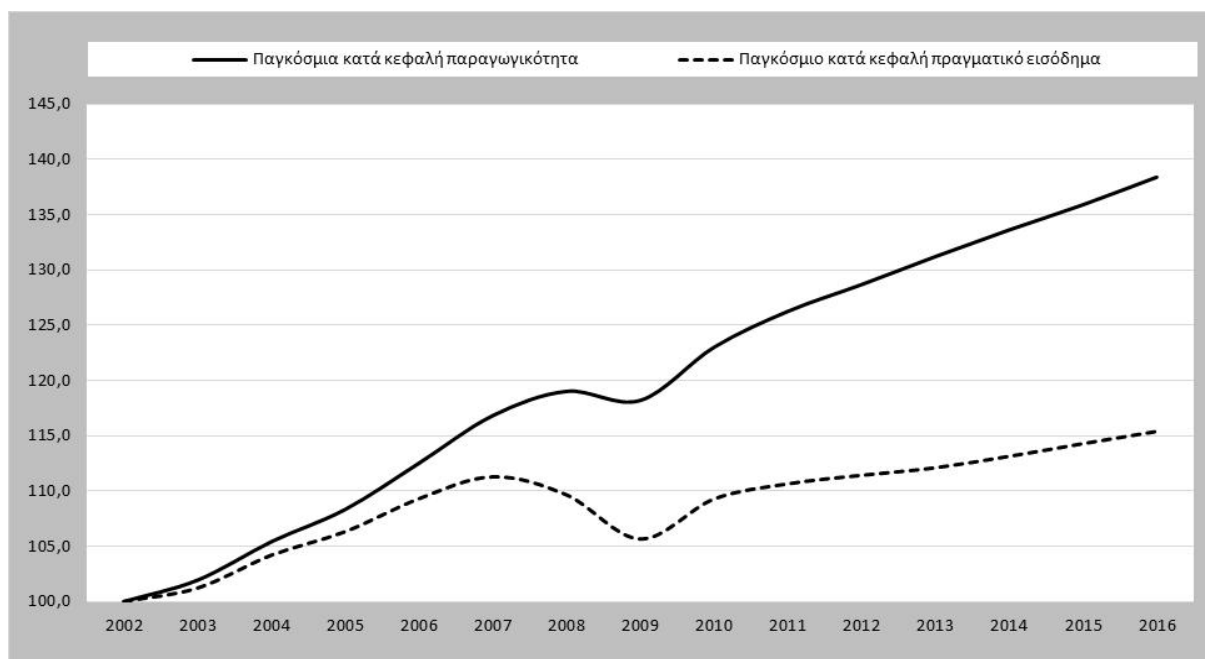

Πηγή: OECD Stats. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

Επιβράδυνση της παραγωγικότητας της εργασίας, παρατηρείται σε όλες τις αναπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες και οδηγεί σε πτώση της δυναμικής αύξησης του Α.Ε.Π. Η κατάσταση αυτή της στασιμότητας, συνδέεται με: α) τη μείωση του ειδικού βάρους της βιομηχανίας, β) την πώλωση της αγοράς εργασίας σε λίγες εργασίες υψηλής ειδίκευσης και μία μάζα χαμηλότερης εξειδίκευσης στους λιγότερο παραγωγικούς τομείς (εμπόριο, τουρισμός, οικιακές και άλλες υπηρεσίες εκτός του χρηματοπιστωτικού τομέα).

Σε διεθνές επίπεδο, συνεχίζεται η σωρευτική απόκλιση μεταξύ του ρυθμού αύξησης της παραγωγικότητας εργασίας και των εργατικών μισθών, που οδηγεί σε ένταση της ανισοκατανομής εισοδήματος μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας. Η απόκλιση αυτή σε παγκόσμιο επίπεδο διευρύνθηκε κατά την περίοδο 2015 – 2016 και το γεγονός αυτό παίζει καθοριστικό ρόλο, στην οικονομική σταθεροποίηση του συστήματος και της ενίσχυσης του ποσοστού κέρδους.

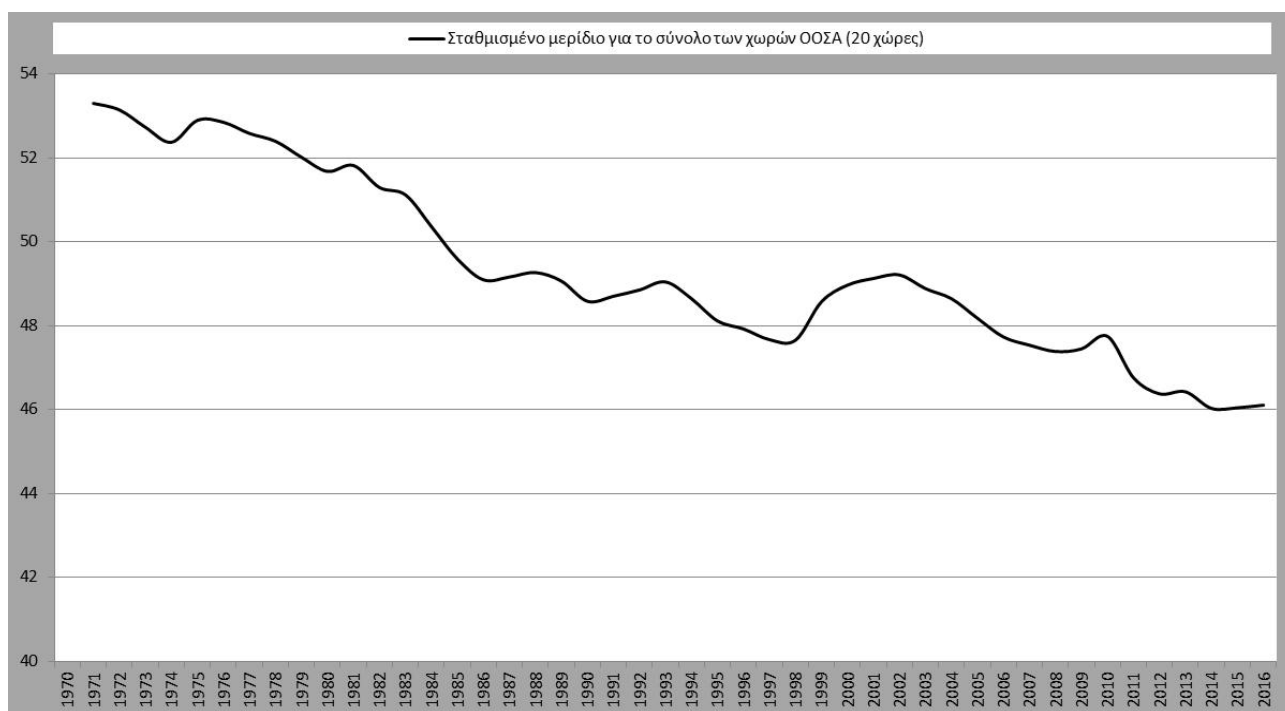
Διάγραμμα 5: Εξέλιξη μεταξύ της κατά κεφαλή παραγωγικότητα της εργασίας και εισοδήματος

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

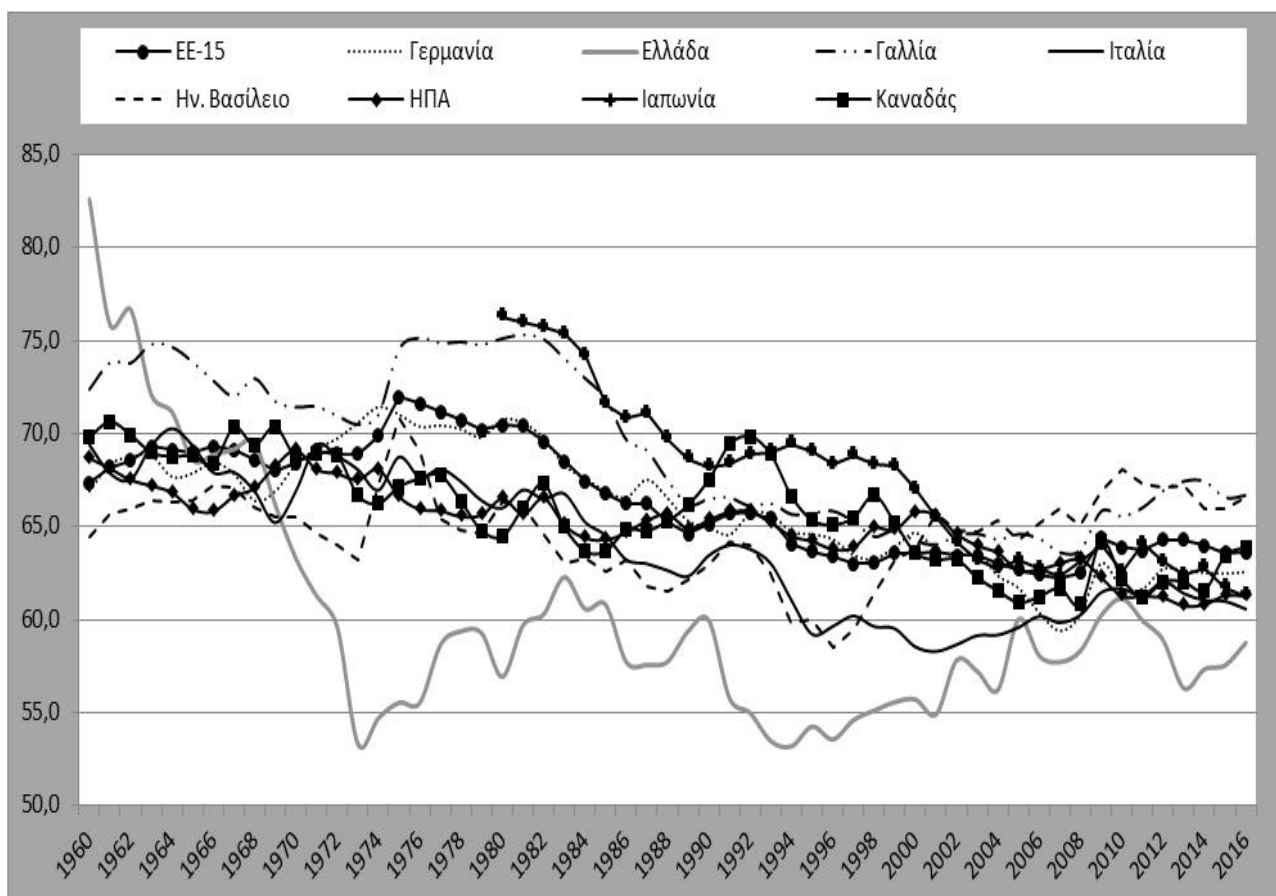
Όπως είδαμε παραπάνω, η συγκυριακή σταθεροποίηση του διεθνούς καπιταλιστικού συστήματος, σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στον επιμερισμό των επιπτώσεων της κρίσης στις εργαζόμενες τάξεις και όχι σε μία μακροπρόθεσμη ανοδική φάση της συσσώρευσης του κεφαλαίου. Οι κυρίαρχες τάξεις την περίοδο μετά την κρίση, διατήρησαν σε γενικές γραμμές την βασική τροχιά του νεοφιλελευθερισμού, με επιμέρους τροποποιήσεις και παρεμβάσεις. Η πολιτική αυτή είχε σαν στόχο να διατηρήσουν και να διευρύνουν όλα τα πλεονεκτήματα και προνόμια που έχουν συσσωρεύσει όλη την προηγούμενη περίοδο, ενώ σαν αποτέλεσμα είχε την περαιτέρω όξυνση των ανισοτήτων και την ενίσχυση της κοινωνικής και οικονομικής εξουσίας του ανώτερου τμήματος των κυρίαρχων τάξεων. Η τάση μείωσης του μεριδίου της εργασίας, ενισχύθηκε περαιτέρω στις περισσότερες σημαντικές οικονομίες (αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες), ενώ ακόμα περισσότερη έντονη ήταν η αύξηση του εισοδηματικού μεριδίου και του μεριδίου στον πλούτο του ανώτερου 1% στις οικονομίες αυτές.

Διάγραμμα 6: Μερίδιο ακαθάριστων αποδοχών προς Α.Ε.Π. (σύνολο χωρών ΟΟΣΑ για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία όλη την περίοδο, ανά απασχολούμενο άτομο τιμές συντελεστών παραγωγής)

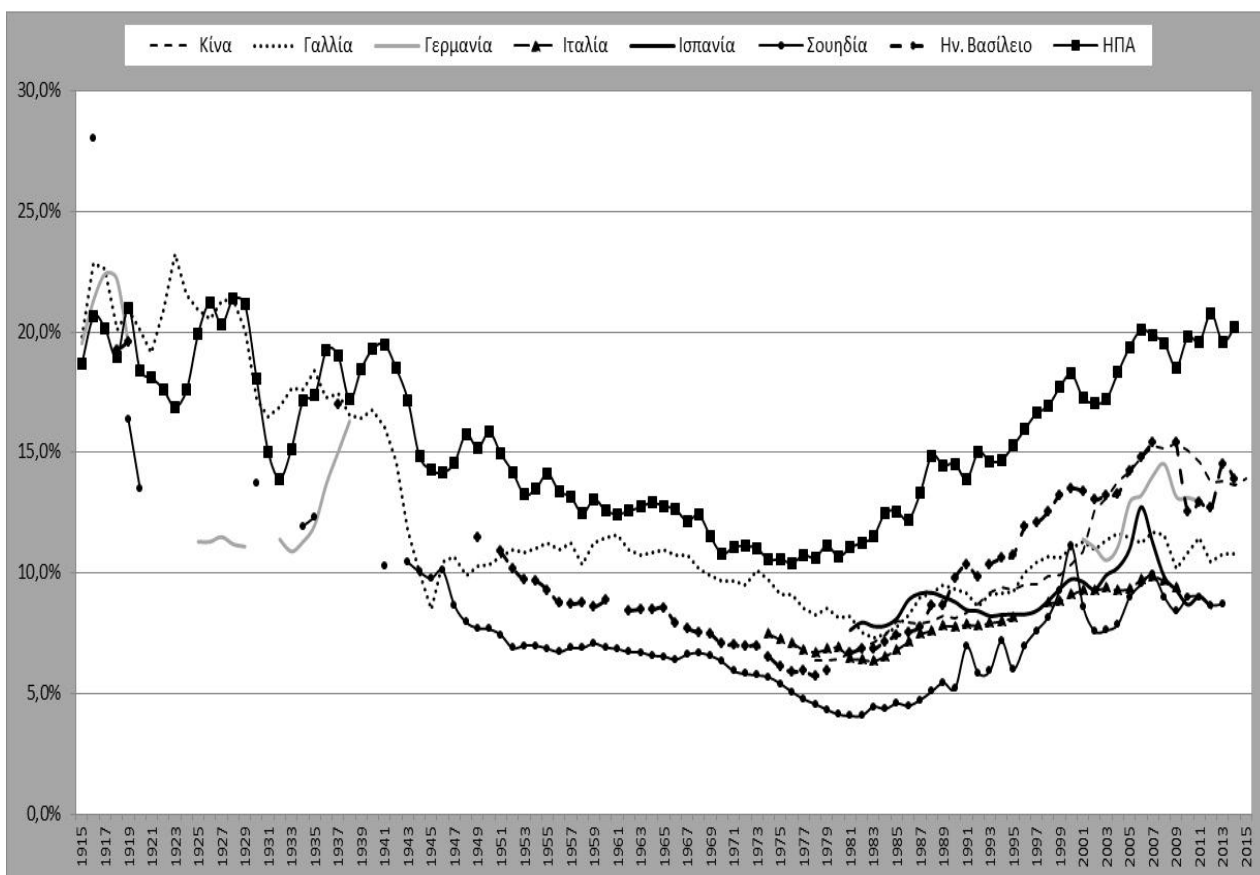
Πηγή: AMECO, ΟΟΣΑ. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

Διάγραμμα 7: Μερίδιο ακαθάριστων αποδοχών προς Α.Ε.Π. (ανά απασχολούμενο άτομο, τιμές συντελεστών παραγωγής)

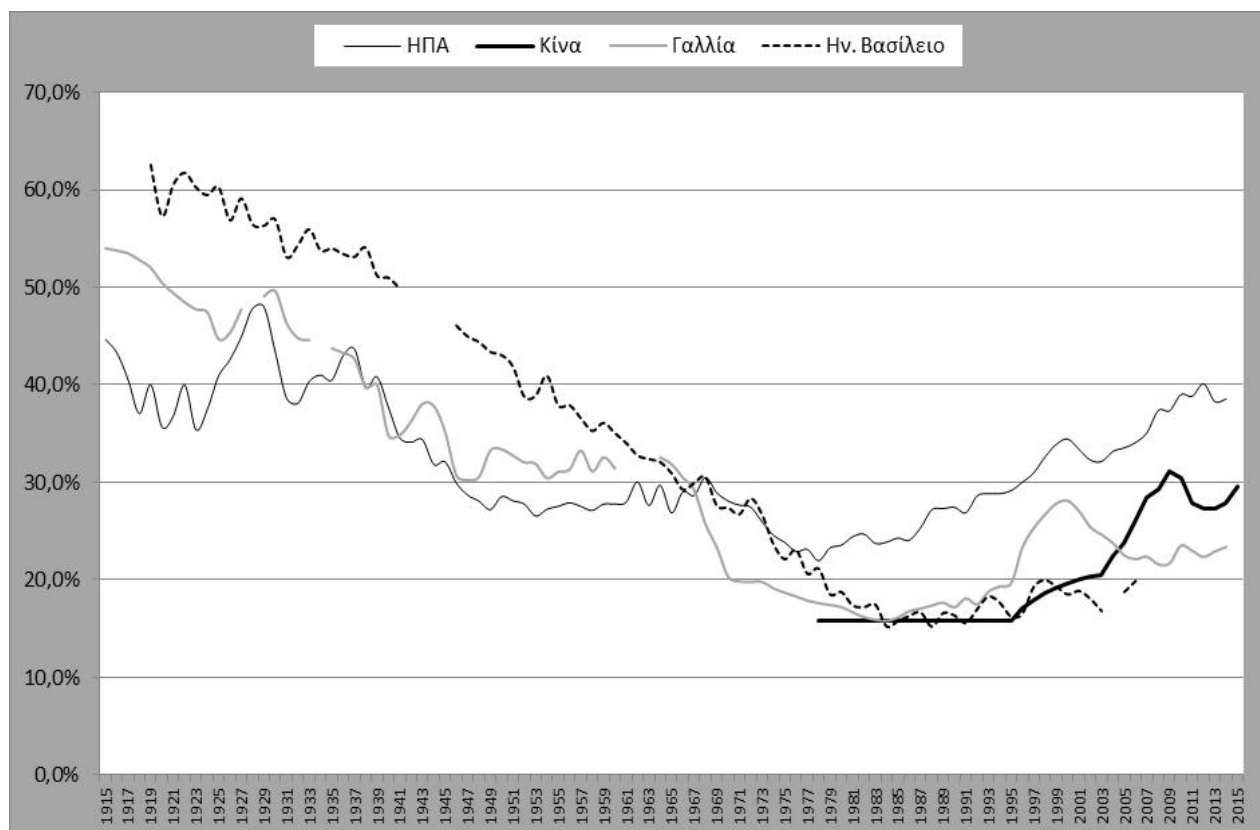
Πηγή: AMECO. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

Διάγραμμα 8. Μερίδιο εισοδήματος (προ φόρων) του πλουσιότερου 1% (επιλεγμένες χώρες)

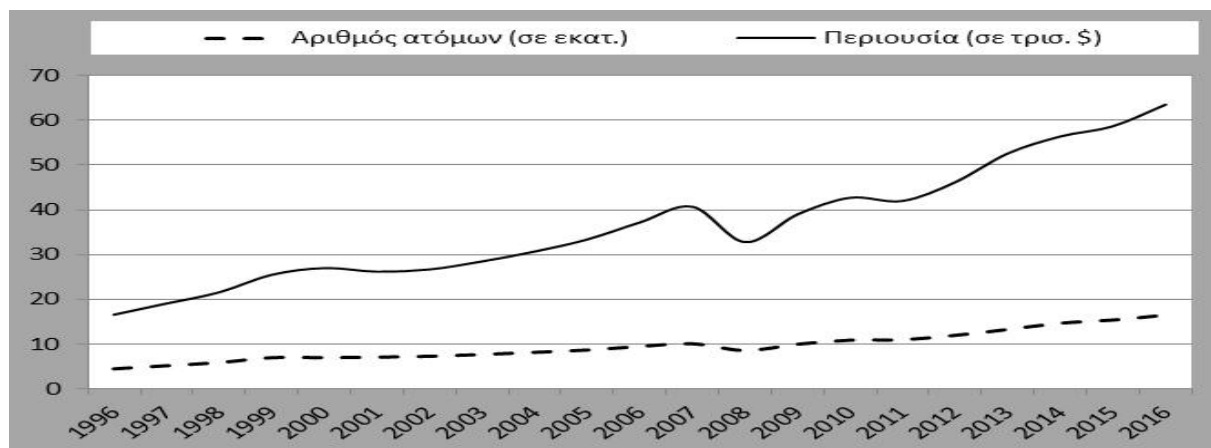
Πηγή: World Wealth and Income Database . Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

Διάγραμμα 9: Μερίδιο καθαρού ατομικού πλούτου του πλουσιότερου 1% (επιλεγμένες χώρες)

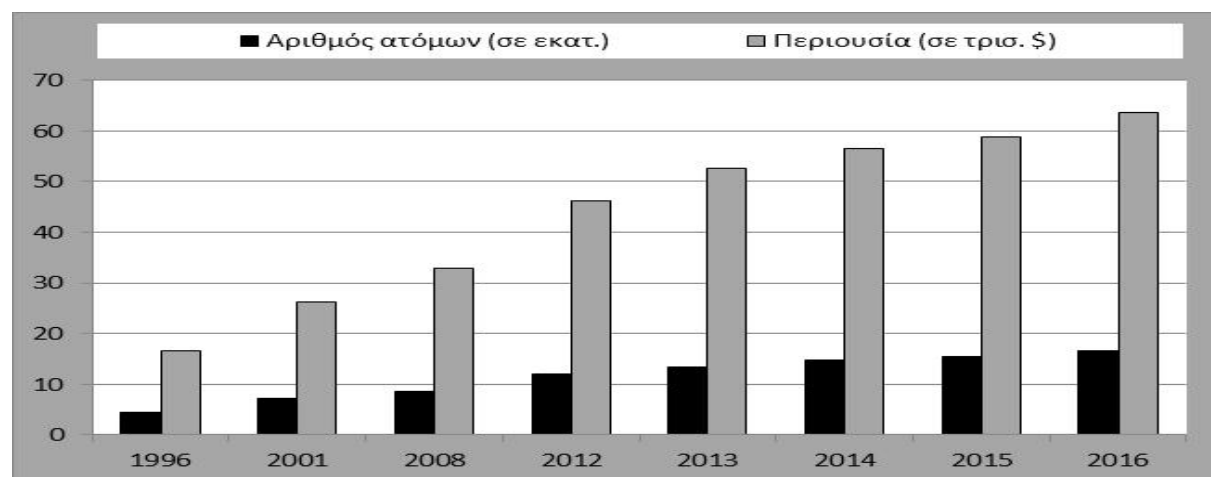
Πηγή: World Wealth and Income Database . Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

Διάγραμμα 10: Κάτοχοι πολύ μεγάλης περιουσίας παγκοσμίως (που κατέχουν άνω του 1 εκατ. \$ σε χρηματοοικονομικά προϊόντα, 1996 - 2016)

Πηγή: World Wealth Reports from Merrill Lynch Wealth Management and Capgemini Consultancy.
Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

Διάγραμμα 11: Κάτοχοι πολύ μεγάλης περιουσίας παγκοσμίως (που κατέχουν άνω του 1 εκατ. \$ σε χρηματοοικονομικά προϊόντα, επιλεγμένες χρονιές)

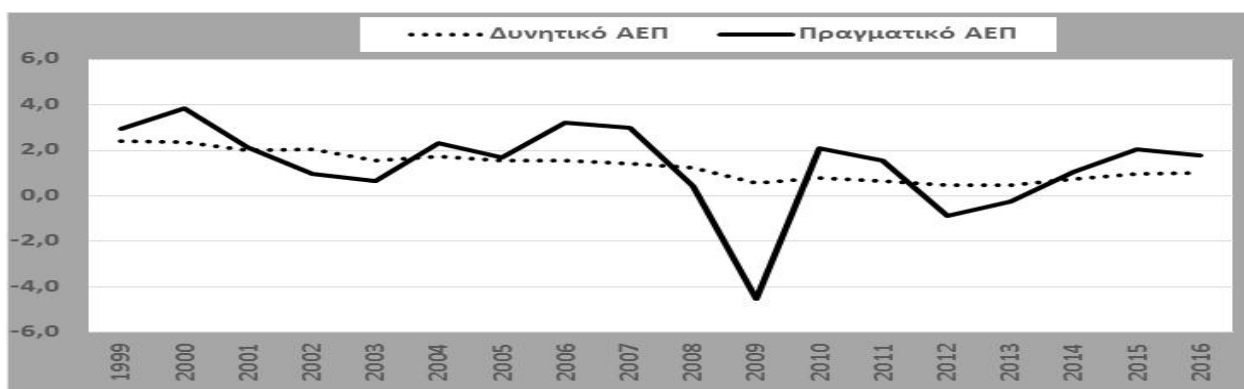
Πηγή: World Wealth Reports from Merrill Lynch Wealth Management and Capgemini Consultancy.
Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

1.2. Εξελίξεις στην Ευρωζώνη: Ανάκαμψη κερδών - αναβολή τομών - πολιτικοί συμβιβασμοί.

Το 2015 και το 2016 στην Ευρωζώνη, οι αναπτυξιακοί ρυθμοί ήταν χαμηλότεροι από αυτούς που εκτιμούσαν οι διεθνείς καπιταλιστικοί οργανισμοί. Όπως φαίνεται από το διάγραμμα 12 που ακολουθεί, την τελευταία τριετία η αύξηση του πραγματικού Α.Ε.Π. υπερβαίνει τη μεγέθυνση του δυνητικού Α.Ε.Π., γεγονός το οποίο χαρακτηρίζει τον περισσότερο συγκυριακό χαρακτήρα αυτής της ανάκαμψης. Η περιορισμένη αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας, συνοδεύεται από την ακόμα πιο περιορισμένη αύξηση των μισθών και την αύξηση της μερικής απασχόλησης.

Παρά τη σχετική βελτίωση της οικονομικής κατάστασης της Ευρωζώνης την τελευταία διετία, εξακολουθούν να υπάρχουν προβλήματα, που διατηρούν μία οιονεί κρισιακή κατάσταση, με επαναλαμβανόμενα επεισόδια, όπως η κρίση των περιφερειακών χωρών του 2011 - 2012, η ελληνική κρίση το 2015, η τραπεζική κρίση σε Ιταλία το 2016, κ.ά. Τα προβλήματα αυτά σχετίζονται με: α) τους φθίνοντες ρυθμούς της παραγωγικότητας της εργασίας, β) τη μειωμένη κινητικότητα κεφαλαίων και τους περιορισμούς που αυτό επιβάλλει στις χώρες της περιφέρειας της Ευρωζώνης, γ) την αδυναμία συντονισμού των οικονομικών πολιτικών, ομοσπονδιοποίησης προϋπολογισμού και αμοιβαιοποίησης των χρεών. Η οιονεί κρίση διαμορφώνει μία ανταγωνιστική ισορροπία, με τις εσωτερικές υποτιμήσεις, την συμπίεση των μισθών και τη μείωση των φορολογικών συντελεστών.

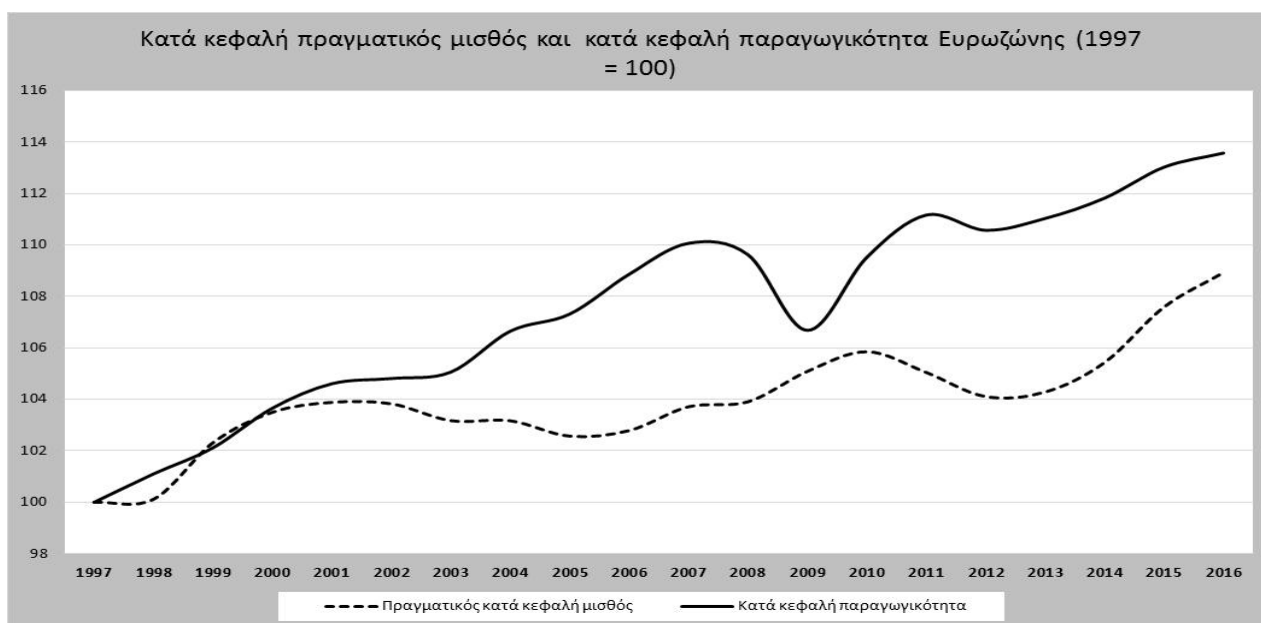
Διάγραμμα 12: Ευρωζώνη: Εξέλιξη πραγματικού και δυνητικού Α.Ε.Π. (% μεταβολές)

Πηγή: AMECO, IMF. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

Οι περισσότερες χώρες της Ευρωζώνης μετά την κρίση του 2009 – 2010, παρουσιάζουν σημαντική αύξηση της κερδοφορίας του κεφαλαίου, έτσι ώστε την τρέχουσα περίοδο το ποσοστό κέρδους να είναι σε υψηλότερα επίπεδα σε σχέση με άλλες αναπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες. Η βελτίωση της κερδοφορίας, σχετίζεται με δύο παράγοντες: α) την μείωση της επιβάρυνσης των επιχειρήσεων για την αποπληρωμή του χρέους λόγω των χαμηλών επιτοκίων και β) τις περιορισμένες αυξήσεις των μισθών που ήταν μικρότερες από την αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας όπως φαίνεται και στο διάγραμμα 13.

Διάγραμμα 13: Ευρωζώνη: Εξέλιξη κατά κεφαλή παραγωγικότητας της εργασίας και πραγματικών μισθών (Έτος βάσης 1997)

Πηγή: Eurostat, ΟΟΣΑ. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

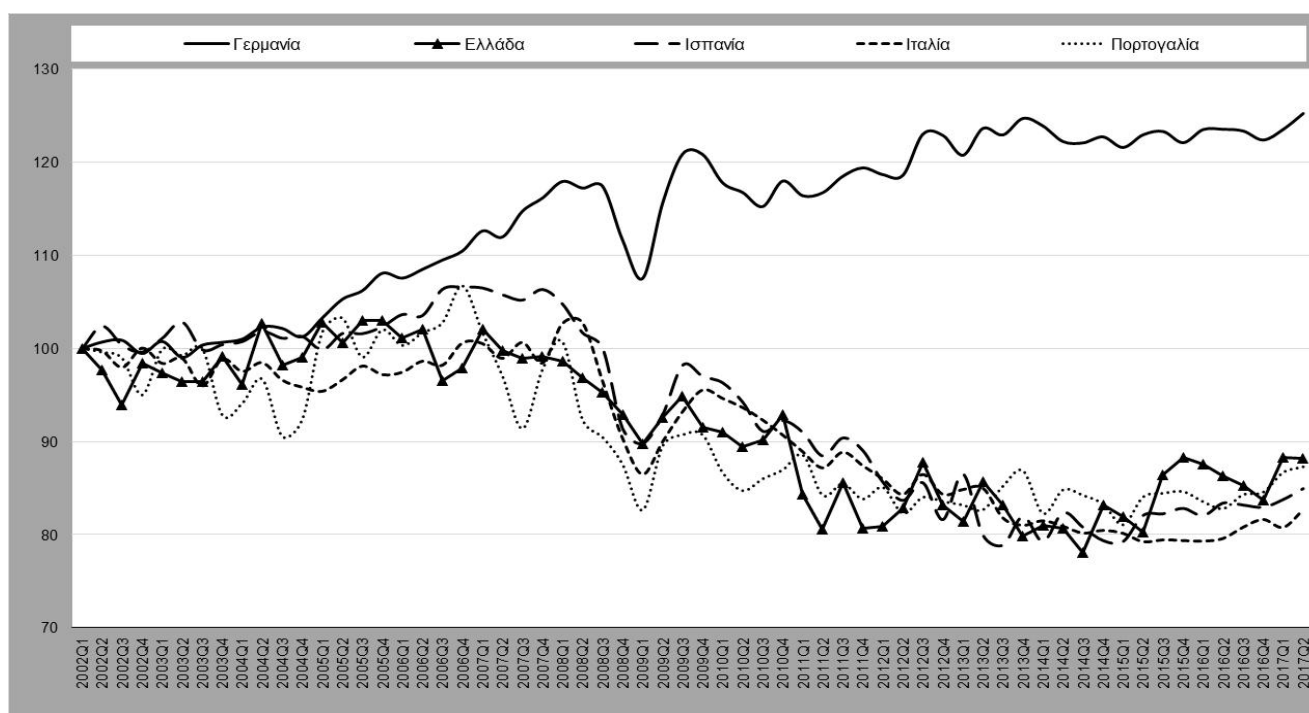
Ωστόσο η ανάκαμψη μπορεί να ανακοπεί, λόγω του συγκυριακού χαρακτήρα και των δομικών αντιφάσεων της Ο.Ν.Ε. Η ανάκαμψη εξαρτάται από την εξέλιξη του διεθνούς εμπορίου, από το υψηλό ποσοστό του δημόσιου χρέους που παρουσιάζει αργή αποκλιμάκωση και από την υψηλή δομική ανεργία. Έτσι είτε ένα εξωγενές σοκ όπως η αύξηση της τιμής του πετρελαίου, ή των τιμών των εμπορευμάτων, είτε η επαναφορά της νευρικότητας των χρηματοπιστωτικών αγορών, η οποία θα αναζωπυρώσει την κρίση χρέους, είναι από τα ενδεχόμενα που μπορεί να επαναφέρουν την κρίση στο προσκήνιο.

Στη σχετική σταθεροποίηση της Ευρωζώνης, σημαντικό ρόλο έπαιξαν οικονομικοί και πολιτικοί παράγοντες. Η ΕΚΤ, όπως και άλλοι μηχανισμοί της Ε.Ε. και της Ευρωζώνης, ακολουθούν σήμερα μια πιο ευέλικτη πολιτική από ότι στην αρχή της κρίσης. Αναβάλλουν την προσαρμογή της επεκτατικής νομισματικής πολιτικής και την αύξηση των επιτοκίων, ενώ παρέβλεψαν την διαδικασία του «bail out» (σωτηρία απ' έξω), για δύο σημαντικού μεγέθους ιταλικές τράπεζες. Ορισμένες χώρες όπως η Ισπανία και η Ιταλία βελτίωσαν μετά το 2014 τις εξαγωγικές τους

επιδόσεις. Η Ιταλία η οποία αποτέλεσε και τον μεγαλύτερο κίνδυνο για την σταθερότητα της Ευρωζώνης, μετά τη «μνημονιακή» διαχείριση των χωρών της περιφέρειας (Ισπανία, Ελλάδα, Πορτογαλία), παρουσιάζει μία σχετική σταθεροποίηση ως προς ορισμένους κρισιογόνους παράγοντες. Τα δημόσια οικονομικά και το εμπορικό ισοζύγιο παρουσιάζουν βελτίωση, όπως και η παραγωγική ικανότητα στην βιομηχανία, ενώ αυξάνεται η απασχόληση. Ταυτόχρονα παρουσιάζεται μία σχετική βελτίωση της κατάστασης των τραπεζών. Η βελτίωση της οικονομικής κατάστασης στην Ιταλία, ως προς την εξέλιξη της δυναμικής του χρέους και αύξησης του ποσοστού κέρδους, χωρίς να επιλύει τα δομικά προβλήματα, απομακρύνει από τον ορίζοντα ένα ενδεχόμενο ιδιαίτερα επικίνδυνο για την Ευρωζώνη, αυτό της επαναφοράς της κρίσης χρέους στην τρίτη μεγαλύτερη οικονομία, ή της ενίσχυσης των πολιτικών τάσεων εξόδου της από την Ευρωζώνη. Ωστόσο παρά τις θετικές εξελίξεις, στην Ιταλία παραμένουν τα σοβαρά προβλήματα ανταγωνιστικότητας και φθίνουσας παραγωγικότητας της εργασίας.

Οι αποκλίσεις και η ετερογένεια της Ευρωζώνης, εντάθηκαν στο πλαίσιο διαχείρισης της κρίσης, με την ραγδαία υποβάθμιση του επιπέδου ζωής στις χώρες που επλήγησαν περισσότερο, την απώλεια παραγωγικής ικανότητας και την αποβιομηχάνιση, την απαίτηση για ισοσκελισμό ελλειμμάτων και ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Η Ευρωζώνη, λειτουργώντας ως μία ενιαία νομισματική και οικονομική περιοχή, χωρίς ισχυρούς εξισορροπητικούς μηχανισμούς και μεταβιβαστικές πληρωμές, επιβάλλει τη «βέλτιστη» για τις ισχυρότερες μερίδες του κεφαλαίου, κατανομή πόρων και χωροθέτηση δραστηριοτήτων, βελτιώνοντας τις επιδόσεις της Ευρωζώνης ως «σύνολο», επιδεινώνοντας όμως την θέση των λιγότερο παραγωγικών κεφαλαίων και κρατών. Η χαρακτηριστικότερη πλευρά αυτής της διεργασίας αντανακλάται στην εξέλιξη της παραγωγικής δυναμικότητας στην βιομηχανία μετά την πρώτη φάση της Ο.Ν.Ε. που είναι ιδιαίτερα επωφελής για τη Γερμανία και ιδιαίτερα δυσμενής για τις χώρες της λεγόμενης «περιφέρειας».!

Διάγραμμα 14: Παραγωγική δυναμικότητα στην μεταποίηση (2002Q1 = 100)

Πηγή: Eurostat. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

Η σταθεροποίηση του χρέους, σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με την επεκτατική νομισματική πολιτική της ΕΚΤ, χωρίς την οποία το κρατικό χρέος, όπως και το χρέος ιδιωτών και επιχειρήσεων, θα επιβαρυνόταν σημαντικά. Χωρίς την επεκτατική νομισματική πολιτική, το δημόσιο χρέος δεν θα σταθεροποιείτο, ενώ ορισμένες από τις χώρες της Ο.Ν.Ε. θα καθίστατο αφερέγγυες. Ο στόχος αυτής της νομισματικής πολιτικής, είναι να αυξήσει την δυνατότητα των οφειλετών να αποπληρώσουν το χρέος, μειώνοντας τα επιτόκια συγκριτικά με τους ρυθμούς ανάπτυξης. Η πολιτική αυτή δημιουργεί προβλήματα αλλά και δυνητικά αστάθεια. Η μεγάλης διάρκειας χορήγηση φθηνής ρευστότητας, δημιουργεί κινδύνους: α) απώλειας εμπιστοσύνης στην ποιότητα του χρήματος, β) πληθωρισμού της αξίας περιουσιακών στοιχείων και γ) δημιουργίας υπερπληθωρισμένων τιμών σε ακίνητα και μετοχές που να οδηγούν σε νέες φούσκες.

1.3. Οι αστικές πολιτικές διαχείρισης της κρίσης. Οι επιτυχίες και οι αντιφάσεις τους.

Οι κυρίαρχες τάξεις σε πλανητικό επίπεδο, σε μία πρώτη φάση, αντιμετώπισαν τον σοβαρό κίνδυνο που διαμόρφωσε για τους συνασπισμούς εξουσίας και για τη συνοχή του νεοφιλελεύθερου μοντέλου, η κρίση του 2008 – 2009. Σε μία δεύτερη φάση, επιχειρούν να διαχειριστούν την στασιμότητα – μειωμένη ανάπτυξη που παρουσιάζεται ειδικά στις αναπτυγμένες καπιταλιστικές οικονομίες τα τελευταία χρόνια. Οι οικονομικές πολιτικές εμπεριείχαν σημαντικά στοιχεία κρατικού παρεμβατισμού όπως:

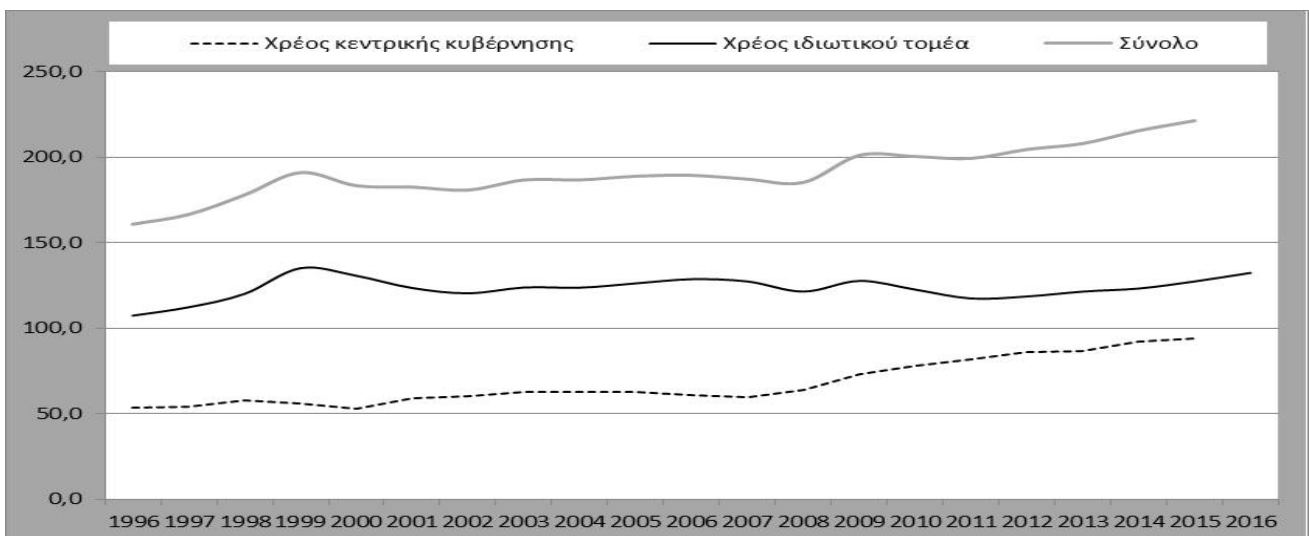
- επεκτατικές δημοσιονομικές πολιτικές και υλοποίηση προγραμμάτων δημοσίων επενδύσεων,
- ανάπτυξη «ανορθόδοξων» νομισματικών πολιτικών, κυρίως μέσω της παρέμβασης των κρατικών τραπεζών, για να ρυθμίσουν τις τιμές επενδύσεων χαρτοφυλακίου (κυρίως ομολόγων αλλά και μετοχών),
- παρεμβάσεις για την χρήση των συναλλαγματικών ισοτιμιών, με στόχο την τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας,
- ρυθμιστικές παρεμβάσεις για αναδιάρθρωση της δομής του κεφαλαίου, είτε στον τραπεζικό τομέα, είτε μέσω της άσκησης βιομηχανικής πολιτικής,
- προστατευτικά μέτρα για αποτροπή των εξαγωγών στρατηγικών επιχειρήσεων και αποφυγής του κοινωνικού και περιβαλλοντικού ντάμπινγκ.

Ωστόσο αυτές οι κρατικές παρεμβάσεις, δεν σηματοδοτούν, μία συνολικότερη στροφή. Αντίθετα στα βασικά ζητήματα που αφορούν την αγορά εργασίας, επιταχύνουν τις απορυθμίσεις, την αποκέντρωση των συλλογικών διαπραγματεύσεων σε επιχειρηματικό επίπεδο και την ευελιξία της εργασίας.

Μια από αυτές τις αντιφάσεις, που δεν επιλύθηκαν από την αστική διαχείριση μετά την κρίση, σχετίζεται με το ζήτημα του χρέους. Η ραγδαία αύξηση του δημόσιου και του ιδιωτικού χρέους, αποτέλεσε ένα από τα δομικά χαρακτηριστικά του νεοφιλελευθερισμού. Η αδυναμία εξυπηρέτησης ορισμένων κατηγοριών δανείων, αποτέλεσε την θρυαλλίδα που οδήγησε στην κρίση του 2008 – 2009. Ωστόσο η πραγματική αιτία της κρίσης, ήταν η υπέρμετρη αύξηση του δανεισμού, η οποία ήταν ασύμβατη με την αναπτυξιακή τροχιά του διεθνούς καπιταλισμού. *Ο διεθνής καπιταλισμός προοπτικά, δεν μπορούσε να παράγει τον απαιτούμενο μελλοντικό όγκο υπεραξίας, ώστε να αποδοθεί ένα μέρος της για να καλυφθούν οι υποχρεώσεις (ως κέρδη), σε όσους κατείχαν το πλασματικό κεφάλαιο, δηλαδή το χρέος.*

Το αποτέλεσμα ήταν η καταστροφή ενός τμήματος του χρέους με τις διαγραφές, ταυτόχρονα με την «χρηματοποίηση» του. Δηλαδή με την μεταφορά του στους ισολογισμούς των Κεντρικών Τραπεζών και την χορήγηση νομισματικής ρευστότητας. Ωστόσο η διαδικασία αυτή, αν και πρωτοφανής σε μέγεθος, ανέβαλλε και δεν επέλυσε το ζήτημα. Έτσι το συνολικό χρέος συνέχισε να αυξάνεται, αν και με μειωμένους ρυθμούς, ενώ η χορήγηση ρευστότητας για την διατήρηση των χαμηλών επιτοκίων ώστε να επιτευχθεί η «χρηματοποίηση» και αναχρηματοδότηση του χρέους, δημιουργεί πληθωρισμό της αξίας μετοχών και της αγοράς ακινήτων.

Διάγραμμα 15: Παγκόσμιο ακαθάριστο χρέος ως % του Α.Ε.Π.

Πηγή: World Bank. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

Ειδικά στις αναπτυσσόμενες καπιταλιστικές χώρες, η φερεγγυότητα των οφειλετών (κρατών, επιχειρήσεων και ιδιωτών), διασφαλίζεται από την επεκτατική νομισματική πολιτική, που έχει ως στόχο την διατήρηση των επιτοκίων σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα.

Στις χώρες του ΟΟΣΑ, σήμερα συνδυάζονται:

- αναμικτή ανάπτυξη και εξασθένηση της ανόδου της παραγωγικότητας,
- χαμηλός πληθωρισμός σαν αποτέλεσμα της απορύθμισης της αγοράς εργασίας και έντασης του ανταγωνισμού κόστους,
- μείωση της δυναμικής ανάπτυξης,
- πολύ χαμηλά ή και αρνητικά επιτόκια και μεγάλη αύξηση της ρευστότητας.

Το βασικό πρόβλημα που δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί με τις μονεταριστικές πολιτικές, είναι το γεγονός του φθίνοντος ρυθμού αύξησης της παραγωγικότητας της εργασίας. Αυτή οφείλεται σε παράγοντες, όπως:

- η εξάντληση της δυναμικής της πληροφορικής τεχνολογίας και των τεχνολογιών των επικοινωνιών,
- η μη ανάπτυξη νέων πεδίων τεχνολογικών καινοτομιών και συσσώρευσης του κεφαλαίου (ή η ανακοπή ορισμένων, όπως οι μη συμβατικές μέθοδοι εξόρυξης πετρελαίου και φυσικού αερίου),
- η μείωση των ρυθμών αύξησης του διεθνούς εμπορίου, με συνακόλουθο τη μείωση του ειδικού βάρους της βιομηχανίας στις καπιταλιστικές οικονομίες και τη συγκέντρωσή τους σε συγκεκριμένες χώρες.

Παραμένει συνεπώς ανοιχτό το ζήτημα της αναδιάρθρωσης των παραγωγικών μέσων και των μορφών οργάνωσης της εργασίας, προκειμένου να ξεπερασθεί η κρίση του νεοφιλελεύθερου μοντέλου συσσώρευσης. Η αδυναμία διαμόρφωσης μίας νέας στρατηγικής συσσώρευσης, αποτελεί και τον βασικότερο παράγοντα, που εξακολουθεί και συντηρεί ενεργό το υπόστρωμα της κρίσης.

Παρά την επίπλαστη αισιοδοξία που απορρέει από:

1. την συγχρονισμένη ανάπτυξη στις περισσότερες οικονομικές περιοχές,
2. την αύξηση της ζήτησης και του παγκόσμιου εμπορίου,
3. την μεγάλη αύξηση της αξίας των μετοχών και ακινήτων στις περισσότερες χώρες,
4. την αύξηση των εξαγωγών, των συγχωνεύσεων αλλά και της επαναγοράς μετοχών,

η κατάσταση παρουσιάζει ομοιότητες και ανάλογες ανισορροπίες με την περίοδο πριν από την κρίση του 2008. Αν και μετά την κρίση του 2008, το χρέος των νοικοκυριών μειώθηκε στις περισσότερες χώρες του ΟΟΣΑ, το κρατικό χρέος συνέχισε να αυξάνει όπως συνεχίστηκε και η αύξηση της συσσώρευσης χρηματοοικονομικών στοιχείων (δανείων, ομολόγων, μετοχών) δηλαδή πλασματικού κεφαλαίου.

Ο πυρήνας των αιτιών που διαμόρφωσαν την κρίση του νεοφιλελευθερισμού παραμένει ενεργός. Η διαχείριση της κρίσης από τις κυρίαρχες τάξεις, δεν έχει οδηγήσει στην αναγκαία καταστροφή παραγωγικής δυναμικότητας και κυρίως του πλασματικού κεφαλαίου, ώστε να ξεκινήσει ένας νέος ανοδικός κύκλος συσσώρευσης. Αντίθετα οι ενεργητικές και οι συντονισμένες παρεμβάσεις των αστικών κρατών την περίοδο της κρίσης, είχαν σαν στόχο πρώτα και κύρια τον περιορισμό των επιπτώσεων της στις αστικές τάξεις. Οι πολιτικές αυτές, η νομισματική επέκταση και η διατήρηση πολύ χαμηλά των επιτοκίων, έχουν σαν αποτέλεσμα την αύξηση της αξίας στοιχείων του πλασματικού κεφαλαίου και υπερσυσσώρευση αυτών των στοιχείων. **Το μακροπρόθεσμο αποτέλεσμα θα είναι, η υπερδιόγκωση της συσσώρευσης του πλασματικού κεφαλαίου - το οποίο καθορίζει δυνητικά τα δικαιώματα επί της υπεραξίας που θα παραχθεί στο μέλλον - να είναι ασύμβατη με τις πραγματικές δυνατότητες του σημερινού καπιταλισμού να παράγει την απαιτούμενη υπεραξία, για την κάλυψη όλων αυτών των συσσωρευόμενων απαιτήσεων. Η δομική αυτή αναντιστοιχία οδηγεί σε ενδημικές και με διάρκεια κρίσεις, που εμφανίζονται ως κρίσεις του χρηματοοικονομικού τομέα, αλλά σχετίζονται με τις βαθύτερες αντιφάσεις του καπιταλιστικού συστήματος στην παρούσα φάση.**

2. ΕΛΛΑΔΑ: ΤΟ ΑΦΗΓΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΕΞΟΔΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΕΙΝΑΙ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ ΑΒΑΣΙΜΟ

2.1. Μακροοικονομικές εξελίξεις

Τα αποτελέσματα της ένταξης της Ελλάδας στην Ευρωζώνη, όπως και της εφαρμογής των μνημονιακών πολιτικών, είναι πλέον γνωστά σε όλους. Είναι γνωστά τόσο στους υποστηρικτές της παραμονής στην Ευρωζώνη και των μνημονίων όσο και στους αντιπάλους τους.

- ✓ Η πτώση του Α.Ε.Π. διαρκεί εννέα χρόνια και έχει πλησιάσει σωρευτικά στο 28% σε σχέση με το επίπεδο του 2008.
- ✓ Η πραγματική ανεργία αγγίζει το 30% και μόνο με διάφορες «αφαιρέσεις» φτάνει επίσημα 21-22%.
- ✓ Η μετανάστευση, ιδιαίτερα των μορφωμένων και δυναμικών στρωμάτων του πληθυσμού, κυμαίνεται στο 1-2% του εργατικού δυναμικού κατ' έτος.
- ✓ Η μείωση της μέσης αμοιβής των εργαζόμενων ανέρχεται σωρευτικά στο 27% και των συντάξεων πάνω από 30%.
- ✓ Η μείωση της ιδιωτικής κατανάλωσης ξεπερνάει το 35%.
- ✓ Οι επενδύσεις παγίου κεφαλαίου έχουν πέσει στο 40% του επιπέδου που βρίσκονταν πριν από την κρίση.

Από το σημείο αυτό και μετά, ξεκινάνε οι διαφορετικές προσεγγίσεις. Ειδικότερα επιχειρείται η συγκρότηση ενός νέου αφηγήματος, το οποίο μιλάει για σταθεροποίηση της οικονομίας και για έναρξη μίας διαδικασίας εξόδου από την κρίση. Αυτοί που το προβάλλουν θεωρούν, ότι η υπέρβαση της κρίσης σημαίνει για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, χαμηλότερα επίπεδα διαβίωσης και παραγωγικής δραστηριότητας από ότι πριν την κρίση. Με αυτό το τρόπο θέλουν, εκτός από το να δώσουν μία νότα αισιοδοξίας, να προκαταλάβουν τις όποιες προσδοκίες και διεκδικήσεις των λαϊκών τάξεων. Το αφήγημα αυτό στην πιο πλήρη του μορφή του, το προβάλλει ο ΣΥΡΙΖΑ, αλλά δεν είναι ο μόνος, αφού και οι άλλες αστικές πολιτικές δυνάμεις, ενισχύουν αυτήν την αφήγηση. Εγκαλούν μάλιστα το ΣΥΡΙΖΑ, γιατί δεν εφαρμόζει ή αδυνατεί να εφαρμόσει, αποτελεσματικά αυτήν την πολιτική και θεωρούν ότι σε αυτό οφείλεται η αιτία, που η Ελλάδα δεν έχει βγει ακόμα από την κρίση.

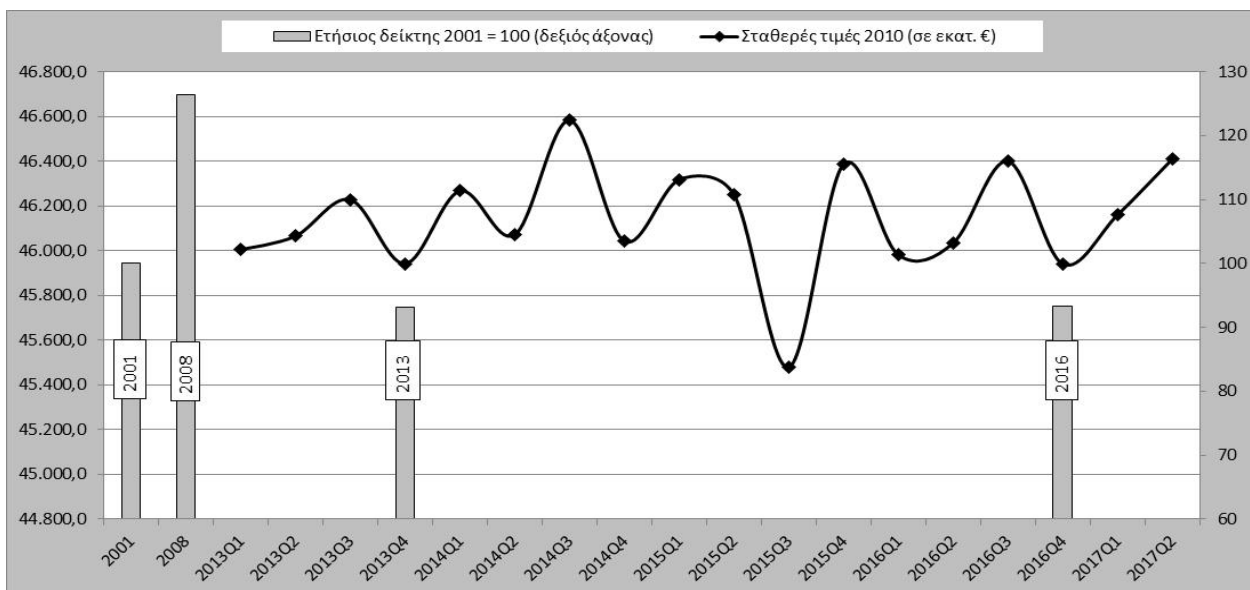
Αυτό που θα εξετάσουμε είναι κατά πόσο έχουν βάση οι εκτιμήσεις, για σταθεροποίηση της οικονομίας και έναρξη μίας διαδικασίας εξόδου από την κρίση.

Για να εξετάσουμε την δυναμική ανάπτυξης των τελευταίων χρόνων, θα αναλύσουμε δύο βασικά οικονομικά πεδία:

1. Τις μακροοικονομικές τάσεις, με έμφαση στην τελευταία τετραετία, όπου θα αποτυπώσουμε τις διαφορές μεταξύ τριών περιόδων: 1^η - ένταξη στην Ο.Ν.Ε., 2^η - εκδήλωση της κρίσης, και 3^η - σημερινή.
2. Τα αποτελέσματα συσσώρευσης και κερδοφορίας του κεφαλαίου, όπως εξελίσσονται στον καπιταλιστικό τομέα την τελευταία διετία, σε σύγκριση με την συνολική περίοδο μετά το 2000.

Η πορεία του Α.Ε.Π. την τελευταία 4ετία χαρακτηρίζεται από σταθερότητα, παρουσιάζοντας από το 2013 και μετά, παρόμοιους ρυθμούς μεταβολής, οι οποίοι είναι σχεδόν μηδενικοί κατά μέσο όρο (μέσος όρος τριμηνιαίων μεταβολών 2013Q1 – 2017Q2 = 0,06%). Σε όγκο, το προϊόν της χώρας κυμαίνεται σε αρκετά χαμηλότερα επίπεδα, τόσο το 2013 όσο και το 2016 (περίπου 93,2) σε σχέση με το 2001 (έτος βάσης 100) και το 2008 (126,4), γεγονός που υποδηλώνει ότι η χώρα απέχει ακόμα πολύ από τα προ κρίσης επίπεδα. *Το γεγονός ότι τα επίπεδα είναι χαμηλότερα από ότι το 2001, δηλαδή υφίσταται μία αναπτυξιακή απώλεια πλέον των 17 ετών, είναι πρωτοφανές για οποιαδήποτε καπιταλιστική οικονομία.*

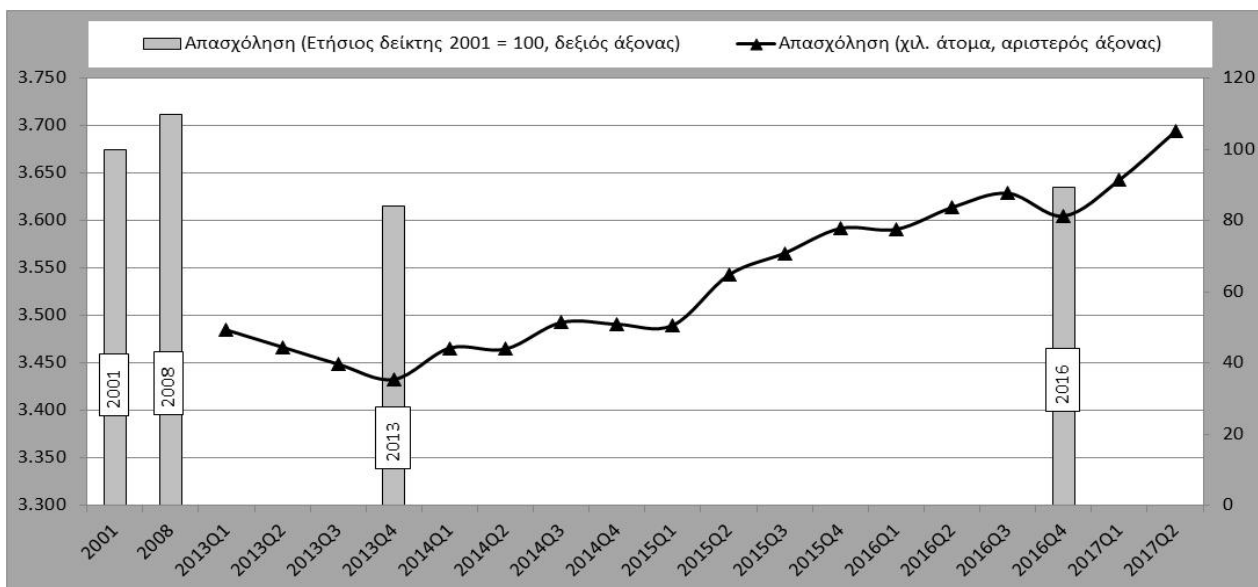
Διάγραμμα 16:¹ Εξέλιξη του Α.Ε.Π. (Ελλάδα, σταθερές τιμές 2010, 2013Q1 - 2017Q2 και επιλεγμένες χρονιές)

Πηγή: Eurostat. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

Τα επίπεδα απασχόλησης παρουσιάζουν μικρή άνοδο από το 2013 και μετά, η οποία όμως κυμαίνεται σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα, με μέσο όρο μεταβολής 2013Q1 – 2017Q2 ίσος με 0,35%. Σε κάθε περίπτωση, εξακολουθεί και βρίσκεται σε αρκετά χαμηλότερα προ κρίσης επίπεδα (δείκτης έτος βάσης το 2001, 2016 = 89,3 έναντι 2008 = 109,3). Στην πραγματικότητα η αύξηση της απασχόλησης, οφείλεται σε δύο παράγοντες: α) στην αύξηση της μερικής απασχόλησης και της εκ περιτροπής εργασίας, και β) στην μείωση της εισερχόμενης μετανάστευσης και αντίστοιχα αύξηση της εξερχόμενης μετανάστευσης.

Διάγραμμα 17: Απασχόληση (Ελλάδα, σταθερές τιμές 2010, 2013Q1 - 2017Q2 και επιλεγμένες χρονιές)

Πηγή: Eurostat. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

¹ Το διάγραμμα αυτό και τα αντίστοιχα που έπονται, έχουν την ακόλουθη δομή και αποτυπώνουν: α) τα αριθμητικά δεδομένα της εξέλιξης ενός μεγέθους σε τριμηνιαία βάση. Στη συγκεκριμένη περίπτωση του Α.Ε.Π., στο συγκεκριμένο διάγραμμα μετράται σε σταθερές τιμές του 2010, στον αριστερό άξονα. Στο δεδομένο διάγραμμα βλέπουμε τις μεγάλες αυξομειώσεις του Α.Ε.Π. σε δύο τρίμηνα: 1) την αύξηση το τρίτο τρίμηνο του 2014 κάτω από την επίδραση της μεγάλης αύξησης του τουρισμού. 2) την μεγάλη μείωση του Α.Ε.Π. το τρίτο τρίμηνο του 2015 υπό την επίδραση του δημοψηφίσματος και των capital controls. β) Αποτυπώνουν την συγκριτική εξέλιξη ενός δεδομένου μεγέθους την περίοδο ένταξης της ΟΝΕ, την περίοδο έναρξης της κρίσης, την περίοδο έναρξης της περιόδου σταθεροποίησης και σήμερα. Στο συγκεκριμένο διάγραμμα μετράται στον δεξιό άξονα ο δείκτης του Α.Ε.Π. σε σταθερές τιμές. Το 2001 που αποτελεί έτος βάσης, ο δείκτης είναι 100, το 2008 είχε ανέλθει συγκριτικά με το 2001 σε 125 μονάδες, το 2013 είχε πέσει συγκριτικά με το 2001 στις 94 μονάδες και το 2016 είχε πέσει συγκριτικά με το 2001 στις 93 μονάδες.

Εξετάζοντας την εξέλιξη του αριθμού των απασχολούμενων ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας κατά την περίοδο Γ' τρίμηνο 2010 – Γ' τρίμηνο 2017, όπως αποτυπώνεται στον Πίνακα 3, παρατηρούμε ότι:

- Χάθηκαν συνολικά 579.200 χιλιάδες θέσεις εργασίας, με τις μεγαλύτερες απώλειες να εμφανίζονται στους κλάδους των κατασκευών (-163.900), του εμπορίου (-112.500), της μεταποίησης (-103.100) και της γεωργίας (-98.900). Αντίθετα μικρή αύξηση θέσεων εργασίας, παρουσιάζεται στους κλάδους του τουρισμού (65.300), των διοικητικών/υποστηρικτικών δραστηριοτήτων (21.300), της ενέργειας (7.500) και της ψυχαγωγίας (2.600).
- Αυξάνεται το ποσοστό των απασχολούμενων σε μη χειρωνακτικά επαγγέλματα υψηλής ειδίκευσης και σε αυτά που σχετίζονται με τους κλάδους των υπηρεσιών και του εμπορίου, ενώ μειώνεται το ποσοστό των απασχολούμενων σε χειρωνακτικά επαγγέλματα υψηλής ειδίκευσης.
- Μειώνεται σημαντικά το ειδικό βάρος των κλάδων των κατασκευών και της μεταποίησης στο σύνολο της απασχόλησης, γεγονός που αντισταθμίζεται εν μέρει από την αύξηση της συμμετοχής του κλάδου των υπηρεσιών και κυρίως του τουρισμού.

Πίνακας 3: Απασχόληση κατά κλάδο (σε χιλιάδες)

Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας	Γ' τρίμηνο 2010	Γ' τρίμηνο 2017	Απόλυτη μεταβολή	Ποσοστιαία μεταβολή %
1. Γεωργία, δασοκομία και αλιεία	551.300	452.400	-98.900	-17,9%
2. Ορυχεία και λατομεία	13.500	11.300	-2.200	-16,3%
3. Μεταποίηση	465.200	362.100	-103.100	-22,2%
4. Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού	25.600	33.100	7.500	29,3%
5. Παροχή νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων και δραστηριότητες εξυγίανσης	35.100	27.700	-7.400	-21,1%
6. Κατασκευές	319.400	155.500	-163.900	-51,3%
7. Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών	800.200	687.700	-112.500	-14,1%
8. Μεταφορά και αποθήκευση	207.900	189.800	-18.100	-8,7%
9. Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης	333.400	398.700	65.300	19,6%
10. Ενημέρωση και επικοινωνία	83.300	87.200	3.900	4,7%
11. Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	116.000	93.000	-23.000	-19,8%
12. Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	6.000	2.800	-3.200	-53,3%
13. Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	209.800	206.000	-3.800	-1,8%
14. Διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες	76.800	98.100	21.300	27,7%
15. Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	370.100	328.100	-42.000	-11,3%
16. Εκπαίδευση	310.000	282.900	-27.100	-8,7%
17. Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής μέριμνας	244.800	237.300	-7.500	-3,1%
18. Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία	51.500	54.100	2.600	5,0%
19. Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών	90.900	80.800	-10.100	-11,1%
20. Δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών	90.500	33.500	-57.000	-63,0%
21. Δραστηριότητες ετερόδικων οργανισμών και φορέων	1.600	1.600	0	-0%
ΣΥΝΟΛΟ	4.402.900	3.823.700	-579.200	-13,2%

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Πορεία μισθών και συντάξεων

Εξετάζοντας την εξέλιξη του μέσου ονομαστικού μισθού και το ποσοστό μερικής απασχόλησης ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, κατά την περίοδο 2010 – 2016, όπως αποτυπώνονται στους Πίνακες 4 και 5 παρατηρούμε ότι:

- Σύμφωνα με τα στοιχεία του συστήματος ΕΡΓΑΝΗ, για το α' επτάμηνο του 2017, οι νέες προσλήψεις στον ιδιωτικό τομέα, αφορούν σε θέσεις μερικής απασχόλησης σε ποσοστό 47,86% και εκ περιτροπής σε ποσοστό 13,81%, ενώ ο μέσος μισθός των απασχολούμενων με μερική απασχόληση, ήταν 397,67 ευρώ. Επιπρόσθετα και σύμφωνα με τα στοιχεία της EU-SILC για το 2015, ο μισθός που λαμβάνει το 34,7% των εργαζόμενων πλήρους απασχόλησης και το 42,13% των εργαζόμενων μερικής απασχόλησης, είναι χαμηλότερος του κατώτατου.
- Μειώσεις μισθών εμφανίζονται για όλους του κλάδους της οικονομίας, που κατά μέσο όρο φτάνουν το 18,1%.
- Η οριζόντια μείωση μισθών, ως συνέπεια των πολιτικών λιτότητας, ήταν πολύ μεγαλύτερη στους κλάδους της εκπαίδευσης (29,7%), της διασκέδασης (29,6%) και του τουρισμού (25,0%). Επίσης σημαντική μείωση του μέσου μισθού, κατέγραψαν οι κλάδοι μεταποίησης, του εμπορίου και των κατασκευών.
- Αύξηση της χρήσης της μερικής απασχόλησης, καταγράφεται για όλους σχεδόν τους κλάδους της οικονομίας, με την μεγαλύτερη χρήση να σημειώνεται στους κλάδους κατασκευών, ψυχαγωγίας, τουρισμού, διοικητικών υπηρεσιών, λοιπών δραστηριοτήτων παροχής υπηρεσιών, εμπορίου και εκπαίδευσης.
- Υπάρχει υψηλή συσχέτιση μεταξύ της μεταβολής της μερικής απασχόλησης και της μεταβολής των μισθών στην περίοδο που εξετάζεται. Ειδικότερα οι κλάδοι στους οποίους εμφανίζεται η μεγαλύτερη χρήση της μερικής απασχόλησης, είναι αυτοί που εμφανίζουν ταυτόχρονα και την μεγαλύτερη μείωση μισθών (κατασκευές, εμπόριο, εκπαίδευση, τουρισμός, διασκέδαση).

Πίνακας 4: Μέσος μισθός κατά κλάδο (2010-2016)

Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας	2010	2016	Ποσοστιαία μεταβολή %
1. Γεωργία, δασοκομία και αλιεία	750,24	584,17	-22,1%
2. Ορυχεία και λατομεία	1.169,92	1.050,5	-10,2%
3. Μεταποίηση	1.017,11	836,31	-17,8%
4. Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού	1.179,60	1.046,67	-11,3%
5. Παροχή νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων	961,77	838,69	-12,8%
6. Κατασκευές	964,08	773,18	-19,8%
7. Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών	909,53	728,31	-19,9%
8. Μεταφορά και αποθήκευση	1.244,26	1.141,94	-8,2%
9. Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης	846,47	634,85	-25,0%
10. Ενημέρωση και επικοινωνία	1.198,91	1.024,87	-14,5%
11. Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	1.287,01	1.111,13	-13,7%
12. Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	838,88	835,59	-0,4%
13. Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	997,54	861,56	-13,6%
14. Διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες	824,10	662,26	-19,6%
15. Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	-	-	-
16. Εκπαίδευση	895,39	629,67	-29,7%
17. Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής μέριμνας	949,08	789,84	-16,8%
18. Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία	944,59	664,6	-29,6%
19. Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών	785,09	643,58	-18,0%
20. Δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών	605,73	482,34	-20,4%
ΣΥΝΟΛΟ	954,46	781,79	-18,1%

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Πίνακας 5: Μερική απασχόληση κατά κλάδο (2010-2016)

Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας	Χιλιάδες άτομα			Ποσοστό μερικής απασχόλησης %		
	2010	2016	Μεταβολή %	2010	2016	Μεταβολή %
1. Γεωργία, δασοκομία και αλιεία	64.400	41.200	-36,0%	11,8%	9,1%	-2,8%
2. Ορυχεία και λατομεία	-	-	-	-	-	-
3. Μεταποίηση	14.000	23.000	64,3%	3,0%	6,6%	3,6%
4. Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού	-	-	-	-	-	-
5. Παροχή νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων	-	-	-	-	-	-
6. Κατασκευές	19.800	24.100	21,7%	6,2%	16,4%	10,2%
7. Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών	43.900	70.300	60,1%	5,5%	10,7%	5,2%
8. Μεταφορά και αποθήκευση	3.400	6.500	91,2%	1,6%	3,5%	1,9%
9. Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης	28.400	61.000	114,8%	9,2%	17,9%	8,7%
10. Ενημέρωση και επικοινωνία	3.000	5.200	73,3%	3,4%	6,4%	3,0%
11. Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	-	-	-	-	-	-
12. Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	-	-	-	-	-	-
13. Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	12.400	16.400	32,3%	5,7%	8,1%	2,4%
14. Διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες	8.200	15.300	86,6%	10,9%	17,3%	6,4%
15. Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	4.700	2.700	-42,6%	1,3%	0,8%	-0,5%
16. Εκπαίδευση	33.600	38.500	14,6%	10,4%	13,0%	2,6%
17. Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής μέριμνας	8.300	16.400	97,6%	3,4%	7,5%	4,1%
18. Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία	6.500	11.300	73,8%	13,2%	22,8%	9,6%
19. Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών	8.800	10.300	17,0%	9,9%	15,3%	5,4%
20. Δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών	23.900	17.400	-27,2%	26,3%	43,4%	17,1%
ΣΥΝΟΛΟ	286.400	363.100	26,8%	6,5%	9,9%	3,4%

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Κατά την περίοδο των Μνημονίων (2010-2016) εκτιμάται ότι υπήρξαν απώλειες 50 δις ευρώ από συντάξεις που σημαίνει μείωση κύριων και επικουρικών συντάξεων κατά 35%-50%. Τεράστια όμως ήταν και η μείωση των μισθών με την μέση μείωση να υπολογίζεται κοντά στο 30% συνολικά για όλους τους μισθωτούς. Παράλληλα και σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ την περίοδο αυτή, αντί για μείωση του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΔΚΤ) εμφανίζεται μία μέση αύξηση περίπου 5%, με τις μεγαλύτερες αυξήσεις να εμφανίζονται για τους επιμέρους δείκτες τροφίμων-ποτών (21%), στέγασης (15%) και μεταφορών (12,8%).

Συμπερασματικά και με βάση τα προαναφερθέντα δεν απέχει πολύ από την πραγματικότητα αν αναφερθεί ως μέσος όρος μείωσης μισθών και συντάξεων ένα ποσοστό της τάξης του 30% και παράλληλα ανατιμήσεις προϊόντων με ποσοστό αύξησης των τιμών για το καλάθι των λαϊκών νοικοκυριών, γύρω στο 10%. Συνεκτιμώντας τα δυο αυτά μεγέθη, μειώσεις μισθών και συντάξεων και το μέσο ποσοστό ανατιμήσεων αγαθών που αφορούν τα λαϊκά στρώματα, η ακρίβεια αυξήθηκε πάνω από τα επίπεδα μείωσης μισθών και συντάξεων, δηλαδή πάνω από 40%.

Οι παραπάνω μειώσεις επιβεβαιώνονται και από την εξέλιξη της φορολογητέας ύλης, το δηλωθέν εισόδημα δηλαδή επί του οποίου επιβάλλεται ο φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων κατά την περίοδο 2009-2017 όπως αποτυπώνεται στον πίνακα 6 και από τον οποίο προκύπτει ότι:

- Το δηλωθέν εισόδημα όλων των φορολογούμενων έφτασε το 2017 στα 73 δις ευρώ που δεν αντιστοιχεί, πλέον, ούτε στο ένα τρίτο του Α.Ε.Π.
- Υπήρξε κατακόρυφη μείωση του μέσου μισθού και μετατόπιση εργαζομένων στα πολύ χαμηλά μισθολογικά κλιμάκια, σημαντική μείωση των συντάξεων και διεύρυνση της φοροδιαφυγής ειδικά από τους αυτοαπασχολούμενους.
- Το ήδη υψηλό ποσοστό συμμετοχής των μισθωτών και συνταξιούχων στην φορολογητέα ύλη αυξήθηκε από 75,9% το 2009 σε 79,3% το 2017 αποδεικνύοντας για μια ακόμη φορά ότι αποτελούν πραγματικά υποζύγια αφού και αντικειμενικά δεν μπορούν να αποκρύψουν εισοδήματα.
- Τα δηλωθέντα εισοδήματα μειώθηκαν από 98 δις το 2009 σε 73 δις το 2017, δηλαδή μείωση 25,6%.

Πίνακας 6: Εξέλιξη Δηλωθέντος Εισοδήματος φυσικών προσώπων(2009-2017)

	2009	2011	2013	2015	2017	% Μείωση Φορ. Εισοδήματος 2009-2017
Δηλωθέν Εισόδημα σε δις ευρώ						
Μισθωτοί	74,3	73,9	63,7	59,0	57,9	22,1%
Λοιποί φορολογούμενοι	23,8	24,1	16,4	17,0	15,1	36,6%
Σύνολο	98,1	98,0	80,1	76,0	73,0	25,6%
Ποσοστό % συμμετοχής στο Δηλωθέν Εισόδημα						% Μεταβολή συμμετοχής 2009-2017
Μισθωτοί	75,7%	75,4%	79,5%	77,6%	79,3%	+3,58%
Λοιποί φορολογούμενοι	24,3%	24,6%	20,5%	22,4%	20,7%	-3,58%
Σύνολο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	0,0%

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών

Το ποσοστό ανεργίας, βαίνει μειούμενο την τελευταία τετραετία (με χαμηλό μέσο ρυθμό μείωσης 1,2%). Ωστόσο εξακολουθεί και κυμαίνεται σε πολύ υψηλά επίπεδα, έναντι των προ κρίσης επιπέδων. Το 2016 ο σχετικός δείκτης είναι 220,6 (υπερδιπλασιασμός) έναντι 72,9 το 2008. Με τους σημερινούς αναπτυξιακούς ρυθμούς και με την κλαδική διάρθρωση της οικονομίας και της απασχόλησης, η μείωση της ανεργίας θα είναι πολύ αργή και θα χρειαστεί μία μακρά περίοδο για να φτάσει στα επίπεδα του 10% (τα οποία ούτως ή άλλως πολύ υψηλά).

Εξετάζοντας τα κυριότερα ποσοτικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά της ανεργίας, παρατηρούμε ότι:²

- Με βάση τα τελευταία στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, το επίσημο ποσοστό ανεργίας το Γ' τρίμηνο του 2017 ανήλθε σε 20,2%. Τα στοιχεία αυτά αντιστοιχούν σε 970.062 ανέργους και 3.823.705 απασχολούμενους, ενώ ο οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός ανήλθε σε 4.378.500 άτομα.
- Το ποσοστό της πραγματικής ανεργίας ήταν στο 28,7% (30,8% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2016). Το ποσοστό αυτό συνεκτιμά στο σύνολο των ανέργων, τις κατηγορίες των αποθαρρημένων ανέργων, του λοιπού πρόσθετου εργατικού δυναμικού και τους υποαπασχολούμενους.
- Η υποαπασχόληση κατά την διάρκεια της κρίσης, έχει σχεδόν τριπλασιαστεί (από 99 χιλιάδες εργαζομένους το 2008 σε 267 χιλιάδες το 2017) και έχει φτάσει σε πολύ υψηλά ποσοστά.
- Η μερική απασχόληση αυξάνεται σταθερά (από 284,7 χιλιάδες το Γ' τρίμηνο του 2010 σε 361,2 χιλιάδες το Γ' τρίμηνο του 2017).
- Το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων στο σύνολο των ανέργων αυξάνεται από το ήδη υψηλό 45,6% το Γ' τρίμηνο του 2010, σε 75,7% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2017. Όπως φαίνεται το υψηλό ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων αποτελούσε πρόβλημα και πριν την έναρξη της παρούσας κρίσης, δείχνοντας έτσι τις δομικές αδυναμίες της οικονομίας στην δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

² Τα στοιχεία και οι εκτιμήσεις προέρχονται από την Ετήσια Έκθεση 2017 του Ινστιτούτου Εργασίας της ΓΣΕΕ.

- Τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας, συνεχίζουν να εμφανίζονται στις νεότερες ηλικίες. Ειδικότερα, η ανεργία στις ηλικιακές ομάδες 15-19 ετών και 20-24 ετών ανέρχεται σε 52,2% και 38,5% αντίστοιχα.
- Το ποσοστό ανεργίας εμφανίζεται σημαντικά υψηλότερο στις γυναίκες (24,9%), σε σχέση με τους άνδρες (16,5%) το Γ' τρίμηνο του 2017 με την χειρότερη εικόνα να παρουσιάζεται στις νέες γυναίκες. Ειδικότερα η ανεργία στην ηλικιακή ομάδα 15-19 ετών βρίσκεται στο 62,4% για τις γυναίκες και στο 42,6% για τους άνδρες.
- Το επίπεδο εκπαίδευσης φαίνεται να μην έχει ιδιαίτερα μεγάλη επίδραση στην προστασία από την ανεργία, αφού ενιαία υψηλό ποσοστό ανεργίας εμφανίζεται για όλα τα μορφωτικά επίπεδα το Γ' τρίμηνο του 2017.
- Γενικότερα, τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας παρατηρούνται στις γυναίκες, στα άτομα ηλικίας 15-19 ετών στην Περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας και στα άτομα που έχουν ολοκληρώσει έως λίγες τάξεις Δημοτικού. Το μεγαλύτερο ποσοστό εργατικού δυναμικού παρατηρείται στους άνδρες, στα άτομα ηλικίας 30-44 ετών, στην Περιφέρεια του Νότιου Αιγαίου, στα άτομα που έχουν ολοκληρώσει μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση και στα άτομα ξένης υπηκοότητας.

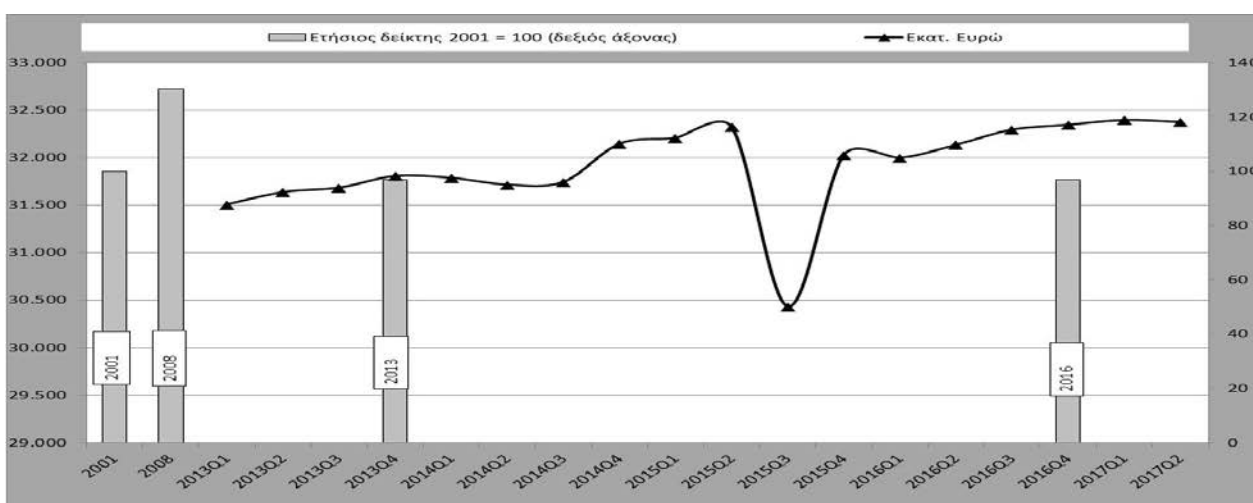
Πίνακας 7: Ποσοστό ανεργίας κατά ηλικιακή ομάδα και φύλο

Ηλικιακή ομάδα	Εξέλιξη του ποσοστού ανεργίας		Φύλο Γ' τρίμηνο 2017	
	Γ' τρίμηνο 2010	Γ' τρίμηνο 2017	Άνδρες	Γυναίκες
15-19	38,2%	52,2%	42,6%	62,4%
20-24	32,0%	38,5%	35,6%	41,9%
25-29	19,7%	29,0%	22,3%	36,7%
30-44	11,6%	19,5%	15,5%	24,3%
45-64	7,6%	16,6%	13,9%	20,1%
65+	1,5%	12,1%	11,6%	12,8%
Σύνολο	12,4%	20,2%	16,5%	24,9%

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Η ιδιωτική κατανάλωση παρουσιάζει τεράστια συρρίκνωση ως αποτέλεσμα της εσωτερικής υποτίμησης, της μείωσης των εισοδημάτων και του μηδενισμού του τραπεζικού δανεισμού. Η ιδιωτική κατανάλωση κυμαίνεται μέχρι σήμερα σε χαμηλότερα προ κρίσης επίπεδα (2016 = 96,9 έναντι 2008 = 130), παρουσιάζοντας συνολικά σταθερότητα την τελευταία τετραετία (μέσος όρος τριμηνιαίας μεταβολής την περίοδο 2013Q1 – 2017Q2 = 0,2%). Ο δείκτης ιδιωτικής κατανάλωσης εξακολουθεί να υπολείπεται από τα επίπεδα του 2001!!

Διάγραμμα 18: Ιδιωτική κατανάλωση (Ελλάδα, σταθερές τιμές 2010, 2013Q1 - 2017Q2 και επιλεγμένες χρονιές)

Πηγή: Eurostat. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

Η ιδιωτική κατανάλωση αποτελούσε έναν από τους βασικούς μοχλούς της καπιταλιστικής ανάπτυξης την δεκαετία του 2000. Από την μελέτη όλων των διαθέσιμων στοιχείων, σε ότι αφορά την κατανάλωση, το

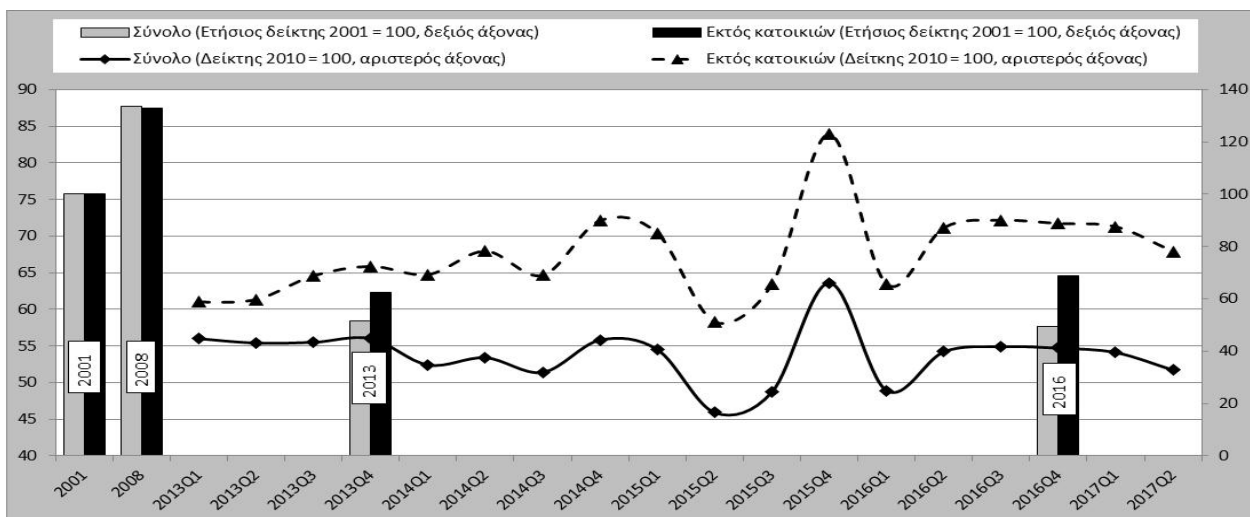
διαθέσιμο εισόδημα, τις νέες αποταμιεύσεις και τον νέο δανεισμό των νοικοκυριών, την περίοδο μεταξύ του α' τριμήνου του 2008 και του δ' τριμήνου του 2016, προκύπτει ότι:

- Το διαθέσιμο εισόδημα παρουσιάζει συνεχή πτώση, η οποία σταθεροποιείται μετά το 2014.
- Η διαφορά μεταξύ κατανάλωσης και διαθέσιμου εισοδήματος, ως ποσοστό % του Α.Ε.Π., γίνεται θετική μετά το β' τρίμηνο του 2012 και αυξάνεται συνεχώς. Ειδικότερα, το γ' τρίμηνο του 2016, η κατανάλωση ως ποσοστό του Α.Ε.Π., ήταν υψηλότερη κατά 3,2% σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2015, ενώ το διαθέσιμο εισόδημα μειώθηκε κατά 2,4%. Το δ' τρίμηνο του 2016 η κατανάλωση αυξήθηκε κατά 1,1% σε σχέση με το 2015 και το διαθέσιμο εισόδημα κατά 0,5%. Η αύξηση αυτής της διαφοράς, ο τρόπος δηλαδή με τον οποίο τα νοικοκυριά χρηματοδοτούν το συγκεκριμένο πλεονάζον επίπεδο κατανάλωσης, ενδεχομένως να οφείλεται στην φοροδιαφυγή-εισφοροδιαφυγή, στην αδήλωτη εργασία και στα capital controls, που οδήγησαν στην επίσημη καταγραφή συναλλαγών, που μέχρι τώρα δεν δηλώνονταν.
- Ο νέος δανεισμός των νοικοκυριών είναι αρνητικός ήδη από το γ' τρίμηνο του 2010, άρα μόνη πηγή χρηματοδότησης της κατανάλωσης των νοικοκυριών είναι η συμπίεση των καταθέσεων τους. Πράγματι, οι καταθέσεις ακολουθούν την πορεία των νέων αποταμιεύσεων και μειώνονται, εμφανίζοντας επιδείνωση τα τρία πρώτα τρίμηνα του 2016 (αθροιστική μείωση 4,5 δις. Ευρώ) και βελτίωση μόλις το δ' τρίμηνο (αύξηση 422 εκατ. Ευρώ).
- Με βάση τη σχέση που διαμορφώνεται μεταξύ κατανάλωσης, διαθέσιμου εισοδήματος και αποταμιεύσης, το επίπεδο της κατανάλωσης δεν μπορεί να θεωρηθεί διατηρήσιμο μεσοπρόθεσμα, εκτός και αν υπάρξουν ισχυρές ενδείξεις αύξησης του διαθέσιμου εισοδήματος.

Η αποουσώρευση κεφαλαίου συνεχίζεται, μετά από εννέα χρόνια ύφεσης, σε αντίθεση ακόμα και σε χώρες, όπως η Πορτογαλία, όπου εμφανίζεται σταθεροποίηση και η Ισπανία όπου ενισχύεται σημαντικά τη τελευταία περίοδο. Το πραγματικό καθαρό απόθεμα κεφαλαίου βαίνει μειούμενο την τελευταία τετραετία, ξεταζόμενο τόσο με έτος βάσης το 2010 όσο και με έτος βάσης το 2001, υποδηλώνοντας συνεχή απώλεια αποθέματος κεφαλαίου. Ωστόσο τα τελευταία χρόνια οι μεταβολές δεν είναι τόσο έντονες. Ειδικότερα, ο δείκτης το 2016 διαμορφώνεται σε 91,3 έναντι 96,3 το 2013 (με έτος βάσης το 2010). Λίγο πιο έντονη διαμορφώνεται η μεταβολή / μείωση του αποθέματος σε όρους 2001 με τον σχετικό δείκτη να διαμορφώνεται το 2016 σε 111,5 έναντι 117,6 το 2013. Οι ρυθμοί απόσβεσης της αξίας των κατοικιών είναι χαμηλότεροι από αυτούς του πάγιου επιχειρηματικού κεφαλαίου, ενώ ταυτόχρονα ένα σημαντικό τμήμα του επιχειρηματικού κεφαλαίου ακυρώνεται με το κλείσιμο επιχειρήσεων και παραγωγικών μονάδων, κάτι το οποίο δεν ισχύει για τις κατοικίες.

Τα επίπεδα των παγίων επενδύσεων, κυμαίνονται πολύ χαμηλά και είναι πολύ χαμηλότερα την τελευταία τετραετία, σε σχέση με τα προ κρίσης επίπεδα. Από το 2013 και μετά ο δείκτης κυμαίνεται σε σταθερά χαμηλά επίπεδα. Συγκεκριμένα, τόσο το 2013 όσο και το 2016, ο δείκτης επενδύσεων παγίου κεφαλαίου διαμορφώθηκε στο μισό περίπου από το 2001 (έτος βάσης), ενώ ακόμα χειρότερη είναι η επίδοση του αν συγκριθεί με το 2008 (2016 = 49,26 έναντι 2008 = 133,67).

Διάγραμμα 19: Επενδύσεις παγίου κεφαλαίου (Ελλάδα, σταθερές τιμές 2010, 2013Q1 - 2017Q2 και επιλεγμένες χρονιές)

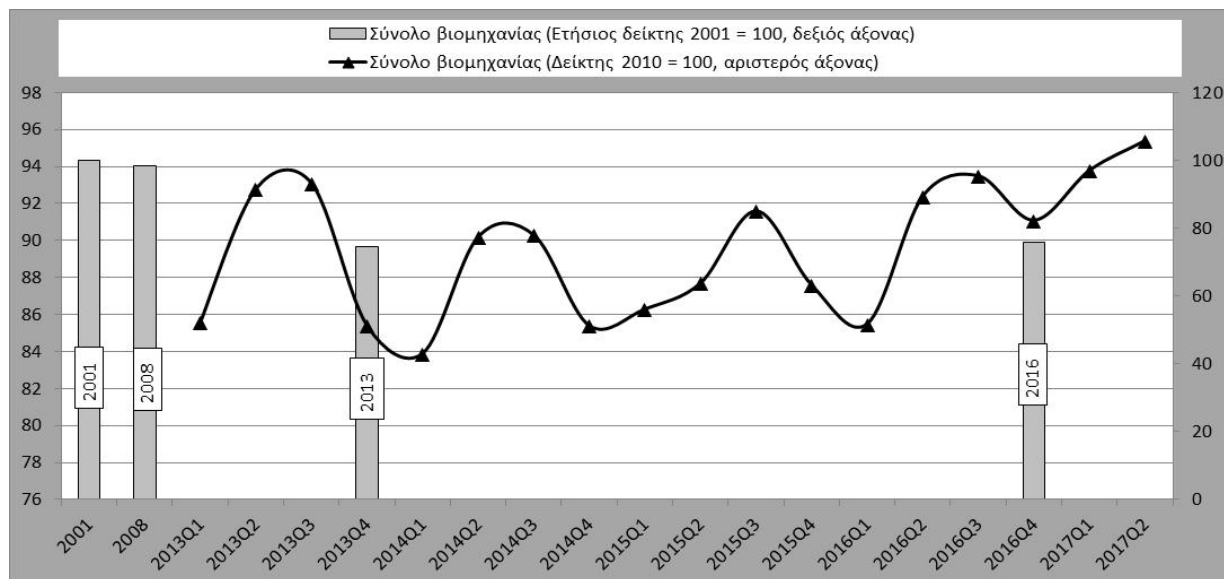

Πηγή: Eurostat. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

Βιομηχανική παραγωγή. Η μείωση της συσσώρευσης του κεφαλαίου, οδηγεί σε περιορισμό της παραγωγικής δραστηριότητας, μεταξύ άλλων στο βιομηχανικό τομέα.

Η βιομηχανική παραγωγή της χώρας, κυμαίνεται εμφανώς σε χαμηλότερα επίπεδα την τελευταία τετραετία (2013 = 74,5), σε σχέση με το 2001 (έτος βάσης) και το 2008 (126,9). Το 2016 παρουσιάζεται ελαφρώς βελτιωμένη (75,7) έναντι του 2013, ουσιαστικά όμως χαρακτηρίζεται από σταθερότητα, χωρίς αξιόλογες ετήσιες ή τριμηνιαίες μεταβολές.

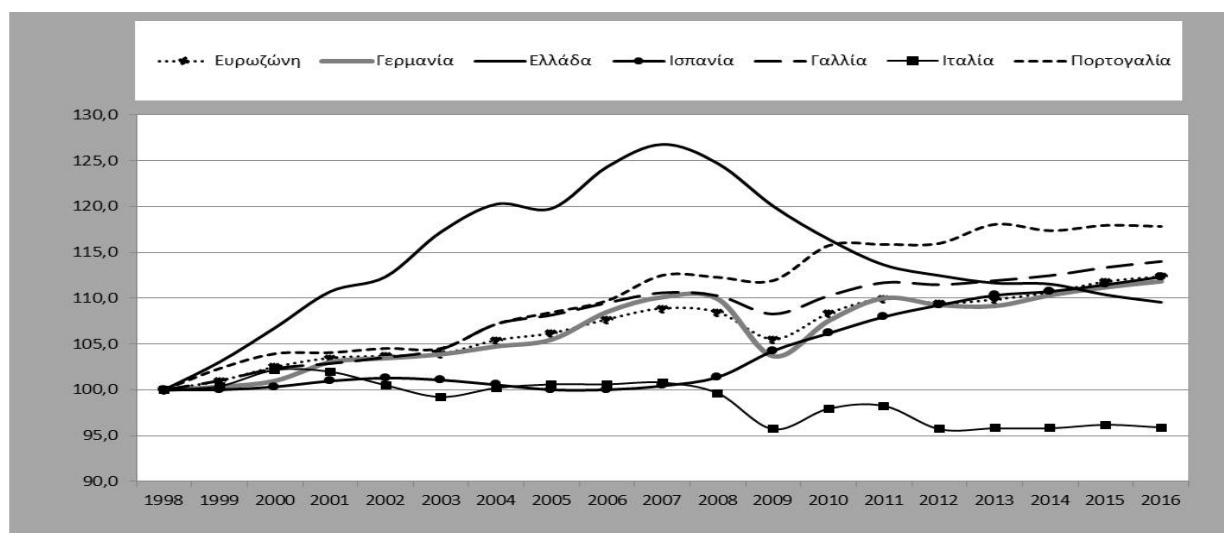
Διάγραμμα 20: Βιομηχανική παραγωγή (Ελλάδα, σταθερές τιμές 2010, 2013Q1 - 2017Q2 και επιλεγμένες χρονιές)

Πηγή: Eurostat. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

Παραγωγικότητα εργασίας. Η ανακοπή του εκσυγχρονισμού σε εξοπλισμό, υποδομές και παραγωγικές διαδικασίες, έχει σαν αποτέλεσμα την μείωση της παραγωγικότητας της εργασίας.

Διάγραμμα 21: Κατά κεφαλή παραγωγικότητα (1998 = 100, πραγματικές τιμές)

Πηγή: AMECO. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

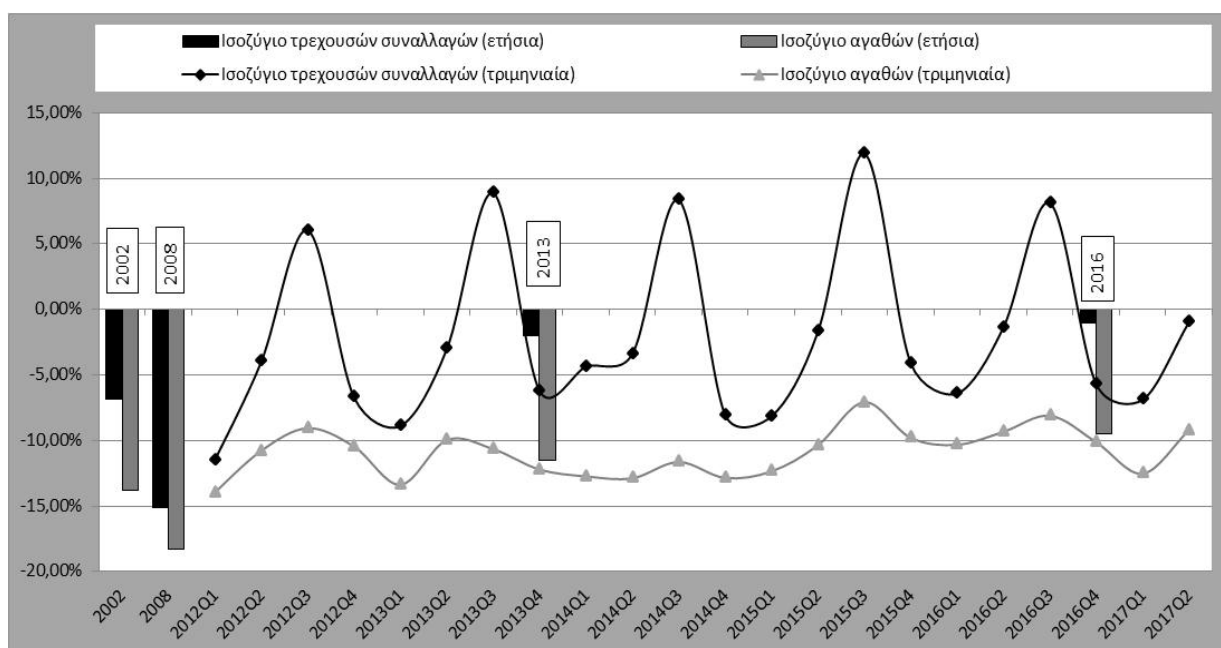
Από το παραπάνω διάγραμμα, παρατηρείται ότι δεν αντιστρέφεται η τάση μεγάλης πτώσης της παραγωγικότητας της εργασίας, που επικράτησε αμέσως πριν και συνεχίστηκε μετά την κρίση. Ενώ την πρώτη περίοδο της ένταξης στην Ο.Ν.Ε., η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας ήταν συγκριτικά υψηλότερη από τις υπόλοιπες χώρες, λίγο πριν την εκδήλωση της κρίσης, αλλά κυρίως μετά, υπάρχει μεγάλη αποκλιμάκωση. Η αποκλιμάκωση αυτή δεν αντιστρέφεται τα τελευταία χρόνια, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες χώρες (εξαιρέση

αποτελεί η Ιταλία), όπου υπάρχει αργή ανάκαμψη της παραγωγικότητας. Όμως παρά την σωρευτική και σημαντική αύξηση της παραγωγικότητας μέχρι το 2008, το μοναδιαίο κόστος εργασίας αυξήθηκε στην Ελλάδα συγκριτικά, με το μέσο όρο της Ευρωζώνης. Ταυτόχρονα η μεγάλη μείωση των εργατικών μισθών μετά την κρίση είχε μικρότερη επίπτωση στην απόκλιση του μοναδιαίου κόστους εργασίας μεταξύ Ελλάδας και Ευρωζώνης.

Το μοναδιαίο κόστος εργασίας στη βιομηχανία στην Ελλάδα το 2008, είχε αυξηθεί κατά 45% σε σχέση με το 2001, ενώ ο μέσος όρος της Ευρωζώνης είχε μείνει περίπου σταθερός. Μετά την κρίση και μέχρι το 2013 είχε μειωθεί στην Ελλάδα κατά 20 ποσοστιαίες μονάδες, ενώ έκτοτε υπάρχει ελαφρά μείωση. Ο δείκτης έχει διαμορφωθεί σε χαμηλότερα επίπεδα έναντι του 2008 (δείκτης με έτος βάσης το 2001, 2016 = 127 έναντι 2008 = 134), ωστόσο εξακολουθεί και είναι σε αρκετά υψηλότερα επίπεδα σε σχέση με το 2001.

Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών παρουσιάζει αυξομειώσεις τα τελευταία πενταετία, με μέσο τριμηνιαίο ρυθμό της τάξης του -2% και εξακολουθεί να είναι αρνητικό το 2016 (-1,1%) αλλά σημαντικά βελτιωμένο έναντι του 2001 (-6,8%) και ιδιαίτερα έναντι του 2008 (-15,1%).

Διάγραμμα 22: Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και αγαθών (Ελλάδα, ως % του ΑΕΠ, 2013Q1 – 2017Q2 και επιλεγμένες χρονιές)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

Πίνακας 8: Ισοζύγιο πληρωμών (προσωρινά στοιχεία) (σε εκατ. Ευρώ)

	Ιανουάριος-Δεκέμβριος			Ιανουάριος-Σεπτέμβριος		
	2014	2015	2016	2015	2016	2017
I. Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (I.A+I.B+I.Γ+I.Δ)	-2.912,6	-404,5	-1.872,0	1.436,8	653,8	1.336,3
Ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών (I.A+I.B)	-3.979,0	-298,8	-1.270,5	2.273,8	1.030,0	1.355,2
I.A Ισοζύγιο αγαθών (I.A.1 - I.A.2)	-22.252,2	-17.231,2	-16.581,9	-12.842,4	-12.102,8	-13.690,9
Ισοζύγιο καυσίμων	-6.275,4	-4.208,1	-2.832,5	-3.279,7	-1.673,3	-2.856,7
Ισοζύγιο αγαθών χωρίς καύσιμα	-15.976,8	-13.023,1	-13.749,3	-9.562,7	-10.429,5	-10.834,1
Ισοζύγιο πλοίων	-2.145,9	-431,2	-141,3	-375,1	-119,8	-147,7
Ισοζύγιο αγαθών χωρίς πλοία	-20.106,3	-16.800,0	-16.440,6	-12.467,3	-11.983,0	-13.543,2
Ισοζύγιο αγαθών χωρίς καύσιμα και πλοία	-13.830,9	-12.591,9	-13.608,0	-9.187,6	-10.309,7	-10.686,5
I.A.1 Εξαγωγές αγαθών	26.788,0	24.787,2	24.486,7	18.556,9	17.892,9	20.421,0
Καύσιμα	9.049,8	6.713,7	6.156,1	5.014,3	4.338,7	5.589,3
Πλοία (πωλήσεις)	626,0	175,5	156,1	159,8	124,1	106,0
Αγαθά χωρίς καύσιμα και πλοία	17.112,1	17.898,0	18.174,5	13.382,8	13.430,1	14.625,7
I.A.2 Εισαγωγές αγαθών	49.040,2	42.018,4	41.068,6	31.399,4	29.995,7	34.111,9
Καύσιμα	15.325,2	10.921,8	8.988,7	8.294,0	6.012,0	8.546,0
Πλοία (αγορές)	2.771,9	606,7	297,3	534,9	243,8	253,7
Αγαθά χωρίς καύσιμα και πλοία	30.943,0	30.489,9	31.782,6	22.570,4	23.739,8	25.312,2

	Ιανουάριος-Δεκέμβριος			Ιανουάριος-Σεπτέμβριος		
	2014	2015	2016	2015	2016	2017
I.B Ισοζύγιο υπηρεσιών (I.B.1 - I.B.2)	18.273,2	16.932,4	15.311,4	15.116,2	13.132,7	15.046,1
I.B.1 Εισπράξεις	31.051,3	27.919,2	25.014,6	23.736,5	20.262,9	23.077,3
Ταξιδιωτικό	13.393,1	14.125,8	13.206,7	12.787,8	11.781,1	12.994,1
Μεταφορές	13.130,8	9.968,3	7.814,2	8.064,4	5.709,5	6.687,6
Λοιπές υπηρεσίες	4.527,4	3.825,0	3.993,6	2.884,4	2.772,3	3.395,6
I.B.2 Πληρωμές	12.778,1	10.986,8	9.703,2	8.620,3	7.130,1	8.031,2
Ταξιδιωτικό	2.076,4	2.037,4	2.005,3	1.518,9	1.523,4	1.459,4
Μεταφορές	6.258,6	5.430,0	4.453,4	4.343,3	3.272,5	3.719,1
Λοιπές υπηρεσίες	4.443,1	3.519,4	3.244,5	2.758,1	2.334,1	2.852,8
I.Γ Ισοζύγιο πρωτογενών εισοδημάτων (I.Γ.1 - I.Γ.2)	1.401,2	415,9	-3,3	-283,6	-60,6	267,8
I.Γ.1 Εισπράξεις	8.458,3	7.023,7	5.887,9	5.183,5	4.689,7	4.986,2
Από εργασία (αμοιβές, μισθοί)	209,9	153,8	134,0	124,3	99,1	104,8
Από επενδύσεις (τόκοι, μερίσματα, κέρδη)	4.832,4	3.705,3	2.702,1	2.796,0	2.030,0	2.605,6
Λοιπά πρωτογενή εισοδήματα	3.416,1	3.164,6	3.051,8	2.263,2	2.560,6	2.275,9
I.Γ.2 Πληρωμές	7.057,1	6.607,8	5.891,2	5.467,0	4.750,3	4.718,4
Από εργασία (αμοιβές, μισθοί)	491,7	379,4	233,2	333,8	169,7	203,1
Από επενδύσεις (τόκοι, μερίσματα, κέρδη)	6.202,9	5.929,3	5.237,9	4.895,7	4.254,9	4.200,8
Λοιπά πρωτογενή εισοδήματα	362,6	299,1	420,1	237,5	325,7	314,5
I.Δ Ισοζύγιο δευτερογενών εισοδημάτων (I.Δ.1 - I.Δ.2)	-334,7	-521,5	-598,2	-553,4	-315,6	-286,7
I.Δ.1 Εισπράξεις	2.550,7	1.909,7	1.803,7	1.411,0	1.403,9	1.518,4
Γενική Κυβέρνηση	1.441,7	1.054,9	1.017,3	754,4	853,5	758,6
Λοιποί τομείς	1.109,0	854,9	786,4	656,6	550,4	759,8
I.Δ.2 Πληρωμές	2.885,5	2.431,2	2.401,9	1.964,5	1.719,5	1.805,1
Γενική Κυβέρνηση	2.054,7	1.695,0	1.825,9	1.345,9	1.290,7	1.278,1
Λοιποί τομείς	830,8	736,2	576,1	618,6	428,8	527,0
II. Ισοζύγιο κεφαλαίων (II.1 - II.2)	2.510,6	1.988,8	1.035,7	553,2	612,6	353,4
Εισπράξεις	2.866,2	2.369,5	1.278,4	831,8	803,3	496,4
Γενική Κυβέρνηση	2.789,8	2.319,3	1.198,2	792,3	764,8	425,2
Λοιποί τομείς	76,4	50,2	80,2	39,5	38,5	71,2
Πληρωμές	355,6	380,9	242,7	278,6	190,7	143,0
Γενική Κυβέρνηση	8,8	4,1	28,5	3,8	28,1	2,0
Λοιποί τομείς	346,7	379,8	214,2	274,8	162,7	141,0
Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και κεφαλαίων (I + II)	-402,0	1.584,1	-8336,2	1.989,9	1.266,4	1.689,7
III Ισοζύγιο χρηματοοικονομικών συναλλαγών (III.A + III.B + III.Γ + III.Δ)	1.461,7	2.820,0	-891,9	1.771,2	769,4	-8,3
III.A Άμεσες επενδύσεις*	250,1	279,4	-4.156,5	329,3	-3.151,3	-2.607,1
Απαιτήσεις	2.275,9	1.426,2	-1.382,2	1.103,1	-1.379,1	380,9
Υποχρεώσεις	2.025,8	1.146,8	2.774,2	773,8	1.772,2	2.988,0
III.B Επενδύσεις χαρτοφυλακίου*	6.978,0	8.348,3	9.622,6	9.205,4	7.795,0	-7.224,2
Απαιτήσεις	8.910,1	6.996,0	7.059,0	-539,4	5.318,0	-8.818,7
Υποχρεώσεις	1.932,1	-1.352,4	-2.563,6	-9.744,7	-2.477,1	-1.594,6
III.Γ Λοιπές επενδύσεις*	-6.222,5	-6.162,2	-6.939,5	-7.578,5	-4.505,9	9.698,9
Απαιτήσεις	-6.888,7	16.699,8	-15.458,9	20.414,2	-11.237,6	-8.648,0
Υποχρεώσεις	-666,2	22.861,9	-8.519,3	27.992,6	-6.731,7	-18.346,9
(Δάνεια Γενικής Κυβέρνησης)	4.000,2	11.921,6	6.492,9	4.982,2	3.722,6	4.426,7
III.Δ Μεταβολή συναλλαγματικών διαθεσίμων*	456,0	354,4	581,5	-185,0	631,5	124,0
IV. Τακτοποιητέα στοιχεία (I+II+III+IV=0)	1.863,7	1.235,9	-55,6	-218,7	-497,0	-1.698,1
Υψος συναλλαγματικών διαθεσίμων**	5.117	5.535	6.539	5.082	6.833	6.563

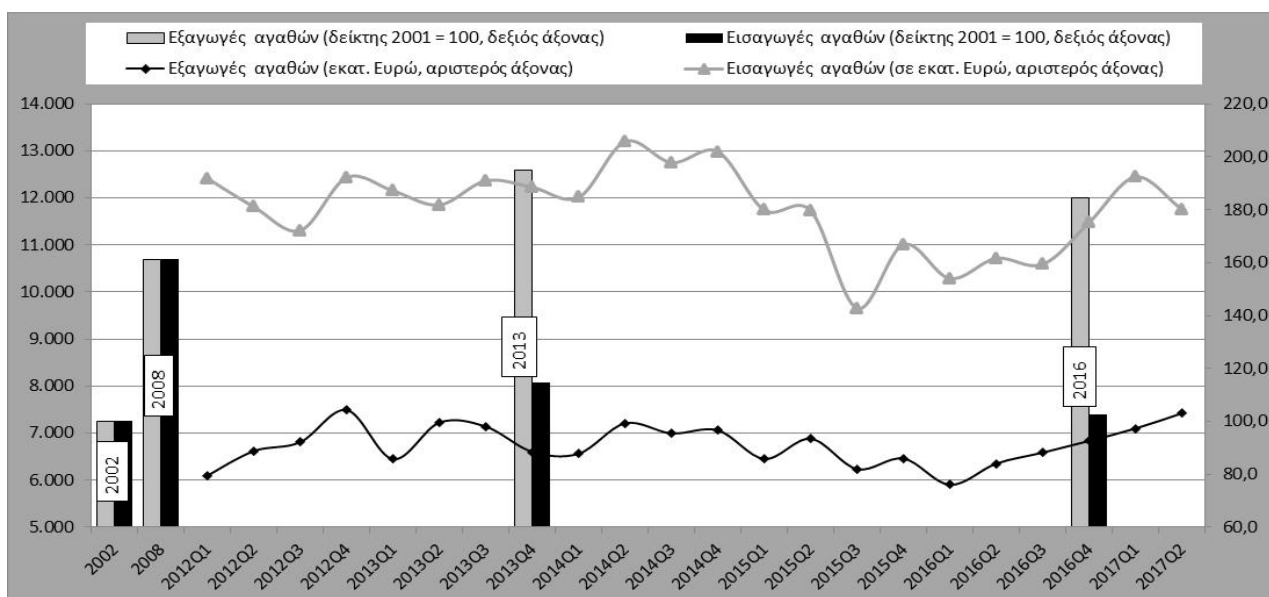
* (+) αύξηση (-) μείωση (σύμφωνα με τη νέα μεθοδολογία)

** Τα συναλλαγματικά διαθέσιμα, σύμφωνα με τον ορισμό της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, περιλαμβάνουν μόνο το νομισματικό χρυσό, τη «συναλλαγματική θέση» στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, τα «ειδικά τραβηκτικά δικαιώματα» και τις απαιτήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος σε ξένο νόμισμα έναντι κατοίκων χωρών εκτός της ζώνης του ευρώ. Αντίθετα, δεν περιλαμβάνουν τις απαιτήσεις σε ευρώ έναντι κατοίκων χωρών εκτός της ζώνης του ευρώ, τις απαιτήσεις σε συνάλλαγμα και σε ευρώ έναντι κατοίκων χωρών της ζώνης του ευρώ, και τη συμμετοχή της Τράπεζας της Ελλάδος στο κεφάλαιο και στα συναλλαγματικά διαθέσιμα της ΕΚΤ.

Πηγή: Εισηγητική έκθεση προϋπολογισμού 2018, Υπουργείο Οικονομικών, Τράπεζα της Ελλάδος

Η μείωση του μοναδιαίου κόστους εργασίας έπαιξε ρόλο στην αύξηση των ελληνικών εξαγωγών, ωστόσο αυτές δεν μπόρεσαν να αποτελέσουν τον μοχλό ανάκαμψης της ελληνικής οικονομίας. Η εξέλιξη του ισοζυγίου αγαθών δεν παρουσιάζει αξιόλογες μεταβολές σε τριμηνιαία βάση κατά τα τελευταία χρόνια, κυμαινόμενη σε χαμηλά αρνητικά επίπεδα. Αξιόλογη είναι η αύξηση του δείκτη του όγκου των εξαγωγών εμπορευμάτων, ο οποίος το 2016 έχει αυξηθεί έναντι του 2008 κατά περίπου 23 μονάδες και κατά 80 περίπου μονάδες έναντι του 2002 (έτος βάσης). Ο δείκτης των εισαγωγών το 2016, κυμαίνεται σε παρόμοια με του 2002 επίπεδα (έτος βάσης) και σε σαφώς χαμηλότερα επίπεδα από εκείνα του 2008 (2016 = 102,7 έναντι 2008 = 161,5. Ήταν κυρίως, η εσωτερική υποτίμηση, η μείωση της κατανάλωσης και η φθίνουσα συσσώρευση του κεφαλαίου, που είχαν σαν αποτέλεσμα την μεγάλη μείωση των εισαγωγών και δια αυτού του λόγου την εξισορρόπηση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών.

Διάγραμμα 23: Ισοζύγιο αγαθών (Ελλάδα, 2011 – 2016 και επιλεγμένες χρονιές)

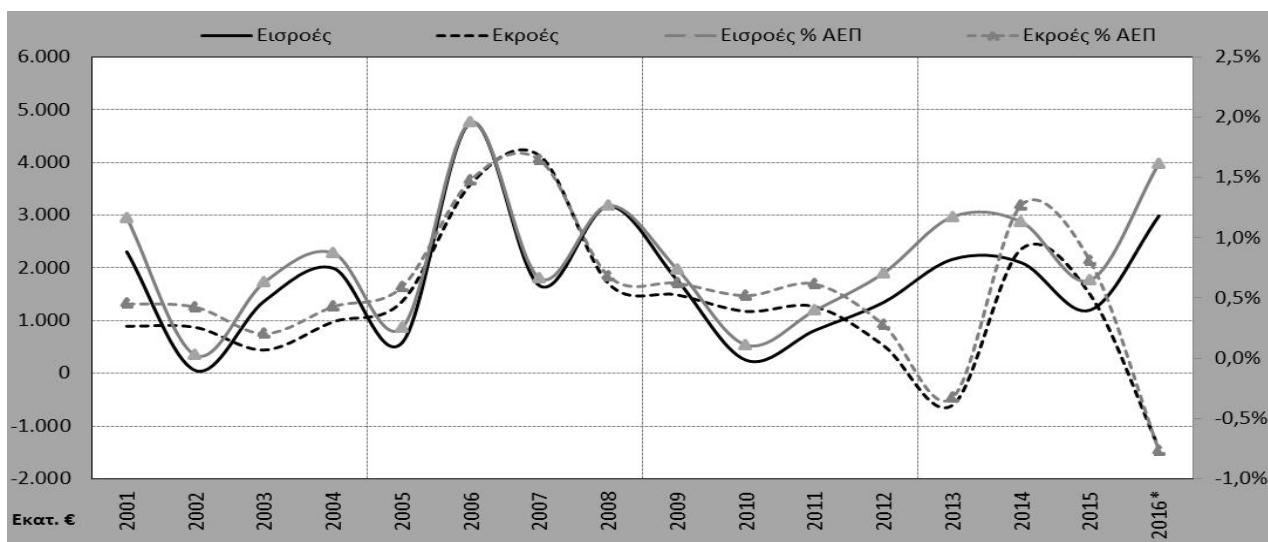

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

Οι ξένες άμεσες επενδύσεις (ΞΑΕ) στην Ελλάδα, δεν μπορούν να αποτελέσουν σημαντικό παράγοντα για την οικονομική ανάπτυξη, παρά το θόρυβο και τις συνεχείς επικλήσεις. Για λόγους ιστορικής συγκρότησης του ελληνικού καπιταλισμού και του διεθνούς ανταγωνισμού τις τελευταίες δεκαετίες, η αξία τους είναι συγκριτικά μικρή. Κυρίως αφορούν στην εξαγορά ήδη υφιστάμενων επιχειρήσεων και λιγότερο στην υλοποίηση εξ αρχής επενδύσεων. Το 2015 εμφάνισαν μία σχετική κάμψη. Ακόμα και την περίοδο της κρίσης, οι εισερχόμενες ΞΑΕ στην Ελλάδα ήταν χαμηλότερες από τις εξερχόμενες ΞΑΕ, δηλαδή η Ελλάδα είναι χώρα εξαγωγών κεφαλαίου. Οι ετήσιες αυξομειώσεις δεν είναι σημαντικές από το 2012 και μετά. Το 2016 οι καθαρές εισερχόμενες ΞΑΕ διαμορφώνονται σε επίπεδα υψηλότερα του 2013 αλλά ελαφρώς χαμηλότερα του 2008 (2016 = €2,98 δισ. έναντι 2013 = €2,16 δισ. και 2008 = €3,17 δισ.).

Οι καθαρές εκροές ΞΑΕ, διαμορφώνονται σε αρνητικά επίπεδα το 2016 (- €1,4 δισ.), γεγονός που σημαίνει ότι οι θυγατρικές των ελληνικών επιχειρήσεων στο εξωτερικό, μετέφεραν πόρους στο εσωτερικό, οι οποίοι ήταν υψηλότεροι από ότι το σύνολο των ΞΑΕ του συνόλου των ελληνικών επιχειρήσεων προς το εξωτερικό. Αυτές οι χρηματοοικονομικές συναλλαγές από τις θυγατρικές προς τις μητρικές εταιρείες, θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν αποπληρωμές δανείων, μεταφορά κερδών με την μορφή μερισμάτων κ.λ.π. Είναι ενδεχόμενο ότι οι μεγάλες αρνητικές εκροές που εμφανίζονται για πρώτη φορά το 2016, σχετίζονται με την εφαρμογή των capital controls. Είναι πιθανόν ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις, κάλυπταν υποχρεώσεις προς τρίτες χώρες από τις θυγατρικές τους στο εξωτερικό και αυτό να εμφανιζόταν ως μεταβιβάσεις από τις θυγατρικές προς τις ελληνικές μητρικές επιχειρήσεις.

Διάγραμμα 24: Εισερχόμενες και εξερχόμενες ΞΑΕ στην Ελλάδα (σταθερές τιμές 2010 και % του ΑΕΠ)

* Προσωρινά στοιχεία

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών

Με βάση την εξέταση βασικών οικονομικών δεικτών που αποτυπώθηκαν παραπάνω, μπορούμε να καταλήξουμε στα παρακάτω συμπεράσματα:

- Τα τελευταία τρία χρόνια, η οικονομική κατάσταση έχει σταθεροποιηθεί σε αισθητά χαμηλότερα επίπεδα από ότι πριν την κρίση.
- Τα μνημονιακά μέτρα έχουν εντείνει την άνιση κατανομή εισοδήματος και πλούτου σε βάρος μισθωτών και συνταξιούχων.
- Οι πολιτικές της εσωτερικής υποτίμησης, ανέκοψαν την πτωτική τάση της παραγωγής και ενίσχυσαν την κερδοφορία. Ωστόσο οι πολιτικές αυτές δεν επέτυχαν ορισμένους από του διακηρυγμένους του στόχους, όπως την αύξηση των εξαγωγών και προσέλκυση ξένων επενδύσεων, ώστε να γίνουν οι μοχλοί ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας.
- Η εξέλιξη της ισοτιμίας του ευρώ, διαβρώνει μερικώς τα «οφέλη» της εσωτερικής υποτίμησης.
- Η συνεχιζόμενη αποσυσσώρευση κεφαλαίου, υπονομεύει τον εκσυγχρονισμό του ελληνικού κεφαλαίου, την παραγωγικότητα της εργασίας και την αύξηση της συνολικής αποδοτικότητας των συντελεστών παραγωγής.

2.2. Οι επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας σε σχέση με άλλες χώρες της Ο.Ν.Ε.

Κατά την πρώτη φάση της κρίσης, ορισμένοι αναλυτές από χώρους της αριστεράς, υποστήριξαν ότι η κατάσταση στην Ελλάδα καθορίζεται πρωτίστως από την διεθνή κρίση του καπιταλισμού και λιγότερο από τις εσωτερικές αντιφάσεις και την οξύτατη επίδραση που είχε η συμμετοχή της στην Ευρωζώνη. Χωρίς αμφιβολία η ελληνική κρίση, τροφοδοτήθηκε από τη διεθνή κρίση 2008-2009. Ωστόσο υπήρξαν δύο βασικοί παράγοντες που επιδείνωσαν τα κρισιακά φαινόμενα: α) Η υπερσυσσώρευση κεφαλαίου που εκδηλώθηκε το 2008 με τη μείωση του ποσοστού κέρδους και β) η συμμετοχή της Ελλάδα στην Ευρωζώνη που διόγκωσε πριν το ξέσπασμα της κρίσης τα ελλείμματα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και αύξησε το δημόσιο χρέος.

Προκύπτει ένα ερώτημα, αν και σε ποιο βαθμό η Ελλάδα, αποτέλεσε μία ιδιαίτερη περίπτωση, σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της περιφέρειας και αν αυτή η ιδιαιτερότητα διατηρείται και σήμερα.

Για να απαντήσουμε στο παραπάνω ερώτημα, θα συγκρίνουμε τον τρόπο με τον οποίο οι διαφορετικές οικονομίες ανταποκρίθηκαν, πρώτον, στη συμμετοχή τους στην Ευρωζώνη και δεύτερον στην εξέλιξη της κρίσης. Θα εξετάσουμε ορισμένους δείκτες επιλεγμένων οικονομιών της Ευρωζώνης, και την εξέλιξη τους στη διάρκεια τριών φάσεων: α) της ένταξης στην Ευρωζώνη, β) στο ανώτερο σημείο του οικονομικού κύκλου πριν την κρίση, και γ) στη σημερινή συγκυρία.

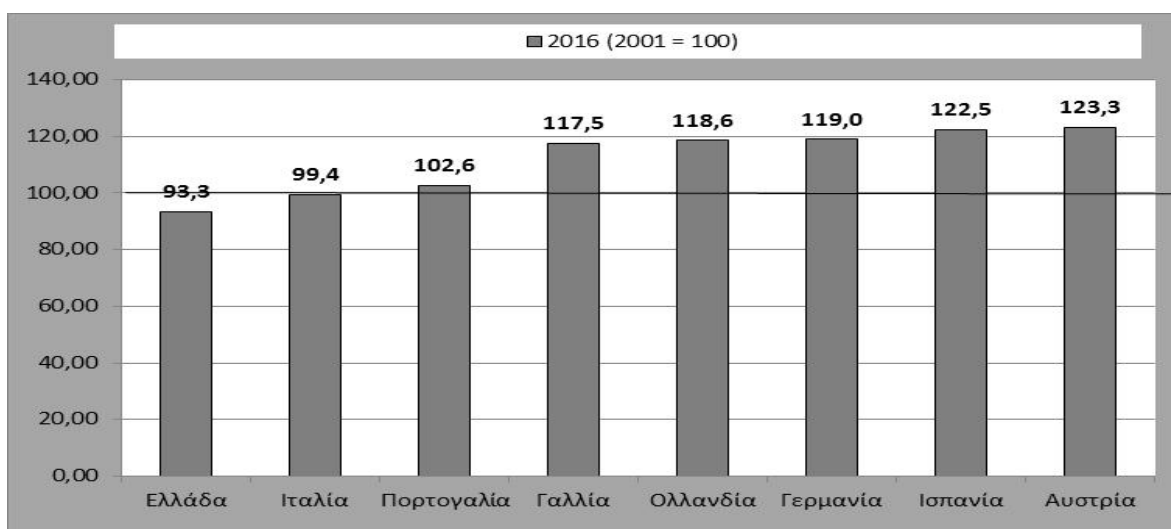
Α.Ε.Π.: Σε όρους πραγματικού Α.Ε.Π. και σύμφωνα με τη μελέτη των παρακάτω διαγραμμάτων, αναδεικνύονται δύο ζητήματα:

1. Η μεγάλη διαφορά στον τρόπο που η ελληνική οικονομία (δεν) ανταποκρίθηκε στην κρίση. Η Ελλάδα είναι η

μόνη χώρα όπου το Α.Ε.Π. εμφανίζει υστέρηση σε σχέση με το 2001. Η υστέρηση σε σχέση με το 2008, είναι κατά πολύ μεγαλύτερη ακόμα και με τις άλλες χώρες της περιφέρειας της Ευρωζώνης, που έχουν καλύψει το κενό σε σχέση με το 2008.

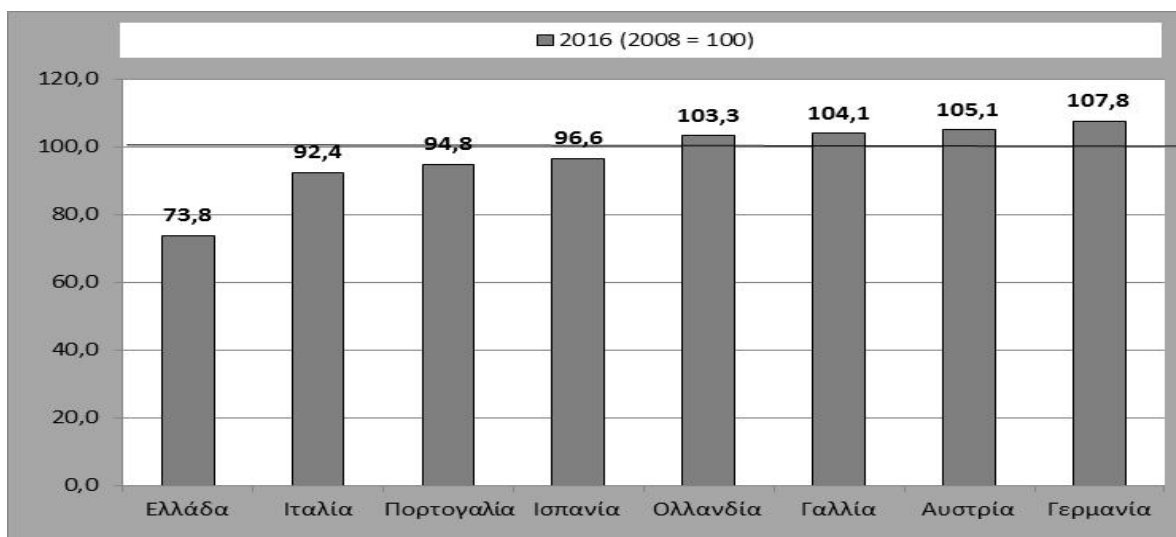
2. Οκτώ χρόνια μετά την εκδήλωση της κρίσης, ακόμα και οι «ευνοημένες» αναπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες, αυτό που έχουν πρακτικά επιτύχει είναι να επανέλθουν στα επίπεδα του 2008. Αντίστοιχα ακόμα και για τις χώρες Αυστρία-Γερμανία-Ισπανία που παρουσίασαν την μεγαλύτερη σωρευτική ανάπτυξη από το 2001, η αύξηση του Α.Ε.Π. είναι της τάξης των 20 εκατοστιαίων μονάδων. Αυτή η αύξηση αντιστοιχεί σε μέση ετήσια ανάπτυξη, κάτι μεγαλύτερη από 1% του Α.Ε.Π. Πρόκειται για μία κατάσταση στασιμότητας που διαρκεί για μία μεγάλη περίοδο δεκαέξι ετών. Αυτό δείχνει ότι το εγχείρημα της Ο.Ν.Ε., ακόμα και με καπιταλιστικούς όρους, είναι προβληματικό. Από την άλλη καταρρίπτεται και ο μύθος περί «σύγκλισης οικονομιών», ενώ επιβεβαιώνεται ο νόμος της ανισόμετρης καπιταλιστικής ανάπτυξης.

Διάγραμμα 25: Πραγματικό Α.Ε.Π. (δείκτης 2016, 2001 = 100, Ελλάδα και επιλεγμένες χώρες)

Πηγή: Eurostat. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

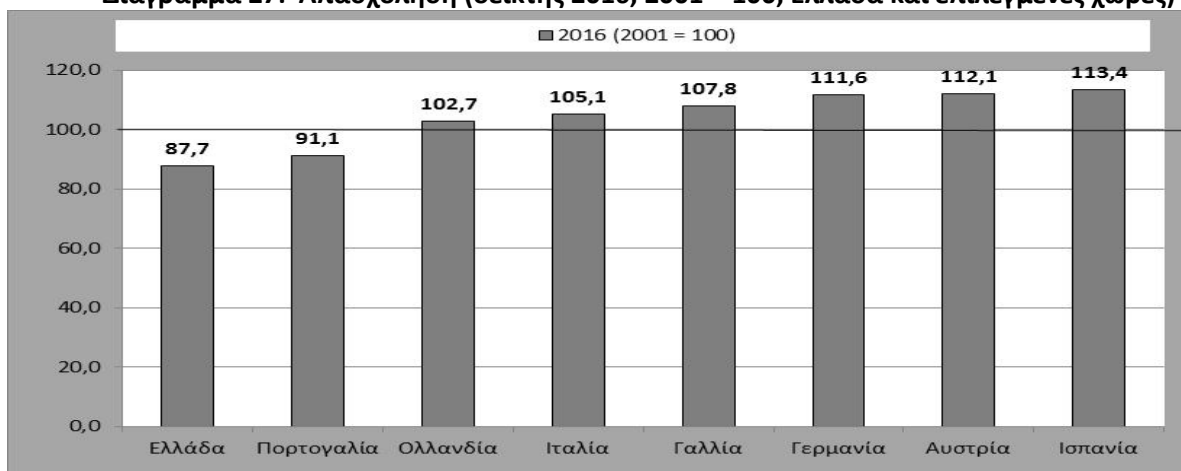
Διάγραμμα 26: Πραγματικό Α.Ε.Π. (δείκτης 2016, 2008 = 100, Ελλάδα και επιλεγμένες χώρες)

Πηγή: Eurostat. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

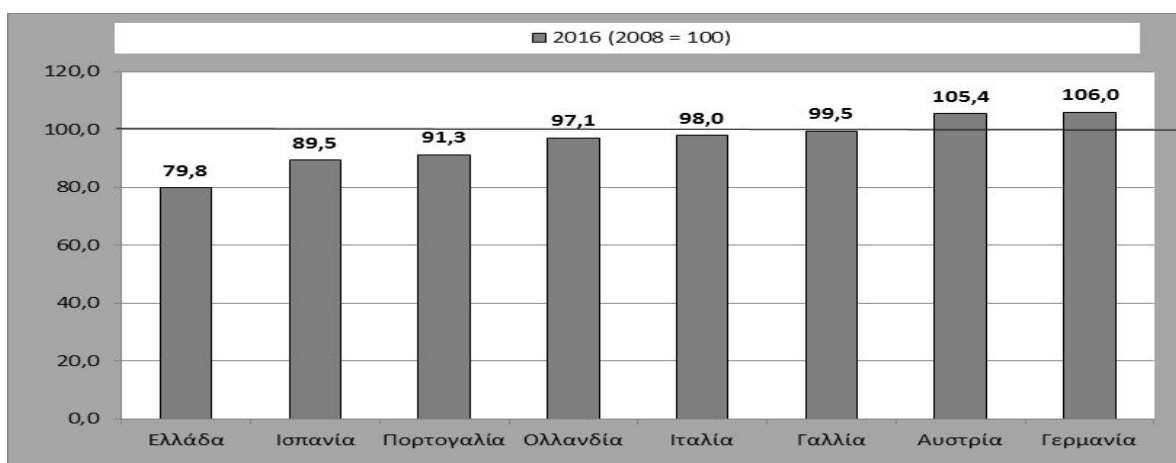
Απασχόληση: Σε όρους απασχόλησης, η Ελλάδα παρουσιάζει την χειρότερη εικόνα ανάμεσα στις εξεταζόμενες χώρες. Τα επίπεδα απασχόλησης της χώρας το 2016, υπολείπονται των επιπέδων του 2001 κατά 12 μονάδες και 20 μονάδες σε σχέση με τα επίπεδα του 2008. Αξίζει να σημειωθεί ότι, τα επίπεδα απασχόλησης των υπόλοιπων εξεταζόμενων χωρών, βρίσκονται είτε κοντά στα επίπεδα του 2001 και 2008 αντίστοιχα, είτε είναι ελαφρώς μεγαλύτερα, χωρίς όμως αξιόλογες αλλαγές.

Διάγραμμα 27: Απασχόληση (δείκτης 2016, 2001 = 100, Ελλάδα και επιλεγμένες χώρες)

Πηγή: Eurostat. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

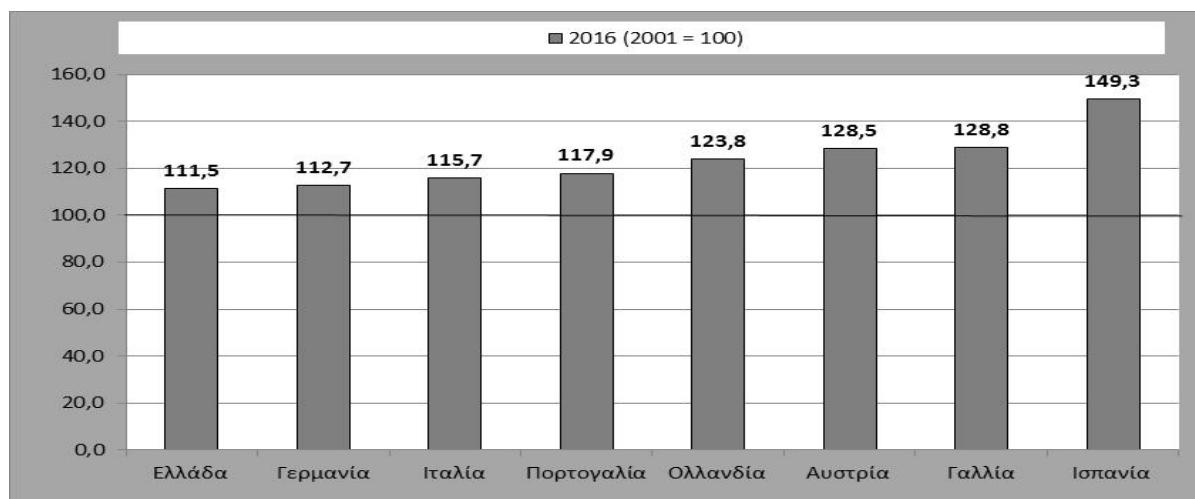
Διάγραμμα 28: Απασχόληση (δείκτης 2016, 2008 = 100, Ελλάδα και επιλεγμένες χώρες)

Πηγή: Eurostat. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

Συσσώρευση κεφαλαίου: Η μεγαλύτερη συγκριτική πτώση, που δείχνει και την πιο βαθιά κρίση του ελληνικού καπιταλισμού σε σχέση με οποιονδήποτε άλλον, αποτυπώνεται στην μείωση των ρυθμών συσσώρευσης του κεφαλαίου.

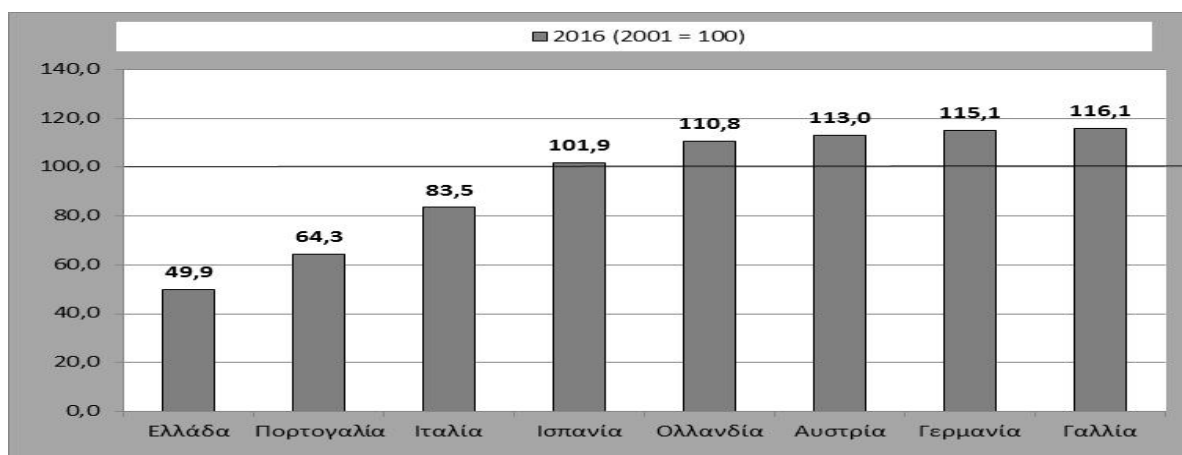
Διάγραμμα 29: Πραγματικό καθαρό απόθεμα κεφαλαίου (δείκτης 2016, 2001 = 100, Ελλάδα και επιλεγμένες χώρες)

Πηγή: AMECO. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

Επενδύσεις παγίου κεφαλαίου: Σε όρους επενδύσεων παγίου κεφαλαίου (σταθερές τιμές 2010), η Ελλάδα παρουσιάζει εξαιρετικά αρνητική εικόνα σε σύγκριση με τις εξεταζόμενες χώρες. Το 2016, οι πραγματικές επενδύσεις στην χώρα είναι περίπου στο μισό σε σύγκριση με τα επίπεδα του 2001 και ακόμα πιο χαμηλά (στο 37,3) σε σύγκριση με το 2008. Δεύτερη χειρότερη εικόνα παρουσιάζει η Πορτογαλία που βρίσκεται όμως σε σχέση με το 2008 στα διπλάσια επίπεδα συγκριτικά με την Ελλάδα (37,3 έναντι 69,8). Αξίζει να σημειωθεί ότι και οι λοιπές δυτικοευρωπαϊκές εξεταζόμενες χώρες στις οποίες οι συνέπειες της κρίσης ήταν πιο περιορισμένες, δεν παρουσιάζουν αξιόλογες αυξήσεις στα επίπεδα επενδύσεων, τόσο σε σχέση με το 2001 όσο και σε σχέση με το 2008, υποδηλώνοντας ουσιαστικά σταθεροποίηση των σχετικών επιπέδων.

Διάγραμμα 30: Πραγματικές επενδύσεις παγίου κεφαλαίου (δείκτης 2016, 2001 = 100, Ελλάδα και επιλεγμένες χώρες)

Πηγή: Eurostat. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

Οι παραπάνω βασικοί δείκτες, αποτυπώνουν με τον πιο χαρακτηριστικό τρόπο:

- το μέγεθος της κρίσης του ελληνικού καπιταλισμού και τους βαθμούς διαφοροποίησης της από άλλες χώρες της Ευρωζώνης,
- ότι η κρίση είχε μεν το ίδιο υπόστρωμα, όπως και στις άλλες χώρες της περιφέρειας της Ευρωζώνης, αλλά δεν εξελίχθηκε ομοιογενώς σε σχέση με αυτές. Η ιδιαίτερη εσωτερική δυναμική και οι αντιφάσεις του ελληνικού καπιταλισμού την παρόξυναν, καθιστώντας την διαχρονικά σε αδύνατο κρίκο της μπερταλιστικής ολοκλήρωσης της Ο.Ν.Ε. Αυτό το δεδομένο είχαν ως βάση οι πολιτικές και κοινωνικές ανατροπές της περιόδου 2010-2015, αλλά και η διατήρηση της υστέρησης του ελληνικού καπιταλισμού στην διαδικασία υπέρβασης της κρίσης.

2.3. Οι καπιταλιστικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα σε διαδικασία ανάκαμψης κερδών σε βάρος της εργατικής τάξης

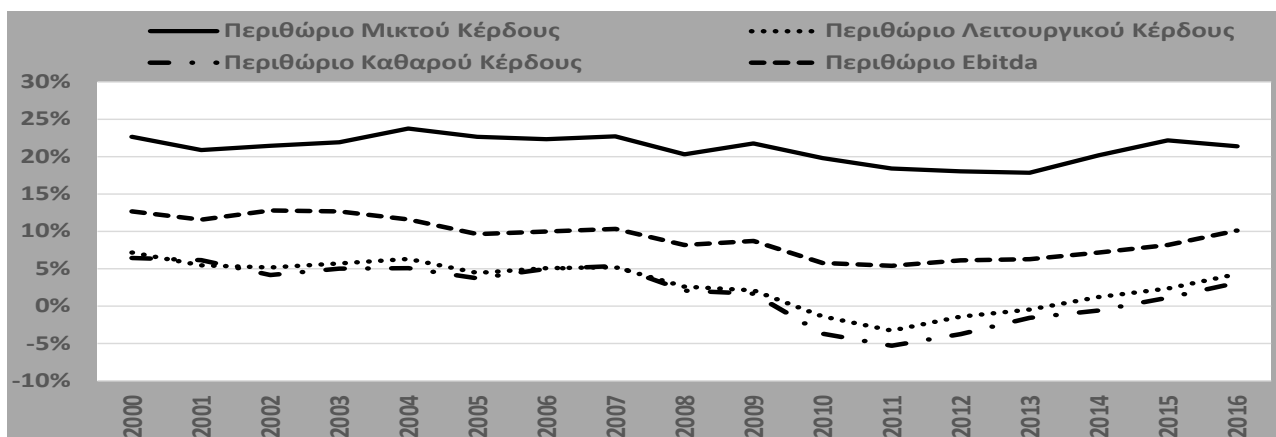
Είδαμε παραπάνω ότι η περίοδος 2016-2017, ήταν περίοδος σχετικής σταθεροποίησης και ασθενικής ανάκαμψης. Οι καπιταλιστικές επιχειρήσεις αξιοποίησαν τα μέτρα που είχαν ήδη επιβληθεί, όπως περικοπές μισθών, διεύρυνση προσωρινής απασχόλησης, κατάργηση συλλογικών συμβάσεων, κ.ά. Επίσης άρχισε να γίνεται ορατή η επίδραση των εκκαθαριστικών λειτουργιών της κρίσης, με το κλείσιμο των επιχειρήσεων ή παραγωγικών μονάδων και συγκέντρωση δραστηριοτήτων σε εκείνες τις επιχειρήσεις που ισχυροποιήθηκαν ή άντεξαν μέσα στην κρίση.

Δείκτες κερδοφορίας των καπιταλιστικών επιχειρήσεων στην περίοδο 2000 – 2016.

Για την αποτύπωση των τάσεων ανά τομέα, θα αναφερθούμε σε δεδομένα:

- από το σύνολο της οικονομίας, εκτός του τραπεζικού τομέα,
- από το σύνολο της οικονομίας, περιλαμβανομένου του τραπεζικού τομέα. Τα κέρδη που αντιστοιχούν στον τραπεζικό τομέα είναι αυξημένα, λόγω της δεσπόζουσας θέσης που κατέχουν οι τράπεζες στο νεοφιλελεύθερο καθεστώς συσσώρευσης.

Διάγραμμα 31: Κερδοφορία ελληνικών επιχειρήσεων (σύνολο οικονομίας, χωρίς τον τραπεζικό τομέα)

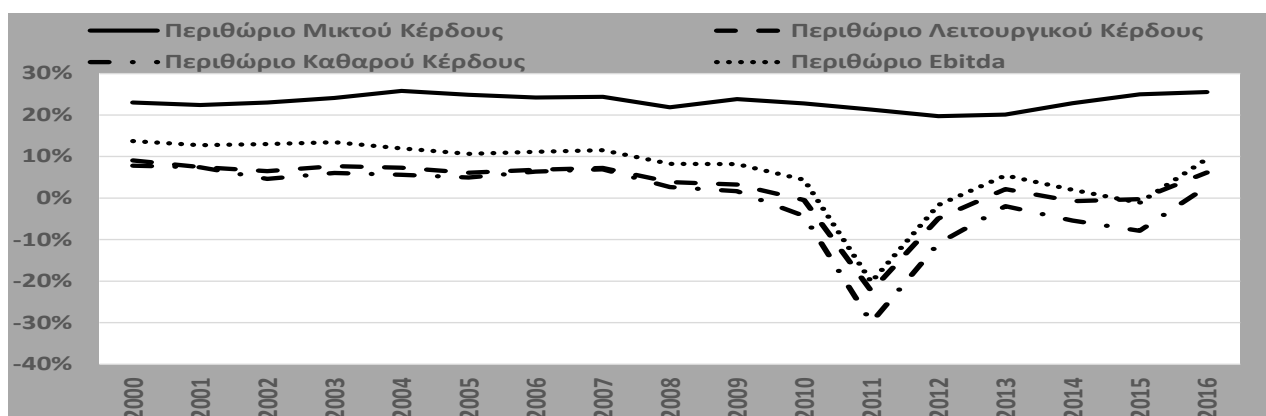

Πηγή: ICAP Η Ελλάδα σε αριθμούς. Επεξεργασία στοιχείων των συντακτών.

Από την εξέλιξη των δεικτών φαίνεται η κάμψη της κερδοφορίας την περίοδο πριν από την κρίση (με κάποιες συγκυριακές διακυμάνσεις στον δείκτη του μικτού κέρδους που όμως από διάφορες απόψεις είναι ο λιγότερο ενδεικτικός). Η κάμψη προηγείται της εμφάνισης της κρίσης και μάλιστα αφορά και το τέλος της φάσης έντονης ανάπτυξης του Α.Ε.Π. μέσα στην ευρωζώνη. Μετά την κρίση η κερδοφορία πέφτει περισσότερο και τα καθαρά κέρδη γίνονται αρνητικά. Από το 2012-2013 και μετά, η τάση αναστρέφεται και παρατηρούμε σχετική ανάκαμψη κερδοφορίας, η οποία δείχνει πλέον να προσεγγίζει τα τελευταία προ κρίσης επίπεδα.

Από ποιοτική άποψη έχει ενδιαφέρον να εξετάσουμε, το λόγο «κέρδη προς ζημίες». Ο δείκτης σημειώνει έντονη πτώση μέχρι το 2010, όπου υποχωρεί κάτω από τη μονάδα (με τις ζημίες να υπερκαλύπτουν τα κέρδη) και στη συνέχεια σταθεροποιείται σε πολύ χαμηλό σημείο. Πρακτικά αυτό δείχνει ότι την περίοδο της κρίσης αυξήθηκε δραστικά ο αριθμός των ζημιολόγων επιχειρήσεων ή και το μέγεθος των ζημιών. Η αναστροφή της τάσης σημειώνεται και εδώ το 2012-2013 και συνεχίζεται με αυξημένους ρυθμούς το 2016, όπου ο λόγος κερδών/ προς ζημίες πλησιάζει τα επίπεδα πριν την κρίση. Ωστόσο η συνολική μάζα των κερδών, παραμένει αρκετά χαμηλότερα σε σχέση με την περίοδο 2000-2007.

Διάγραμμα 32: Κερδοφορία των ελληνικών επιχειρήσεων (σύνολο οικονομίας, περιλαμβανομένου του τραπεζικού τομέα)

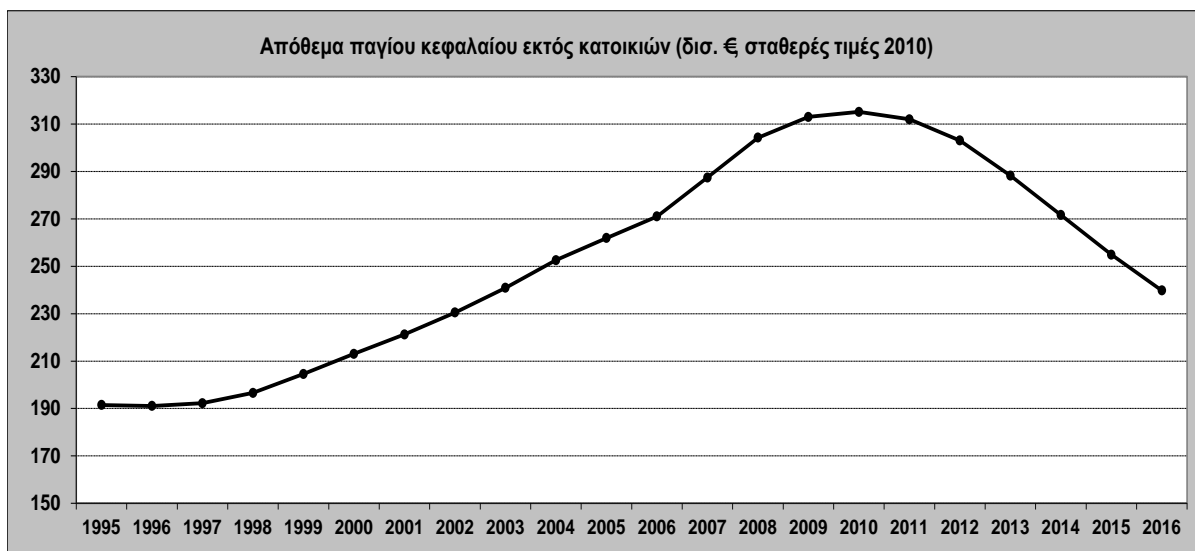

Πηγή: ICAP Η Ελλάδα σε αριθμούς. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

Συμπεριλαμβάνοντας και τα αποτελέσματα του τραπεζικού τομέα, προκύπτει μια διπλή εικόνα. Η κερδοφορία κατά το διάστημα (περίπου δεκαετία) πριν την κρίση, εμφανίζει αρκετά μεγαλύτερη σταθερότητα, ως αποτέλεσμα των θετικών επιδόσεων των τραπεζών που αντισταθμίζουν την υποχώρηση των λοιπών τομέων. Με μαρξιστικούς όρους, αυτό σημαίνει ότι ένα αυξημένο μερίδιο των καπιταλιστικών κερδών από την υπεραξία που παρήγαγαν άλλοι τομείς, πέρασε στον τραπεζικό τομέα. Η εικόνα αντιστρέφεται μετά την κρίση και οι δείκτες είναι πολύ χειρότεροι εάν συμπεριληφθεί ο τραπεζικός τομέας, δηλ. οι απώλειες του τομέα αυτού ήταν πολύ μεγαλύτερες των υπόλοιπων τομέων. Από το 2013 περίπου και έπειτα (μετά την ανακεφαλαιοποίηση - διάσωση των τραπεζών με κρατικά κεφάλαια), οι συνθήκες κερδοφορίας εξομαλύνονται και η συνολική εικόνα συγκλίνει με την εικόνα των υπόλοιπων τομέων.

Συμπερασματικά, η τελευταία περίοδος ανάκαμψης της κερδοφορίας, δεν συνοδεύεται από αντίστοιχη ανάκαμψη των επενδύσεων για το σύνολο των επιχειρήσεων, αλλά συνεχίζονται οι τάσεις αποεπένδυσης.

Διάγραμμα 33: Καθαρό απόθεμα παγίου κεφαλαίου (εκτός κατοικιών) με εκτίμηση από μακροοικονομικά δεδομένα

Πηγή: AMECO (Annual Macroeconomic database). Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

Συμπεράσματα:

1. Την περίοδο 2015 – 2016, υπάρχει μία σαφής βελτίωση της κερδοφορίας των καπιταλιστικών επιχειρήσεων. Ωστόσο το ποσοστό κέρδους δεν φτάνει στα επίπεδα πριν από την κρίση.
2. Η μάζα των κερδών είναι σε χαμηλότερο επίπεδο σε σχέση πριν την κρίση, λόγω μείωσης της οικονομικής δραστηριότητας και βρίσκεται σε σταθερές τιμές στα επίπεδα που 2008. Εξακολουθεί όμως να είναι κατά 35% μειωμένη σε σχέση με τον μέσο όρο της μάζας των κερδών της περιόδου 2000 - 2007.
3. Η βελτίωση αυτή σχετίζεται περισσότερο με τις εκκαθαριστικές λειτουργίες της κρίσης και λιγότερο με την εμφάνιση μίας αυτοτελούς και διατηρήσιμης μακροπρόθεσμης ανάκαμψης του ελληνικού καπιταλισμού. Η δραστηριότητα των επιχειρήσεων παραμένει σε σημαντικό βαθμό, σε χαμηλότερα επίπεδα από αυτά πριν από την κρίση, λόγω της απώλειας παραγωγικής δυναμικότητας, ενώ η συσσώρευση κεφαλαίου εξακολουθεί να είναι αρνητική.
4. Η οριστική υπέρβαση της κρίσης υπερσυσσώρευσης και η δυναμική ανάκαμψη του ελληνικού καπιταλισμού θα εξαρτηθεί από:
 - τις τάσεις εκσυγχρονισμού και την παραγωγική εξειδίκευση των καπιταλιστικών επιχειρήσεων, καθώς και την ανταπόκριση τους στο διεθνή ανταγωνισμό,
 - την συνολικότερη πορεία της διεθνούς οικονομίας,
 - την επίδραση του δημόσιου χρέους (αναδιάρθρωση ή μη) στην παραγωγική δραστηριότητα,
 - την σταθεροποίηση του τραπεζικού συστήματος και την εξυγίανση του χαρτοφυλακίου των τραπεζών,
 - το βαθμό της περαιτέρω σταθεροποίησης της πολιτικής σκηνής και διατήρησης του σχετικά χαμηλού επιπέδου ανάπτυξης των ταξικών αγώνων.

2.4. Προϋπολογισμός 2018: «Δίκικοπο μαχαίρι» για τα λαϊκά εισοδήματα

Επαναλήφθηκε και φέτος το επικοινωνιακό «τρικ» της κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ, ότι και με τον νέο Προϋπολογισμό 2018, θα υπάρξει «πλεόνασμα» και θα δοθεί «κοινωνικό μέρισμα». Λίγες ημέρες μετά την κατάθεση του νέου Προϋπολογισμού, ο πρωθυπουργός μιλώντας σε εκδήλωση για τις «ανισότητες» (27.11.17), πρόβαλλε με έμφαση την ανάγκη «καταπολέμησης των ανισοτήτων, μίλησε για δίκαιη φορολόγηση του πλούτου και του κέρδους, την επιβολή ορίων στη χρηματοπιστωτική κερδοσκοπία, την κατάργηση των φορολογικών παραδείσων, τον περιορισμό των μισθολογικών ανισοτήτων κá».

Στην πραγματικότητα με το νέο Προϋπολογισμό 2018, όπως αναλυτικά φαίνεται στον Πίνακα 9, φορτώνονται νέοι φόροι (άμεσοι και έμμεσοι) ύψους 1 δις, κυρίως σε μισθωτούς και συνταξιούχους, ενώ οι μεγάλες επιχειρήσεις (Α.Ε. & Ε.Π.Ε.) θα πληρώσουν 111 εκατ. λιγότερους φόρους, παρά την αύξηση της κερδοφορίας τους τα τελευταία χρόνια.! Συνολικά τα φορολογικά έσοδα το 2018 αυξάνουν από 47,2 δις σε 48,2 δις. Ταυτόχρονα θα αφαιρεθούν 1,6 δις, από φτωχά κυρίως λαϊκά στρώματα, με νέες περικοπές κοινωνικών δαπανών (επιδομάτων πολυτέκνων, επιδομάτων ανεργίας για νεοεισερχόμενους στην αγορά εργασίας, ΕΚΑΣ, επιδόματος πετρελαίου θέρμανσης, φαρμακευτικής περίθαλψης, αύξηση ασφαλιστικών εισφορών, αύξηση συντελεστών ΦΠΑ σε 32 νησιά του Αιγαίου, κá).!

Η συνέχιση της εφαρμογής των Μνημονιακών μέτρων γεννά ασταμάτητα, φτώχεια και ανισοκατανομή εισοδήματος υπέρ των κερδών και της ολιγαρχίας, η οποία φροντίζει να κρύβει τα πλούτη της σε φορολογικούς παραδείσους. Αυτήν την τεράστια φοροδιαφυγή και φοροκλοπή (από το λαθρεμπόριο, τις «τριγωνικές συναλλαγές» πολυεθνικών, την ασυδοσία off-shore εταιριών, τις διάφορες λίστες Λαγκάρντ, Μπόγιαρνς, Λονδίνου, κá), η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ και οι προηγούμενες ΝΔ και ΠΑΣΟΚ, όχι μόνο την αφήνουν άθικτη, αλλά και «κονταροχτυπιούνται» αποκλειστικά για τη νομή της εξουσίας, υπηρετώντας την ολιγαρχία και τα υπερεθνικά αφεντικά.

Με το νέο Προϋπολογισμό 2018, στο όνομα της νέας αξιολόγησης, περικόπτονται σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 10, κοινωνικές δαπάνες 1,6 δις, ενώ επιταχύνονται οι διαδικασίες εκποίησης κερδοφόρων ΔΕΚΟ και δημόσιας περιουσίας (ΔΕΗ, κá). Παράλληλα προωθούνται οι ηλεκτρονικοί πλειστηριασμοί των «κόκκινων» δανείων μαζί και πρώτης κατοικίας, καθώς και η κατάργηση θεμελιωδών εργασιακών δικαιωμάτων (ουσιαστική εξάλειψη δικαιώματος απεργίας, απολύσεις συνδικαλιστών), κá. Επίσης τείνει να γίνει «κανονικότητα», η πολιτική λιτότητας των μισθών στο δημόσιο, ενώ στον ιδιωτικό τομέα κυριαρχούν οι ατομικές συμβάσεις και η αυξανόμενη μετατροπή των εργασιακών θέσεων πλήρους απασχόλησης, σε μερική απασχόληση με μισθούς κάτω των 400 €.!!

Τέλος με τον νέο Προϋπολογισμό 2018, θα πληρωθούν 10 δις τοκοχρεολύσια (και μερικά ακόμα δις για τόκους βραχυπρόθεσμου χρέους), ενώ το ύψος του χρέους θα αγγίξει το 180% του ΑΕΠ το 2018, σε σχέση με 176,8% το 2015 και 126% το 2009.!! Με λίγα λόγια τα Μνημόνια και τα δάνεια της τρόικας, όχι μόνο δεν έλυσαν, όπως θα δούμε αναλυτικά στη συνέχεια, το πρόβλημα της υπερχρέωσης της χώρας, αλλά την μετέτρεψαν σε «αποικία χρέους», με ουσιαστική κατάργηση παράλληλα της εθνικής και λαϊκής κυριαρχίας. Όσο για τη διανομή «κοινωνικού μερίσματος» αποτελεί ένα επικοινωνιακό τρικ συγκάλυψης της διαδικασίας φτωχοποίησης μισθωτών-συνταξιούχων και ευρύτερων λαϊκών στρωμάτων. Το ίδιο και η έξοδος στις αγορές και από τα Μνημόνια, αποτελεί ένα άλλο «τρικ» συγκάλυψης της παραγωγής «πλεονασμάτων λιτότητας» και άγριας τοκογλυφίας για δεκαετίες, σε βάρος του ελληνικού λαού και διατήρησης του αντιδραστικού καθεστώτος υπερεθνικής επιτροπείας.

Πίνακας 9: Έσοδα Κρατικού Προϋπολογισμού (σε εκατ. Ευρώ)

	2016	2017		2018	Μεταβολή %	
	Πραγματοποιήσεις	ΜΠΔΣ	Εκτιμήσεις πραγμ/σεων	Προβλέψεις	2017/2016	2018/2017
A. Τακτικά έσοδα (I+II+III+IV)	52.334	52.730	52.055	52.429	-0,5%	0,7%
I. Άμεσοι φόροι	21.839	21.525	20.288	20.766	-7,1%	2,4%
Φόρος εισοδήματος	13.379	14.037	12.897	13.307	-3,6%	3,2%
Φυσικών προσώπων	8.171	9.265	8.269	8.725	1,2%	5,5%
Νομικών προσώπων	3.969	3.522	3.433	3.322	-13,5%	-3,2%
Ειδικών κατηγοριών	1.238	1.250	1.195	1.260	-3,5%	5,4%
Φόροι στην περιουσία	3.604	3.317	3.200	3.379	-11,2%	5,6%
Άμεσοι φόροι ΠΟΕ	1.765	1.643	1.821	1.718	3,2%	-5,7%
Λοιποί άμεσοι φόροι	3.091	2.528	2.370	2.362	-23,3%	-0,3%
II. Έμμεσοι φόροι	25.680	26.718	26.917	27.390	4,8%	1,8%
Φόροι συναλλαγών	15.540	16.093	16.354	16.441	5,2%	0,5%
ΦΠΑ	15.010	15.545	15.767	15.845	5,0%	0,5%
Πετρελαιοειδών	1.649	1.836	1.836	1.865	11,3%	1,6%
Καπνού	711	676	602	669	-15,3%	11,1%
Λοιπών	12.650	13.033	13.329	13.311	5,4%	-0,1%
Λοιποί φόροι συναλλαγών (μεταβίβαση κεφαλαίων) (χαρτόσημο)	530	548	587	596	110,7%	1,5%
(μεταβίβαση κεφαλαίων)	232	240	261	265	12,6%	1,5%
(χαρτόσημο)	294	304	322	327	9,5%	1,6%
Φόροι κατανάλωσης	9.033	9.536	9.267	9.706	2,6%	4,7%
Φόρος ασφαλίσεων	408	408	408	415	0,1%	1,7%
Τέλος ταξινόμησης οχημάτων	180	182	243	247	35,1%	1,6%
ΕΦΚ ενεργειακών προϊόντων	4.093	4.402	4.402	4.455	7,6%	1,2%
Λοιποί ΕΦΚ (καπνού κ.λπ)	2.964	3.046	2.726	3.003	-8,0%	10,2%
Τέλη κυκλοφορίας οχημάτων	1.114	1.152	1.168	1.187	4,9%	1,6%
Λοιποί φόροι κατανάλωσης	275	346	320	399	16,3%	24,7%
Έμμεσοι φόροι ΠΟΕ	753	718	922	851	22,5%	-7,7%
Λοιποί έμμεσοι	354	371	374	392	5,6%	4,8%
Σύνολο φορολογικών εσόδων (I+II)	47.519	48.243	47.205	48.156	-0,7%	2,0%
III. Απολήψεις από ΕΕ	415	508	510	331	23,1%	-35,1%
IV. Λοιπά μη φορολογικά έσοδα	4.400	3.979	4.340	3.942	-1,4%	-9,2%
Σύνολο μη φορολογικών εσόδων (III+IV)	4.814	4.487	4.850	4.273	0,7%	-11,9%
B. Μη τακτικά έσοδα	804	651	694	618	-13,6%	-11,0
Έσοδα καταργηθέντων ειδικών λογαριασμών	304	273	297	304	-2,4%	2,4%
Έσοδα προγράμματος ενίσχυσης της ρευστότητας λόγω της χρηματοπιστωτικής κρίσης	96	0	12	0	-87,4%	-100,0%
Μεταφορά αποδόσεων από τη διακράτηση ομολόγων του ΕΔ στα χαρτοφυλάκια των Κεντρικών Τραπεζών του Ευρωσυστήματος	375	345	345	314	-8,0%	-8,8%
Έσοδα από NATO	29	33	41	0	38,4%	-100,0%
Γ. Έσοδα αποκρατικοποιήσεων*	106	1.607	1.542	1.110	1.358,7%	-28,0%
Δ. Γενικό σύνολο εσόδων (A+B+Γ)	53.243	54.988	54.292	54.157	2,0%	-0,2%
Ε. Επιστροφές εσόδων	3.263	3.324	5.577	3.648	70,9%	-34,6%
ΣΤ. Επιστροφές εσόδων από ειδική πίστωση	1.026					
Z. Καθαρά έσοδα (Δ-Ε-ΣΤ)	48.954	51.664	48.715	50.509	-0,5%	3,7%
H. Έσοδα προϋπολογισμού Δημόσιων Επενδύσεων (1+2)	4.172	3.617	3.427	3.735	-17,9%	9,0%
1. Εισροές από την Ε.Ε.	3.861	3.437	3.177	3.555	-17,7%	11,9%
2. Ίδια έσοδα	311	180	250	180	-19,5%	-28,0%
Σύνολο εσόδων Κρατικού Προϋπολογισμού (Z+H)	53.125	55.281	52.142	54.244	-1,9%	4,0%

*Περιλαμβάνονται τα έσοδα που δεν αποτελούν χρηματοοικονομικές συναλλαγές

Πηγή: Εισηγητική έκθεση προϋπολογισμού 2018, Υπουργείο Οικονομικών

Πίνακας 10: Δαπάνες Τακτικού Προυπολογισμού κατά μείζονα κατηγορία(σε εκατ. Ευρώ)

Κατηγορία δαπάνης	2016	2017		2018	Μεταβολή %	
	Πραγματοποιήσεις	ΜΠΔΣ	Εκτιμήσεις	Προβλέψεις	2017/2016	2018/2017
1. Αποδοχές και Συντάξεις (0100, 0200, 0300, 0400, 0600, 0900)	17.764	12.087	11.927	12.298	-32,9%	3,1%
2. Πρόσθετες και παρεπόμενες παροχές (0500)	359	336	348	417	-3,1%	19,9%
3. Καταναλωτικές και σύνθετες δαπάνες (0700, 0800, 1000, 5000) πλην αποθεματικού	1.548	2.025	2.338	1.951	51,0%	-16,6%
3.i. Αποθεματικό	0	1.000	346	1.000		189,0%
4. Μεταβιβαστικές πληρωμές (2000)	16.837	21.363	22.292	20.272	32,4%	-9,1%
5. Πληρωμές που αντικρίζονται από πραγματοποιούμενα έσοδα (3000)	4.866	5.028	4.989	5.138	2,5%	3,0%
6. Δαπάνες NATO (4000)	69	36	62	36	-9,8%	-41,2%
7. Δαπάνες εξυπηρέτησης της Δημόσιας Πίστης (6000)						
7.i. Δαπάνες εξυπηρέτησης της Δημόσιας Πίστης (6000) πλην τόκων, χρεολυσίων, προμηθειών τραπεζών και λοιπών δαπανών δημοσίου χρέους, καταπτώσεων εγγυήσεων, ανάληψης χρεών φορέων Γενικής Κυβέρνησης, εξοπλιστικών προγραμμάτων και τακτοποίησης υποχρεώσεων ΠΟΕ φορέων Γενικής Κυβέρνησης	214	1	1	1	-99,5%	-28,5%
7.ii. Δαπάνες εξυπηρέτησης της Δημόσιας Πίστης (6000)-Καταπτώσεις εγγυήσεων (ακαθάριστη βάση)	1.651	995	890	970	-46,1%	9,0%
7.iii. Δαπάνες εξυπηρέτησης της Δημόσιας Πίστης (6000)-Προμήθειες τραπεζών, προμήθειες EFSF και λοιπές δαπάνες δημοσίου χρέους	65	75	75	65	15,0%	-13,3%
7.iv. Εξοπλιστικά προγράμματα (6910)	584	475	475	510	-18,7%	7,5%
7.v. Δαπάνες εξυπηρέτησης της Δημόσιας Πίστης (6000)-Ανάληψη χρέους φορέων Γενικής Κυβέρνησης	553	193	193	0	-65,1%	-100,0%
8. Απολλοτριώσεις, αγορές ακινήτων, κατασκευές, συμμετοχές (7000) πλην συμμετοχής σε αύξηση ΜΚ.	579	581	580	580	0,1%	0,0%
I. Σύνολο πρωτογενών δαπανών τακτικού προϋπολογισμού (1+2+3+3i+4+5+6+7i+7ii+7iii+7iv+7v+8)¹	45.089	44.194	44.514	43.238	-1,3%	-2,9%
9. Δαπάνες εξυπηρέτησης της Δημόσιας Πίστης (6000)-Τόκοι (καθαρή βάση)	5.577	5.650	6.000	5.200	7,6%	-13,3%
II. Σύνολο δαπανών τακτικού προϋπολογισμού πλην χρεολυσίων και συμμετοχών (I+9)	50.666	49.844	50.515	48.438	-0,3%	-4,1%
10. Δαπάνες εξυπηρέτησης της Δημόσιας Πίστης (6000)-Χρεολύσια μεσομακροπρόθεσμου δανεισμού (ακαθάριστη βάση)	10.588	9.920	80.000	4.580	655,5%	-94,3%
11. Δαπάνες εξυπηρέτησης της Δημόσιας Πίστης (6000)-Χρεολύσια βραχυπρόθεσμου δανεισμού	531.311	550.000	541.100	550.000	1,8%	1,6%
12. Απαλλοτριώσεις, αγορές ακινήτων, κατασκευές, συμμετοχές (7000)-Συμμετοχή στο ΜΚ λοιπών εταιρειών κ.λπ.	25	112	350	112	1.301,9%	-68,0%
13. Δαπάνες εξυπηρέτησης της Δημόσιας Πίστης (6000)-Τακτοποίησης υποχρεώσεων ΠΟΕ φορέων Γενικής Κυβέρνησης	2.824	4.500	1.500	2.200	-46,9%	46,7%
III. Σύνολο δαπανών τακτικού προϋπολογισμού (II+10+11+12+13)	595.415	614.377	673.465	605.330	13,1%	-10,1%

¹ Για το 2016 ο πίνακας περιλαμβάνει τις δαπάνες για τακτοποίηση υποχρεώσεων ΠΟΕ φορέων Γενικής Κυβέρνησης εκτός των πρωτογενών δαπανών του τακτικού προϋπολογισμού

Πηγή: Εισηγητική έκθεση προϋπολογισμού 2018, Υπουργείο Οικονομικών

Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει στο «Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής» (ΜΠΔΣ) 2018-2021. Το ΜΠΔΣ όπως φαίνεται και στον Πίνακα 11, προβλέπει την υιοθέτηση νέων μέτρων λιτότητας συνολικής σωρευτικής απόδοσης 4,9 δισ. Ευρώ (ή 2,3% του Α.Ε.Π), εκ των οποίων τα 2,9 δισ. ευρώ αφορούν παρεμβάσεις στις συντάξεις και στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης και τα υπόλοιπα 2 δισ. ευρώ τη μείωση του αφορολογήτου, πλήττοντας άμεσα το διαθέσιμο εισόδημα των λαϊκών στρωμάτων. Το ΜΠΔΣ επεκτείνει χρονικά το καθεστώς λιτότητας, αφού η εφαρμογή του συνόλου των νέων μέτρων λιτότητας και των εξισορροπητικών παρεμβάσεων που περιγράφει, προϋποθέτει πρωτογενή πλεονάσματα ύψους 4% του Α.Ε.Π. την τριετία 2019-2021, δηλαδή υψηλότερα κατά 0,5% από τους ετήσιους στόχους που έχουν απαιτηθεί.

Πίνακας 11: Παρεμβάσεις και δημοσιονομικές προβλέψεις ΜΠΔΣ 2018-2021 (σε εκατ. Ευρώ και ποσοστό (%) του ΑΕΠ)

	2018	2019	2020	2021
A. Παρεμβάσεις				
1. Συνταξιοδοτικές παρεμβάσεις	0	2.493	2.583	2.723
2. Εισφορές κοινωνικής ασφάλισης και επιδομάτα	59	138	140	143
3. Μείωση αφορολόγητου	0	0	1.920	2.058
Σύνολο παρεμβάσεων (1+2+3)	59	2.632	4.644	4.924
<i>Ως ποσοστό (%) του ΑΕΠ</i>	0,0%	1,3%	2,3%	2,3%
B. Εξισορροπητικές παρεμβάσεις				
1. Κοινωνική προστασία	0	-1.850	-1.200	-1.170
2. Επενδύσεις	0	-300	-300	-300
3. Απασχόληση	0	-260	-260	-260
4. Υγεία	0	-240	-240	-240
5. Έσοδα	0	0	3.415	-5.589
Σύνολο εξισορροπητικών παρεμβάσεων (1+2+3+4)	0	-2.650	-5.415	-7.559
<i>Ως ποσοστό (%) του ΑΕΠ</i>	0,0%	1,4%	2,7%	3,6%
Γ. Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης				
1. Πρωτογενές ισοζύγιο (κατά ESA)	7.420	8.197	8.452	8.724
<i>Ως ποσοστό (%) του ΑΕΠ</i>	4,0%	4,2%	4,2%	4,1%
2. Πρωτογενές ισοζύγιο (κατά ΣΧΔ)	6.625	7.817	8.154	8.518
<i>Ως ποσοστό (%) του ΑΕΠ</i>	3,5%	4,0%	4,0%	4,0%
3. Συνολικό ισοζύγιο (κατά ESA)	974	1.728	1.804	1.900
<i>Ως ποσοστό (%) του ΑΕΠ</i>	0,5%	0,9%	0,9%	0,9%

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών (2017)

2.5. Η εξέλιξη του χρέους και η επίδραση του στην ελληνική οικονομία

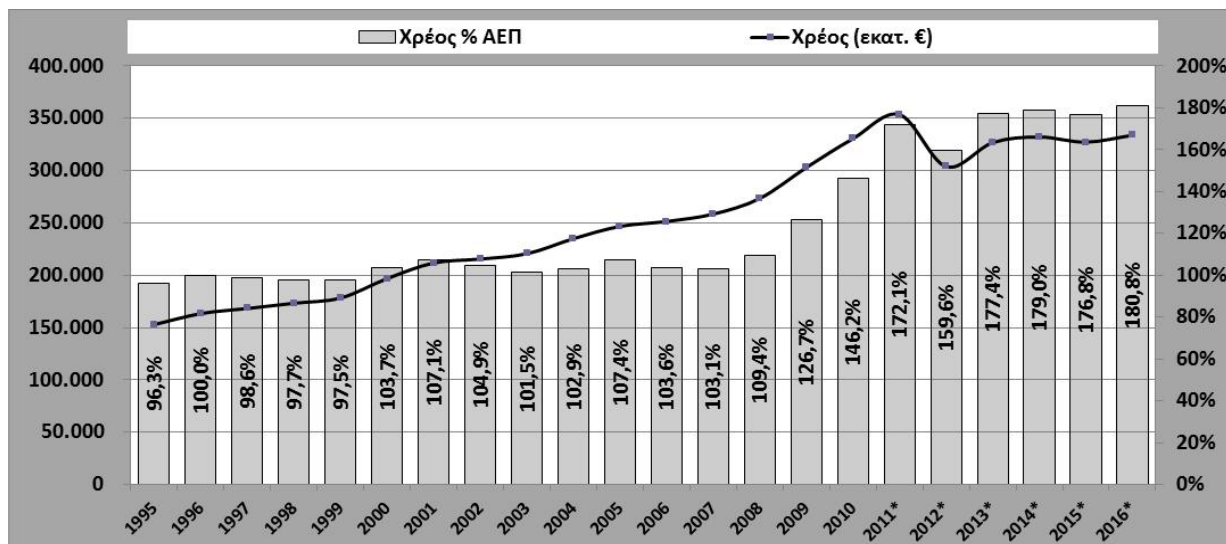
Την περίοδο 2016-2017, εμφανίστηκαν όπως είδαμε, τάσεις σταθεροποίησης του ελληνικού καπιταλισμού και ανάκαμψης της κερδοφορίας. Ωστόσο εξακολουθούν να υφίστανται σημαντικά ζητήματα τα οποία εμποδίζουν τη μακροπρόθεσμη υπέρβαση της κρίσης. Τα ζητήματα αυτά αφορούν: α) την εξέλιξη του δημόσιου χρέους, β) την εξέλιξη του εξωτερικού χρέους, γ) την απαίτηση για υψηλά πρωτογενή πλεονάσματα, δ) την υπερφορολόγηση για μεταφορά πόρων προς εξυπηρέτηση του χρέους και ε) την κατάσταση του τραπεζικού συστήματος.

Η μνημονιακή πολιτική ήταν και είναι εγγενώς αντιφατική, γιατί έχει δύο αλληλοσυγκρουόμενους στόχους: α) να συνεχίσει η ελληνική οικονομία να ανταποκρίνεται στην εξυπηρέτηση του χρέους, β) να διαμορφωθεί μία τέτοια οικονομική δυναμική, ώστε η υπεραξία που θα παραχθεί μελλοντικά, να επαρκεί για την κάλυψη του συνόλου των τόκων και μέρους των χρεολυσίων. Ο πρώτος στόχος προϋποθέτει για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα, διατήρηση της εξυπηρέτησης του χρέους χωρίς περαιτέρω περικοπή. Ο δεύτερος στόχος προϋποθέτει την καπιταλιστική ανάκαμψη. Ωστόσο ο δεύτερος στόχος δεν είναι εύκολο να εκπληρωθεί, όσο η αποπληρωμή

του χρέους θα επιβάλλει εξαντλητική λιτότητα, που θα συρρικνώνει περαιτέρω την εγχώρια ζήτηση και θα μειώνει ακόμη περισσότερο ή θα διατηρεί σε χαμηλά επίπεδα την απασχόληση του εργατικού δυναμικού.

Η αντίφαση αυτή είναι πλήρως αντιληπτή από αυτούς που επιβάλλουν και εφαρμόζουν τα μνημονιακά προγράμματα και δεν είναι εύκολο να επιλυθεί. Έτσι παρά τις περικοπές του χρέους (PSI) και την εφαρμογή των μνημονίων, το χρέος της γενικής κυβέρνησης της χώρας παρουσιάζει συνολική αύξηση την τελευταία πενταετία, διαμορφούμενο στο 180% περίπου του Α.Ε.Π. το 2016, έναντι 160% το 2012 και 126% το 2009.

Διάγραμμα 34: Ελληνικό δημόσιο χρέος (σταθερές τιμές 2010, γενικής κυβέρνησης)

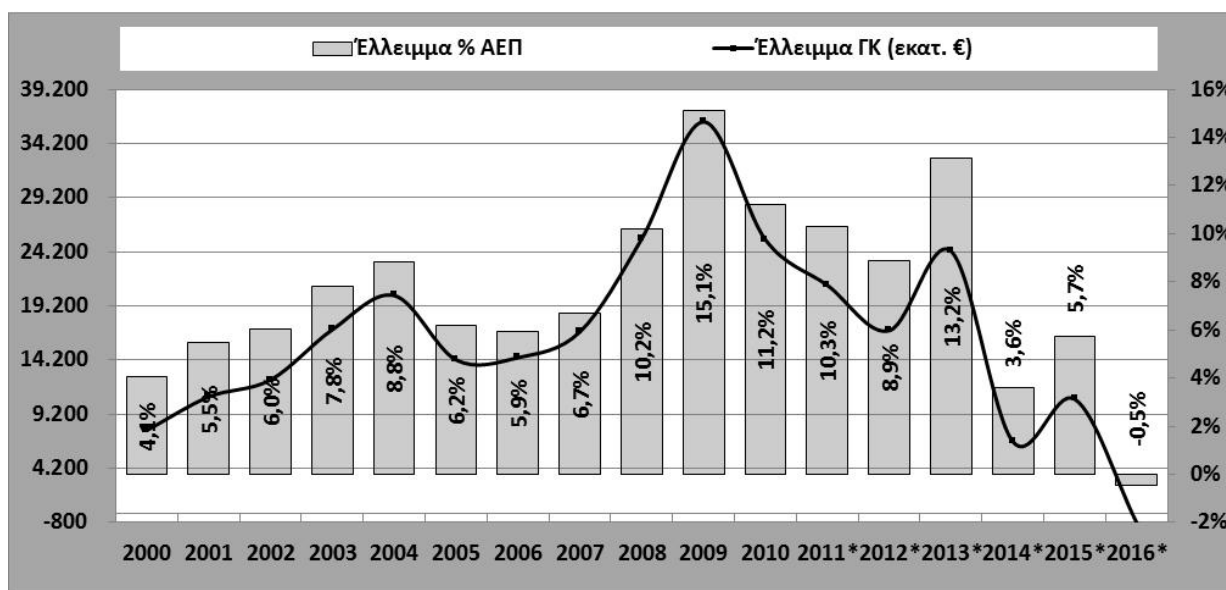

* Προσωρινά στοιχεία

Πηγή: Eurostat. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

Το 2016 σημειώνεται για πρώτη χρονιά πλεόνασμα γενικής κυβέρνησης της τάξης του 0,5% του Α.Ε.Π. και των €837 εκατ. σε σταθερές τιμές 2010. Πρόκειται για μία προσαρμογή 14% του Α.Ε.Π. σε σχέση με το 2013, που αποτέλεσε το δυσμενέστερο από πλευράς ελλείμματος έτος. Αποτέλεσμα αυτής της τεράστιας προσαρμογής, είναι να πληγούν μισθοί και συντάξεις, αλλά και συνολικότερα η οικονομική δραστηριότητα. Το πρωτογενές πλεόνασμα θα είναι ακόμα μεγαλύτερο το 2017 και τα επόμενα έτη.

Διάγραμμα 35: Εξέλιξη ελλείμματος γενικής κυβέρνησης (Ελλάδα, σταθερές τιμές 2010)

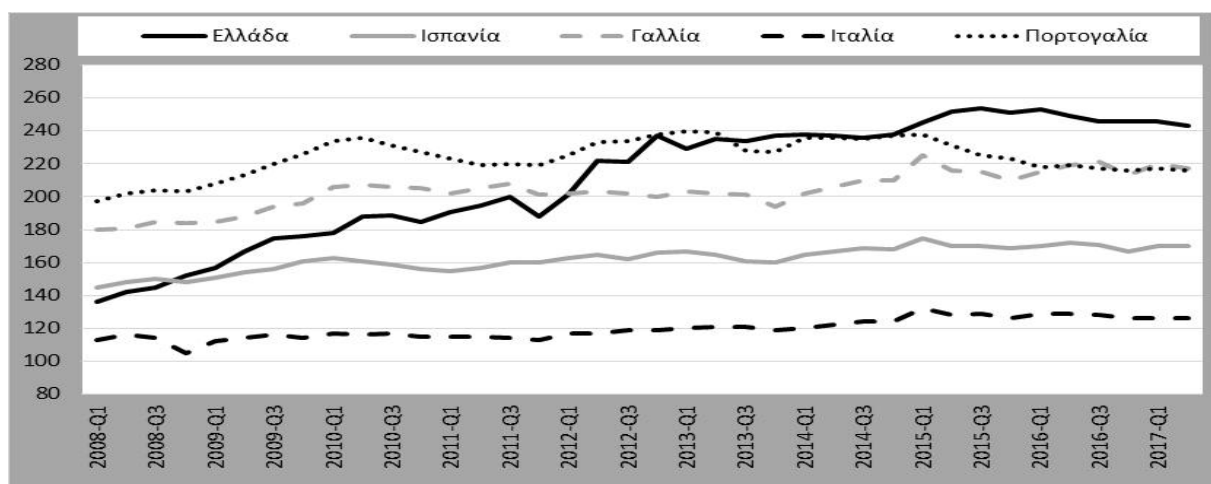
* Προσωρινά στοιχεία

Πηγή: Eurostat. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

Εκτός από το δημόσιο χρέος, πρέπει να εξετάσουμε την εξέλιξη του συνολικού εξωτερικού χρέους της Ελλάδας (δημοσίου και ιδιωτικού), ακαθάριστου και καθαρού³ χρέους.

Το ακαθάριστο εξωτερικό χρέος της χώρας, εξακολουθεί και διαμορφώνεται σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα και βαίνει ελαφρώς αυξανόμενο, την τελευταία τετραετία. Ο σχετικός δείκτης χρέους το 2016 ανήλθε σε 173 έναντι του 2008 (έτος βάσης). Δηλαδή ενώ στις υπόλοιπες χώρες το συνολικό χρέος αποκλιμακώνεται ή παραμένει σταθερό, στην Ελλάδα συνεχίζει και αυξάνεται.

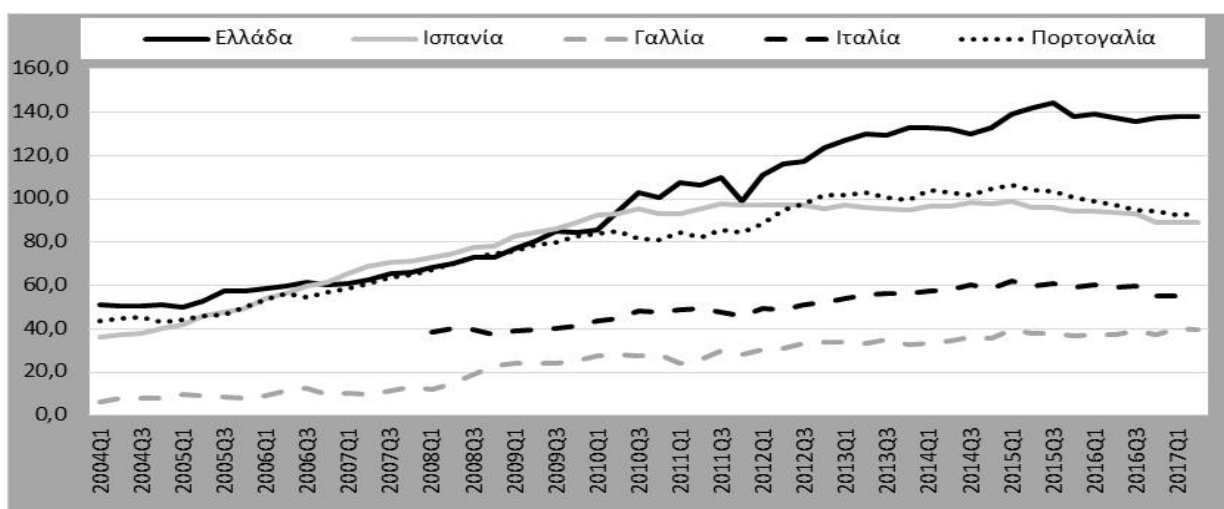
Διάγραμμα 36: Ακαθάριστο εξωτερικό χρέος (% ΑΕΠ)

Πηγή: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

Το καθαρό εξωτερικό χρέος της χώρας, έχει ουσιαστικά υπερδιπλασιαστεί έναντι του 2004, διαμορφούμενο σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα (2016 = 271 έναντι του 2004 = 100). Είναι πολύ υψηλότερο από τις υπόλοιπες χώρες στις οποίες αποκλιμακώνεται, ακόμα και σε σχέση με εκείνες τις χώρες όπως η Ισπανία και η Πορτογαλία, που επλήγησαν με ιδιαίτερη ένταση από την κρίση.

Διάγραμμα 37: Καθαρό εξωτερικό χρέος (% ΑΕΠ)

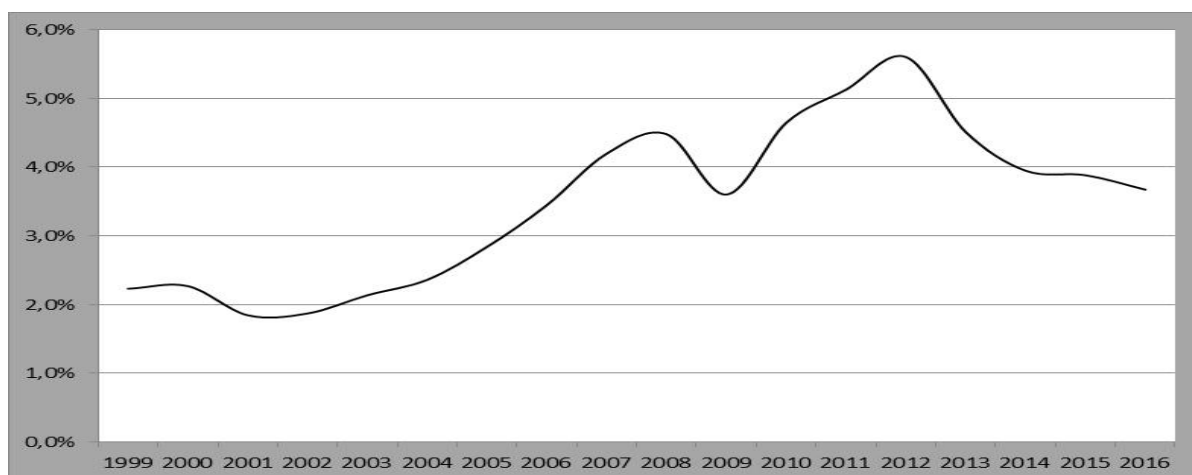

Πηγή: Eurostat. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

Η μείωση της οικονομικής δραστηριότητας και η διόγκωση του ιδιωτικού χρέους, είχαν σαν αποτέλεσμα την μεγάλη αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, σε πρωτοφανή μεγέθη σε σύγκριση με οποιαδήποτε άλλη χώρα του αναπτυγμένου καπιταλισμού. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την μείωση του δανεισμού, οδήγησε στη μείωση των πληρωμών τόκων, ως ποσοστό του Α.Ε.Π., από τα νοικοκυριά και κυρίως τις επιχειρήσεις.

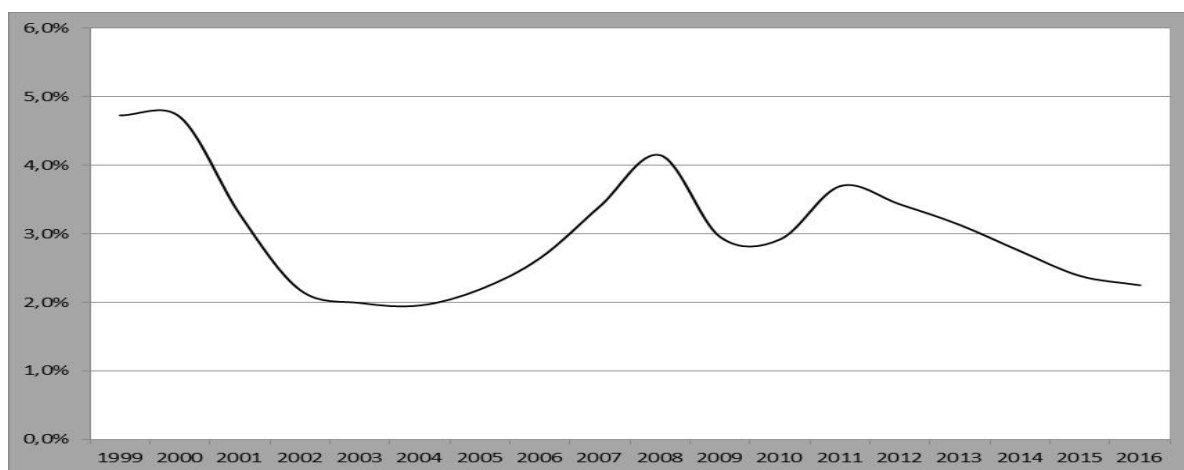
³ Το καθαρό χρέος είναι υποχρεώσεις κατοίκων και φορέων του εσωτερικού προς κατοίκους και φορείς του εξωτερικού, μείον τις υποχρεώσεις κατοίκων και φορέων του εξωτερικού προς κατοίκους και φορείς του εσωτερικού

Διάγραμμα 38: Πληρωμές τόκων νοικοκυριών (Ελλάδα, ως % του διαθέσιμου εισοδήματος)

Πηγή: ΕΚΤ. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

Διάγραμμα 39: Πληρωμές τόκων επιχειρήσεων (Ελλάδα, ως % του ΑΕΠ)

Πηγή: ΕΚΤ. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

Η άνοδος του ποσοστού των μη εξυπηρετούμενων δανείων, είναι θεαματική από το 2013 και μετά και κλιμακώνεται το 2016 – 2017. Ο σχετικός δείκτης μη εξυπηρετούμενων δανείων, ανήλθε σε 587 το 2016 έναντι 100 το 2005 (έτος βάσης) και 74,2 το 2008. Σε ποσοστιαίους όρους, το 2016 τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια, ανήλθαν στο 37% περίπου του συνόλου των δανείων, όταν το 2005 το αντίστοιχο ποσοστό ήταν μόλις 6,3%.

Σήμερα τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια, με καθυστέρηση στην καταβολή των υποχρεώσεων που υπερβαίνει τις 90 ημέρες, ανέρχονται σε 104 δις ευρώ. Από αυτά τα 63,4 δις, αφορούν τις επιχειρήσεις εκ των οποίων τα 28,3 δις τις ΜΜΕ και τα 43,4 δις τα νοικοκυριά εκ των οποίων τα στεγαστικά δάνεια ανέρχονται σε 28,1 δις και τα καταναλωτικά δάνεια σε 15,3 δις. Παρά το γεγονός ότι για σημαντικό όγκο των δανείων αυτών, περίπου της τάξης των 50 δις ευρώ, έχουν γίνει προβλέψεις για διαγραφή τους ή για περιορισμένο ποσοστό αποπληρωμής, υπολείπεται ένας επίσης σημαντικός όγκος μη εξυπηρετούμενων δανείων που είναι χωρίς πρόβλεψη, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε νέα πλήγματα στα ίδια κεφάλαια των τραπεζών και ανάγκες μιας νέας ανακεφαλαιοποίησης. Ο στόχος είναι μέχρι το 2019, τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια να μειωθούν στο 40% αυτών που είναι σήμερα. Σε διαφορετική περίπτωση υπάρχει ενδεχόμενο, να απαιτηθεί νέα «αιμοδοσία» κεφαλαίων στο τραπεζικό σύστημα, χωρίς να είναι σαφές από που μπορεί να προέλθει.

Από τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια, ένα ποσοστό της τάξης του 60%, είναι ενυπόθηκα με εγγυήσεις επί ακινήτων. Για αυτό και η διεύρυνση των πλειστηριασμών ακινήτων είναι κομβικής σημασίας για την βελτίωση της θέσης των τραπεζών και εμμέσως του δημόσιου χρέους. Η παραχώρηση των δανείων σε distress funds, η θωράκιση της δυνατότητάς τους να προχωρούν σε πλειστηριασμούς, αλλά και σειρά ρυθμίσεων για διαχείριση των δανείων του επιχειρηματικού τομέα (δυνατότητα εξωδικαστικού συμβιβασμού, η απαλλαγή των τραπεζικών στελεχών από ενδεχόμενες ευθύνες για μείωση της αξίας των δανείων, μετοχοποίηση των δανείων και η

ανάληψη management επιχειρήσεων από τις συμπράξεις τραπεζών – distress funds, κά), θα επιδράσουν όχι μόνο στην σταθεροποίηση ή μη του τραπεζικού τομέα, αλλά και σε μία ευρύτερη αναδιάρθρωση του επιχειρηματικού τομέα.

Τα μέτρα αυτά έχουν προχωρήσει σε μεγάλο βαθμό από την κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ. Ωστόσο η πίεση του κινήματος κατά των πλειστηριασμών, έχει διαμορφώσει καθυστερήσεις στην εφαρμογή ενός από τους βασικούς κρίκους της μνημονιακής πολιτικής στην παρούσα φάση, που είναι η άσκηση πίεσης στους δανειολήπτες, είτε για εξόφληση – ρύθμιση των δανείων, είτε για εκποίηση σε πολύ χαμηλό τίμημα των περιουσιακών στοιχείων.

Τέλος η διαχείριση δανείων από συμπράξεις τραπεζών και distress funds, αφορά σε σημαντικό βαθμό και τον επιχειρηματικό τομέα. Ένας σημαντικός αριθμός επιχειρήσεων με μη εξυπηρετούμενα δάνεια, είναι με τα σημερινά καπιταλιστικά δεδομένα, μη βιώσιμες. Υπάρχει όμως ένας άλλος επίσης σημαντικός αριθμός επιχειρήσεων, οι οποίες εφόσον απαλλαγούν από ένα τμήμα των χρεών τους και αναδιρθωθούν, μπορούν να είναι βιώσιμες. Για τις πρώτες θα εκποιηθούν τα πάγια και ο κύκλος εργασιών τους θα απορροφηθούν σε ένα βαθμό από άλλες επιχειρήσεις που υπάρχουν στους αντίστοιχους κλάδους. Για τη δεύτερη κατηγορία, τα funds και οι τράπεζες, θα επιδιώξουν με νέο management να επιβάλλουν εκτεταμένη αναδιάρθρωση που να οδηγεί σε συγχωνεύσεις και εξαγορές. Πρωταρχικό μέλημα θα είναι η μείωση του κόστους εργασίας, με περικοπή προσωπικού, αλλαγή εργασιακών συνθηκών και περιορισμό των αποδοχών.

Μία τέτοια εξέλιξη προετοιμάζεται από τις τράπεζες και αφορά δυνητικά μερικές χιλιάδες επιχειρήσεων. Οι επιδιωκόμενες αλλαγές στα εργασιακά που προετοιμάζονται βάσει του τρίτου μνημονίου, εκτός από την γενικότερη επίδραση στους εργασιακούς χώρους, έχουν και ειδική στόχευση ώστε να θωρακιστούν νομικά οι αλλαγές που επιδιώκουν οι συμπράξεις τραπεζών – funds στις υπό εξυγίανση επιχειρήσεις. Το ευρύτερο αυτό εγχείρημα θα σηματοδοτήσει αλλαγές στις καπιταλιστικές επιχειρήσεις και θα ενισχύσει τη συγκεντροποίηση και αναδιάρθρωση του ελληνικού κεφαλαίου.

Όλα τα παραπάνω, επιβεβαιώνουν το γεγονός ότι χωρίς τη δομική αναδιάρθρωση του χρέους (βαθιά απομείωση του), η ελληνική οικονομία δεν θα μπορέσει να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις ενός νέου αναπτυξιακού κύκλου, ταυτόχρονα με την εξυπηρέτηση του δημοσίου χρέους. Είναι πιθανό κάποια στιγμή να εφαρμοσθεί κάποια περικοπή – έστω και με έμμεσους όρους – του χρέους. Μεσοπρόθεσμα είναι πιθανόν ότι θα κυριαρχήσει η άποψη όσων θεωρούν (πχ. ΔΝΤ), ότι είναι αδιέξοδος ο συνεχής δανεισμός της Ελλάδας για να καλύψει τα προηγούμενα δάνεια. Ακόμα όμως και μία μεγάλη περικοπή του χρέους κατά 100 μονάδες του Α.Ε.Π. που θα οδηγούσε σε μία μείωση της ανάγκης πρωτογενών πλεονασμάτων κατά 2,5% του Α.Ε.Π. σε βάθος χρόνου, δεν αρκεί για:

- α) την διαμόρφωση των αναγκαίων δημοσιονομικών όρων ανάκαμψης της δημόσιας κατανάλωσης και
- β) την αναπλήρωση της πτώσης των ρυθμών συσσώρευσης κεφαλαίου, της καταστροφής παραγωγικού δυναμικού και της απουσίας παραγωγικής εξειδίκευσης πέραν του τουρισμού.

Εκτός από την περικοπή του δημόσιου χρέους, θα ήταν απαραίτητη μία διαφορετική πολιτική που να υποστηρίζει ένα νέο κύκλο συσσώρευσης και επενδύσεων, σε τομείς που μπορούν να δώσουν ώθηση στην αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας.

Στην παρούσα φάση κάτι τέτοιο είναι αμφίβολο ότι μπορεί να γίνει εντός Ο.Ν.Ε. ακόμα και από την σκοπιά της αστικής τάξης. Προς το παρόν είμαστε πολύ μακριά από μία διαδικασία ουσιαστικής περικοπής του χρέους, λόγω διεθνών και εσωτερικών παραγόντων.

1. Σε διεθνές επίπεδο, η διατήρηση του δημόσιου και ιδιωτικού χρέους σε υψηλά επίπεδα και η διαχείριση του μέσω νομισματικής επέκτασης και διατήρησης χαμηλών επιτοκίων, δεν αφήνει πολλά περιθώρια για άμεση περικοπή του ελληνικού χρέους. Κάτι τέτοιο θα δημιουργούσε κινδύνους πείσεων για μείωση του χρέους και σε άλλες χώρες, με επιπτώσεις στην αύξηση των επιτοκίων και στην επιβάρυνση της δυναμικής του χρέους.
2. Οι ευρωπαϊκές αστικές τάξεις, θέλουν να ολοκληρωθεί ο κύκλος εφαρμογής και απόδοσης των μνημονιακών αναδιρθώσεων, πριν μπουν σε μία διαδικασία επαναρύθμισης του.
3. Η αναδιάρθρωση του χρέους είναι πιθανότερο ότι θα συμβεί μετά τις εκλογές και σε συνάρτηση με την περαιτέρω σταθεροποίηση της πολιτικής σκηνής στην Ελλάδα, είτε με την άνοδο στην κυβέρνηση ενός μπλοκ με κέντρο την Ν.Δ., είτε με τη διαμόρφωση ενός ευρύτερου συνασπισμού, είτε με τον περαιτέρω σοσιαλφιλελεύθερο μετασχηματισμό του ΣΥΡΙΖΑ και διαμόρφωσης ενός κυβερνητικού μπλοκ με τμήματα του νέου ΠΑΣΟΚ-ΔΗΣΥ.

2.6. Τα πρωτογενή πλεονάσματα θηλιά στις λαϊκές τάξεις – φραγμός στην όποια ανάπτυξη

Η δυναμική του χρέους καθιστά πολύ δύσκολη την επάνοδο στις αγορές. Αλλά ακόμα και σε αυτή την περίπτωση, τα επιτόκια δανεισμού θα ανατροφοδοτήσουν την ανοδική τροχιά του χρέους. Για αυτό απαιτούνται τόσο υψηλά πρωτογενή πλεονάσματα 3,5% κατ' έτος, για τα επόμενα επτά χρόνια και μεσοσταθμικά 2% σε βάθος δεκαετιών. Όπως δείχνουν τα ιστορικά στοιχεία για το πρωτογενές πλεόνασμα, η επίτευξη τέτοιου ύψους πρωτογενών πλεονασμάτων για μεγάλη χρονική περίοδο, έχει συμβεί μόνο σε ιδιαίτερες οικονομικές και πολιτικές συνθήκες και ποτέ για τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα. Για να αναλύσουμε την ιστορική εξέλιξη των πρωτογενών πλεονασμάτων, αλλά και τη συσχέτιση τους με την πορεία του Α.Ε.Π., εξετάσαμε 17 χώρες.

Για αυτές τις χώρες, συγκεντρώθηκαν στοιχεία εσόδων, εξόδων και τόκων γενικής κυβέρνησης προκειμένου να υπολογιστούν τα ισοζύγια των προϋπολογισμών της γενικής κυβέρνησης, ως εξής:

- α. Πρωτογενές πλεόνασμα / έλλειμμα: Έσοδα γενικής κυβέρνησης – έξοδα γενικής κυβέρνησης εξαιρουμένων των τόκων.
- β. Παράλληλα, συγκεντρώθηκαν στοιχεία για την πορεία του Α.Ε.Π. και έγιναν μετατροπές (όπου αυτό ήταν απαραίτητο) σε σταθερές τιμές. Στην συνέχεια υπολογίστηκαν οι πραγματικές μεταβολές του Α.Ε.Π.

Η ανάλυση που έγινε, αφορά την περίοδο 1960 -2016, η οποία χωρίστηκε σε υποπεριόδους⁴ καθοριζόμενες από την φάση του οικονομικού κύκλου. Οι χώρες που εξετάστηκαν, ήταν οι Η.Π.Α., Γερμανία, Ην. Βασίλειο, Βέλγιο, Ολλανδία, Ελλάδα, Πορτογαλία, Ιταλία, Γαλλία, Ισπανία, Αυστραλία, Καναδάς, Χιλή, Ιαπωνία, Νέα Ζηλανδία, Μεξικό και Βραζιλία. Έγινε προσπάθεια αποτύπωσης της σχέσης ανάμεσα στην πορεία του ισοζυγίου (πρωτογενές πλεόνασμα = έσοδα – έξοδα εξαιρουμένων τόκων) της γενικής κυβέρνησης και του πραγματικού ρυθμού μεταβολής του Α.Ε.Π. Το (πρωτογενές) ισοζύγιο είναι εκφρασμένο ως % του Α.Ε.Π.

Από τις χώρες που εξετάστηκαν, μεγάλες περιόδους πλεονασμάτων, άνω του 2% για τουλάχιστον μια συνεχόμενη δετία, εμφανίζουν :

- Ην. Βασίλειο: συνεχόμενα για την περίοδο 1982 - 1990 (μέσος όρος 9ετίας 3,9%)
- Ιταλία: συνεχόμενα για την περίοδο 1992 – 2002 (μέσος όρος 11ετίας 3,7%)
- Βέλγιο: συνεχόμενα για την περίοδο 1988 – 2004 (μέσος όρος 17ετίας 4,6%)
- Μεξικό: συνεχόμενα για την περίοδο 1985 - 1992 (μέσος όρος 8ετίας 6,6%)
- Χιλή: συνεχόμενα για την περίοδο 1986 – 1996 (μέσος όρος 11ετίας 3,21%)

Από τα ιστορικά στοιχεία προκύπτει, ότι υψηλά πρωτογενή πλεονάσματα για σημαντική χρονική διάρκεια, έχουν επιτευχθεί στο παρελθόν σε λίγες περιπτώσεις, κάποιες από τις οποίες χαρακτηρίζονται από ιδιαίτερες συνθήκες πολιτικού αυταρχισμού ή και την εφαρμογή προγραμμάτων του Δ.Ν.Τ.

Τα κατ' αρχήν συμπεράσματα για το σύνολο των χωρών είναι ότι :

- Η ένταση των ρυθμών ανάπτυξης διαφοροποιείται, προκύπτοντας πιο έντονη στην ομάδα των πρωτογενών πλεονασμάτων μεταξύ του 2% και 4%. Ειδικότερα, όπως φαίνεται και στο διάγραμμα που ακολουθεί, ο μέσος όρος ανάπτυξης διαμορφώθηκε σε 4,46% για την ομάδα χωρών με πρωτογενή πλεονάσματα 2% έως 4% του Α.Ε.Π., ενώ τα αμέσως καλύτερα αποτελέσματα εμφανίζονται στις περιόδους με μικρά πρωτογενή ελλείμματα (0, -1%). Οι λοιπές ομάδες εμφανίζουν μικρές διαφορές, με εξαίρεση ίσως εκείνη των μεγάλων ελλειμμάτων (-5% έως -2%) που κατά μέσο όρο συνυπάρχει με του χαμηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης, της τάξης του 2,21%.
- Πέραν της χρονικής συνύπαρξης πρωτογενών πλεονασμάτων και θετικών ρυθμών ανάπτυξης, δεν προκύπτει πλήρες συμπέρασμα για την σχέση μεταξύ των δύο μεγεθών. Αυτό σημαίνει ότι δεν εντοπίζεται σχέση (θετική ή αρνητική) μεταξύ πρωτογενών ελλειμμάτων /πλεονασμάτων και Α.Ε.Π., ούτε σχέση αίτιου – αιτιατού, δηλ. ποια μεταβολή / μέγεθος προκαλεί την άλλη / το άλλο.

⁴ Α. 1960 – 1969 («ανοδική φάση κενσιανισμού)

Β. 1970 – 1982 (κατάρρευση του Bretton Woods, 1^η και 2^η πετρελαϊκή κρίση)

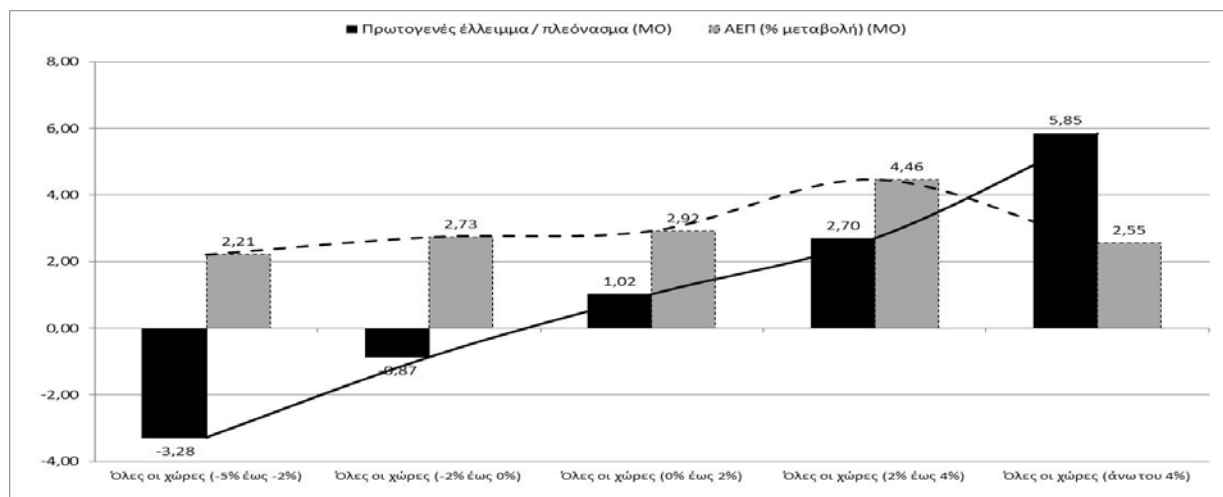
Γ. 1983 – 1990 (άνοδος νεοφιλελευθερισμού)

Δ. 1991 – 1994 (πόλεμος του κόλπου, μικρή ύφεση)

Ε. 1995 – 2008 (ανάπτυξη νεοφιλελευθερισμού)

ΣΤ. 2009 – 2016 (παγκόσμια κρίση του 2009 και μετά)

Διάγραμμα 40: Πρωτογενές πλεόνασμα / έλλειμμα και ΑΕΠ: μέσοι όροι των εξεταζόμενων ομάδων χωρών

Πηγή: ΟΟΣΑ. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

Από τα παραπάνω προκύπτει, ότι τα πρωτογενή πλεονάσματα που απαιτούνται από την Ελλάδα, για χρονικό διάστημα 53 ετών, δεν έχουν προηγούμενο και δεν έχουν επίσης φυσική σημασία. Πρόκειται για μία παραδοχή η οποία έχει στόχο να δείξει ότι αριθμητικά το χρέος είναι βιώσιμο και εξυπηρετήσιμο, χωρίς να απαιτείται περαιτέρω περικοπή. Άλλωστε τέτοιες παραδοχές σε βάθος χρόνου, δεν έχουν κανένα τρόπο επαλήθευσης. Αυτό που έχει σημασία είναι τα πρωτογενή πλεονάσματα 3,5% που απαιτούνται για μία πενταετία. Όπως βλέπουμε και από τα ιστορικά στοιχεία, κάτι τέτοιο έχει επιτευχθεί σε ελάχιστες περιπτώσεις και όχι σε οικονομίες που προέρχονται από βαθιά ύφεση και μεγάλη απώλεια παραγωγικών συντελεστών. **Πρόκειται για μία συγκεκριμένη στρατηγική η οποία είναι αντιφατική, αλλά δεν είναι εντελώς αυθαίρετη και έχει ορισμένα ιστορικά προηγούμενα.**

Οι οικονομικοί μηχανισμοί της αστικής τάξης που κάνουν αυτές τις παραδοχές, έχουν εξετάσει τα ιστορικά δεδομένα και τους πολιτικό οικονομικούς συσχετισμούς. Αυτό που τους ενδιαφέρει είναι να συνδυάσουν δύο στόχους: α) την απρόσκοπτη εξυπηρέτηση του χρέους για ένα χρονικό διάστημα μέχρι την περαιτέρω σταθεροποίηση της διεθνούς οικονομικής κατάστασης, β) με μοχλό την ανάγκη για διαρκή πρωτογενή πλεονάσματα, να επιβάλλουν αναδιαρθρώσεις (μείωση συντάξεων, μείωση αμοιβών στο δημόσιο τομέα, μείωση υπηρεσιών πρόνοιας, αύξηση της φορολογίας των μικροαστικών στρωμάτων), και να συμβάλλουν στην μακροπρόθεσμη σταθεροποίηση και αλλαγή του ταξικού συσχετισμού στον ελληνικό καπιταλισμό.

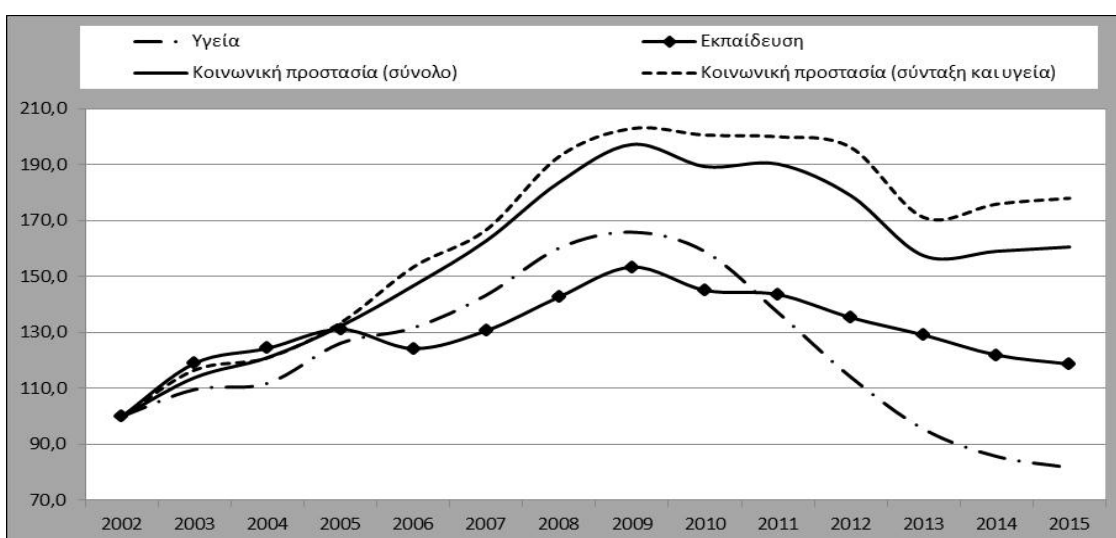
Ακόμα και αν αυτά τα πρωτογενή πλεονάσματα επιτυγχάνονταν, δεν επαρκούν και πάλι για να σταθεροποιήσουν τη δυναμική του ελληνικού δημόσιου χρέους υπό την παραδοχή ότι θα έβγαινε στις αγορές. Κάτι τέτοιο θα απαιτούσε αρκετά υψηλότερα πλεονάσματα, της τάξης του 5 -7%, τα οποία δεν έχουν επιτευχθεί ποτέ ιστορικά. Χωρίς τη διατήρηση υψηλών πρωτογενών πλεονασμάτων, το δημόσιο χρέος θα συνεχίσει να κλιμακώνεται. Ακόμα και από την σκοπιά των καπιταλιστών, για να επιτευχθεί μέχρι το 2027 ο κανόνας της αποκλιμάκωσης του δημόσιου χρέους στο 60%, με ένα σενάριο με μηδενικά ελλείμματα και μέτριους ρυθμούς ανάπτυξης, θα απαιτούνταν άμεσα περικοπή του ελληνικού δημόσιου χρέους κατά 92% του Α.Ε.Π., δηλαδή θα έπρεπε σήμερα να βρισκόταν στο 84% του Α.Ε.Π. Είναι προφανές ότι σήμερα δεν υπάρχει διάθεση για μία τέτοια περικοπή, για οικονομικούς και πολιτικούς λόγους. Η αναγκαία επαναρύθμιση του ελληνικού δημόσιου χρέους θα γίνει προς μία κυβέρνηση ακόμα πιο στρατευμένη στο νεοφιλελευθερισμό και φιλική στα ηγετικά ευρωπαϊκά ιμπεριαλιστικά κέντρα. Το κυρίως, θα ξεκινήσει όταν θα έχουν εμπεδωθεί οι αναδιαρθρώσεις και ο ελληνικός καπιταλισμός θα έχει μπει σε κάποιου τύπου αναπτυξιακή τροχιά.

Ακόμα όμως και μία τέτοια περικοπή του ελληνικού δημόσιου χρέους, η οποία θα μείωνε τα απαιτούμενα πρωτογενή πλεονάσματα για την εξυπηρέτηση του κατά 2,5 - 3% του Α.Ε.Π., δεν θα αρκούσε για να εξασφαλίσει τον όγκο δημόσιων δαπανών και επενδύσεων που είναι απαραίτητα για να θέσουν την ελληνική οικονομία εκ νέου σε αναπτυξιακή τροχιά και να αντισταθμίσουν τις απώλειες παραγωγικών δυνατοτήτων. Για αυτό και στην πραγματικότητα απαιτείται ακόμα μεγαλύτερη περικοπή του χρέους. Πρόκειται για μία μείζονα αντίφαση που επικαθορίζει οικονομικές και πολιτικές εξελίξεις.

Από τις κυρίαρχες ελίτ επιχειρείται να συγκερασθούν δύο αντιφατικές επιδιώξεις: η εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους και μία νέα διαδικασία συσσώρευσης. Όμως εν μέρει η μία υπονομεύει την άλλη. Εν μέρει διότι τα μέτρα που συνοδεύουν την εξυπηρέτηση του χρέους, αλλά και τα πρωτογενή πλεονάσματα, υπονομεύουν την αναπτυξιακή τροχιά του ελληνικού καπιταλισμού, ενώ από την άλλη επιβάλλουν μέτρα που «εξυγιαίνουν» το επιχειρηματικό τοπίο και διαμορφώνουν νέες κατευθύνσεις (μικρότερη έμφαση στην ιδιωτική κατανάλωση, μεγαλύτερη εξωστρέφεια, διαμόρφωση νέων πεδίων συσσώρευσης κυρίως με ιδιωτικοποιήσεις ΔΕΚΟ και παραχωρήσεις δημόσιας περιουσίας).

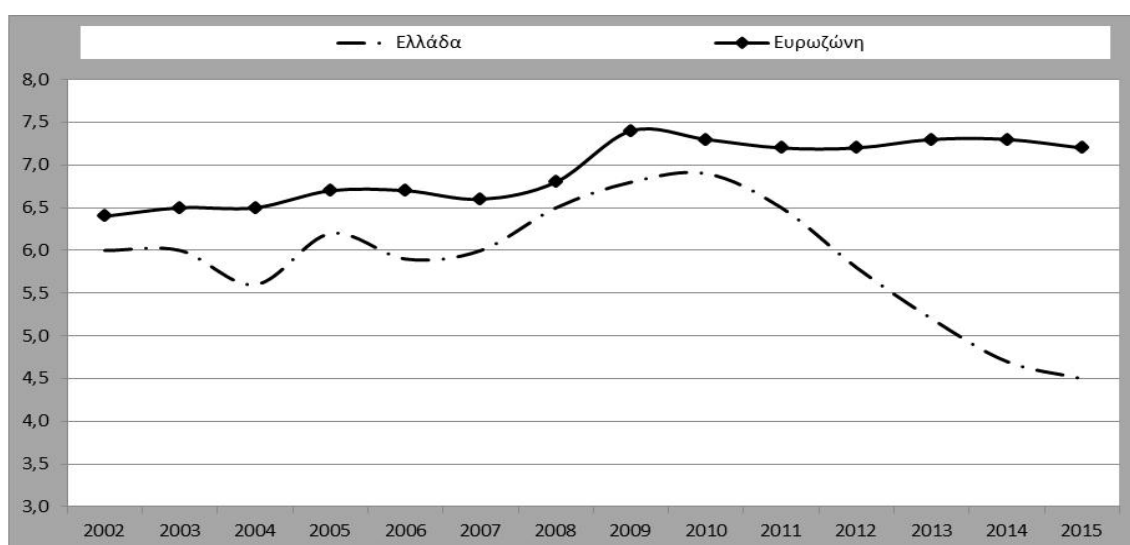
Η προσπάθεια για εξασφάλιση υψηλών πρωτογενών πλεονασμάτων για την αποπληρωμή των τοκοχρεολυσίων, οδήγησε σε μεγάλη άνοδο τη φορολογική επιβάρυνση, η οποία σε συνδυασμό με τη σημαντική μείωση των δαπανών, οδήγησε σε σύγκλιση με το Μ.Ο. της Ευρωζώνης και σε μία προσαρμογή 15 μονάδων του Α.Ε.Π. μέσα σε έξη χρόνια. Η προσαρμογή αυτή είχε τεράστιες κοινωνικές επιπτώσεις, στην υγεία, στην εκπαίδευση, στις δημόσιες επενδύσεις, στις συντάξεις, στους μισθούς του δημοσίου, στις κοινωνικές παροχές κ.ά. Όπως φαίνεται από τα διαγράμματα που ακολουθούν, με εξαίρεση τις δαπάνες για τις συντάξεις, που παρά τις τεράστιες περικοπές αποκλιμακώνονται σε μικρότερο βαθμό, οι δαπάνες για την υγεία και την εκπαίδευση κατακρημνίζονται σε σχέση με τα επίπεδα πριν από την κρίση. Ειδικά οι δαπάνες για την υγεία, ως ποσοστό του Α.Ε.Π. αποκλίνουν 3 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με τον Μ.Ο. της Ευρωζώνης.

Διάγραμμα 41: Κρατικές δαπάνες ανά κατηγορία (Ελλάδα, δείκτης 2002 = 100)

Πηγή: Eurostat. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

Διάγραμμα 42: Κρατικές δαπάνες για υγεία (Ευρωζώνη και Ελλάδα, ως % του ΑΕΠ)

Πηγή: Eurostat. Επεξεργασία στοιχείων των Συντακτών.

2.7. Μια άλλη πολιτική είναι απαραίτητη και εφικτή

Εντός της περιόδου 2016 – 2017, εμφανίζεται σταθεροποίηση της κερδοφορίας του κεφαλαίου στην Ελλάδα καθώς και τάσεις μίας ανολοκλήρωτης και με αβέβαιες προοπτικές καπιταλιστικής ανάκαμψης. Ωστόσο εξακολουθούν να υφίστανται οι παράγοντες που δυσχεραίνουν, ένα νέο κύκλο συσσώρευσης του κεφαλαίου, όπως είναι :

- η επιβάρυνση στην ελληνική οικονομία που παράγει η εξυπηρέτηση του χρέους,
- η απώλεια παραγωγικής ικανότητας ως αποτέλεσμα της κρίσης,
- οι επιπτώσεις της συμμετοχής στην Ο.Ν.Ε. και της αύξησης των παραγωγικών αποκλίσεων από τα μέσα της δεκαετίας του 2000,
- οι υφιστάμενοι φθίνοντες ρυθμοί της συσσώρευσης του κεφαλαίου.

Τίποτα δεν αποκλείει μία νέα αναζωπύρωση της κρίσης, ανάλογα και με την πορεία της διεθνούς οικονομίας, για αυτό και η Ελλάδα εξακολουθεί να αποτελεί τον αδύναμο κρίκο της ιμπεριαλιστικής αλυσίδας, λόγω των αντιφάσεων που διαπερνούν την ελληνική οικονομία. Ωστόσο οι τάσεις κερδοφορίας και συσσώρευσης του κεφαλαίου, ακόμα και αν είναι συγκυριακές, διαμορφώνουν όρους σχετικής σταθεροποίησης και της πολιτικής σκηνής. Ταυτόχρονα, αποτελούν δείκτες των συνθηκών συγκρότησης και συνοχής του συνασπισμού εξουσίας, αλλά και καθοριστικό παράγοντα στη ταξική στρατηγική που πρέπει να ακολουθήσει το εργατικό κίνημα.

Στην Ελλάδα σήμερα ως αποτέλεσμα της εφαρμοζόμενης πολιτικής εμφανίζεται:

1. Μία ορισμένη δυναμική ανάπτυξης που διαμορφώνει ευνοϊκές προϋποθέσεις για τις ανώτερες μερίδες του κεφαλαίου. Τα όποια οφέλη από την καπιταλιστική σταθεροποίηση επιμερίζονται στην αστική τάξη, ενώ κατά ένα μικρότερο τμήμα τους διαχέονται στα μεσοστρώματα, (άνωτερα στρώματα των ελευθεροεπαγγελματιών, ανώτερα στελέχη επιχειρήσεων, ανώτερα στρώματα κρατικής γραφειοκρατίας, κ.ά).
2. Σταθεροποίηση της οικονομικής κατάστασης - σε επίπεδα αισθητά χαμηλότερα από πριν την κρίση - ενός τμήματος των μισθωτών (δημόσιοι υπάλληλοι, ειδικευμένα τμήματα της εργατικής τάξης, με σταθερή απασχόληση στη βιομηχανία και στις υπηρεσίες), ενώ αντίθετα απουσιάζει οποιοδήποτε όφελος για τους συνταξιούχους, τους ανέργους, τους ελαστικά εργαζόμενους, τα ανειδίκευτα στρώματα της εργατικής τάξης ή αυτά που απασχολούνται σε τομείς όπως ο τουρισμός, εστίαση, εμπόριο κ.ά.

Αν είχε εφαρμοστεί μία διαφορετική πολιτική μετά το ξέσπασμα της κρίσης, τα αποτελέσματα θα ήταν ευνοϊκότερα για τις λαϊκές τάξεις. Ωστόσο η άρχουσα τάξη της χώρας με τους πολιτικούς εκφραστές της και τη στήριξη των υπερεθνικών ελίτ Βρυξελλών και Βερολίνου, εφάρμοσαν μια πολιτική που έθετε ως προτεραιότητα την «πάση θυσία» παραμονή στην ευρωζώνη. Τα αποτελέσματα είναι ορατά. Ασφαλώς για τους εργαζόμενους και τα λαϊκά στρώματα, αυτό που αντιστοιχεί στα ζωτικά τους συμφέροντα, δεν είναι μια ηπιότερη αντιλαϊκή πολιτική καπιταλιστικής εξόδου από την κρίση, αλλά η εφαρμογή πολιτικής με φιλολαϊκό-προοδευτικό πρόσημο, που θα ανοίγει δρόμους υπέρβασης των βαθύτερων αιτιών της κρίσης του συστήματος, έχοντας ως ορίζοντα τη σοσιαλιστική προοπτική. Δηλαδή την εφαρμογή «μεταβατικού προγράμματος» ριζοσπαστικών αλλαγών και ρήξεων με το ευρωσύστημα, από μια κυβέρνηση των αριστερών, αντιμνημονιακών, ριζοσπαστικών και πατριωτικών δυνάμεων, που θα στηρίζεται σε ένα ισχυρό κοινωνικό κίνημα αντίστασης και ανατροπής των Μνημονιακών πολιτικών.

Η «Λαϊκή Ενότητα» (ΛΑΕ), έχοντας στο επίκεντρο την πιο πάνω στρατηγική στόχευση, έχει προχωρήσει στην επεξεργασία των βασικών αξόνων του «μεταβατικού προγράμματος», που από τη μια διευκολύνουν τη δημιουργία ευρύτερων κοινωνικών και πολιτικών συσπειρώσεων, για ανατροπή των ασκούμενων πολιτικών και από την άλλη η εφαρμογή του εξασφαλίζει τη δημιουργία της αναγκαίας οικονομικής δυναμικής εξόδου από την κρίση σε φιλολαϊκή-προοδευτική κατεύθυνση.

Σήμερα αντικειμενικά, μπορεί να υπάρξει μία εναλλακτική πολιτική η οποία να στηρίζεται στο μεταβατικό πρόγραμμα με βασικούς άξονες:

- ✓ Τη στάση πληρωμών, μη αναγνώριση του χρέους με στόχο τη δραστική του μείωση.
- ✓ Την έξοδο από την Ευρωζώνη, ανάκτηση της νομισματικής κυριαρχίας και όλων των μοχλών άσκησης οικονομικής πολιτικής, καθώς και της χαμένης «εν πολλοίς» εθνικής και λαϊκής κυριαρχίας.
- ✓ Τη ρήξη με τις αντιδραστικές δομές και πολιτικές της Ε.Ε. στην κατεύθυνση της αποδέσμευσης.
- ✓ Τη μείωση του ιδιωτικού χρέους νοικοκυριών και επιχειρήσεων, με κοινωνικά και οικονομικά κριτήρια.

- ✓ Την εθνικοποίηση του τραπεζικού συστήματος και μετατροπή της Τράπεζας Ελλάδος σε κρατική κεντρική τράπεζα, την εφαρμογή επεκτατικής νομισματικής πολιτικής με στόχο την ανάκαμψη της οικονομίας και τη δραστική μείωση της ανεργίας.
- ✓ Την εφαρμογή φορολογικής πολιτικής αναδιανομής εισοδήματος υπέρ των μισθωτών, συνταξιούχων και λαϊκών στρωμάτων, με δραστικό έλεγχο της φοροδιαφυγής και κατάργηση των προνομίων της ολιγαρχίας.
- ✓ Την επαναφορά στο δημόσιο έλεγχο των ΔΕΚΟ και επέκταση τους σε στρατηγικούς κλάδους και τομείς της οικονομίας, κάτω από συλλογικό δημοκρατικό έλεγχο και κοινωνικό σχεδιασμό.
- ✓ Την λειτουργία υπό δημόσιο και κοινωνικό έλεγχο της προσφοράς δημοσίων αγαθών (ύδρευσης, μεταφορών, τηλεπικοινωνιών, ενέργειας, οδικών αξόνων, αεροδρομίων, λιμένων, κá).
- ✓ Τον αναπροσανατολισμό της κοινωνικο-οικονομικής δραστηριότητας με έμφαση τη μείωση κατανάλωσης πολυτελών ειδών και αύξηση των κοινωνικών δαπανών για κάλυψη των βασικών κοινωνικών αναγκών (υγείας, πρόνοιας, εκπαίδευσης, κατοικίας, πολιτισμού, περιβάλλοντος, κá).
- ✓ Το ριζοσπαστικό μετασχηματισμό του κράτους, την αναβάθμιση των αντιπροσωπευτικών θεσμών και τη δημιουργία θεσμών λαϊκής συμμετοχής και εργατικού ελέγχου, κá.

3. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το 2018 θα είναι μια νέα χρονιά με σκληρά Μνημονιακά μέτρα – στα πλαίσια των λεγόμενων «προαπαιτούμενων» - προκειμένου να κλείσει η γ' και η δ' αξιολόγηση, ώστε τυπικά να λήξει το Γ' Μνημόνιο τον Αύγουστο 2018. Το τελευταίο πολυνομοσχέδιο που ψηφίστηκε στα μέσα Γενάρη 2018 περιλαμβάνει την καθιέρωση ηλεκτρονικών πλειστηριασμών για οφειλές στο δημόσιο και ασφαλιστικά ταμεία, τη νέα νομοθεσία για περιορισμό του δικαιώματος της απεργίας, την πλήρη συγχώνευση όλων των ασφαλισμένων στον ΕΦΚΑ, την αύξηση των ασφαλιστικών εισφορών όλων των αυτοαπασχολούμενων, την κατάργηση της προστασίας της πρώτης κατοικίας από τους πλειστηριασμούς, κá. Επιπλέον υπάρχουν και άλλα 88 προαπαιτούμενα για την τελική αξιολόγηση όπως είναι η πιθανή μείωση αφορολόγητου από το 2019 αντί 2020, η μείωση των αντικειμενικών αξιών με τις εμπορικές ως το Μάρτη '18, η εφαρμογή φόρου υπεραξίας στις πωλήσεις ακινήτων, οι προσαρμογές στο ΕΝΦΙΑ και διεύρυνση της φορολογικής βάσης, η κατάργηση του μειωμένου ΦΠΑ σε όλα τα νησιά, ο επαναυπολογισμός όλων των συντάξεων ως το Μάρτη '18, η εφαρμογή ηλεκτρονικής αξιολόγησης των δημοσίων υπαλλήλων, η εκκίνηση διαγωνισμών πώλησης ως το Μάρτη '18 της ΔΕΠΑ (65%), των ΕΛΠΕ (35%), της ΔΑΑ (30%), η πώληση της ΔΕΗ (17%) ως τον Ιούνιο '18, κá. Όλα αυτά δημιουργούν εστίες κοινωνικών εκρήξεων, τις οποίες η κυβέρνηση δεν θα είναι εύκολο να κατευνάσει. Από την άποψη αυτή, δεν θα ήταν υπερβολή να υποθέσουμε απρόβλεπτες πολιτικές εξελίξεις, που ο βασικός καταλύτης θα είναι οι αντιστάσεις και οι λαϊκές κινητοποιήσεις, για την αποτροπή και την ανατροπή των ακραίων νεοφιλελεύθερων μνημονιακών μέτρων και άνοιγμα του δρόμου για ελπιδοφόρες εξελίξεις.